Педагогіка
Управління

Л. В. Цибульова, В. В. Билдіна, Л. І. Єфремова

Довідник класного керівника

5–6 класи

ВИДАВНИЦТВО РАНОК

Педагогіка

Управління

Л. В. Цибульова, В. В. Билдіна, Л. І. Єфремова

Довідник класного керівника

5–6 класи

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК
Веста
2007

ЗМІСТ

Передмова 7

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК — ПОМІЧНИК, КОНСУЛЬТАНТ, НАСТАВНИК

Основи діяльності класного керівника 8
Повноваження класного керівника 9
Критерії оцінки роботи класного керівника 11
Функції та зміст роботи класного керівника 12
Основні завдання класного керівника 13
Класний керівник та взаємодія з учнями 13
Початок роботи 13
Знайомство з учнями 13
Перший урок 14
Класний керівник та взаємодія з працівниками школи 15
Учитель-предметник 15
Педагог-психолог 16
Педагог-організатор 16
Медичний працівник 16
Форми роботи класного керівника з дітьми 17
Порядок атестації педагогів, що працюють у навчальних закладах 18
Професійна підготовка класного керівника 20
Режим роботи класного керівника 23
Аналітична діяльність класного керівника 23
Аналіз соціального розвитку учнів 23
Аналіз розвитку класного колективу 23
Аналіз організації виховного процесу 24
Аналіз участі класу в життєдіяльності школи 24
Аналіз психологічної взаємодії з батьками учнів класу . . 25
Психолого-педагогічна характеристика учня 25
Організація роботи методичного об'єднання класних керівників 28
Наради класних керівників 29
Пам'ятки класного керівника 29

ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Робота з документами 31
Циклограма діяльності класного керівника протягом року 31
Документація та звітність 32
Планування виховної роботи 32
Психолого-педагогічна характеристика класу 34
Етапи планування виховної роботи 35
Різновиди планів виховної роботи 36
Простий календарний план-сітка 37
Складний календарний план-сітка (вересень) 39
Перспективний план 40
План-сітка за основними напрямками діяльності 44
Підбиття підсумків виховної роботи 48
Учнівське самоврядування 48
Головні ознаки самоврядування 49
Структура та форма учнівського самоврядування 49

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ СОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

Перший раз у п'ятий клас 54
Адаптація п'ятикласника 57
Новий простір 57
Нові вчителі та навчальні предмети 58
Класний керівник 58
Можливі проблемні ситуації у колективі 59
Взаємини 59
Лідери 60
Культура поведінки 60
Самооцінка 61
Новий клас 61
Випадки крадіжок 62
Психофізіологічні особливості розвитку шестикласників . . . 63
Ставлення до навчання 64
Фізіологічний розвиток 64
Бесіда «Чи є привід хвилюватися» (25 хв) 65
Комплекси 66
Учні з демонстративною поведінкою 66
Класний керівник та сім'я важковиховуваного учня 67

Робота класного керівника з важковиховуваними учнями . . 68
Програма роботи класного керівника з проблемними учнями 72

ДІАГНОСТУВАННЯ

Задачі, функції та умови діагностування 74
Методи дослідження 75
Діагностування та самооцінка 91
Психодіагностування 92

РОБОТА З БАТЬКАМИ

Вивчення сім'ї учня 94
Батьківські збори 101
Підготовка до проведення батьківських зборів 101
План підготовки до батьківських зборів 101
Основні правила поведінки класного керівника на батьківських зборах 102
Структура проведення батьківських зборів 102
Можлива тематика батьківських зборів у 5 класі 103
Можлива тематика батьківських зборів у 6 класі 103
5 клас 104
Збори за чашкою кави «Будемо знайомі» 104
Прес-конференція «Школа у житті наших дітей» 107
Тренінг «Здоров'я наших дітей» 110
6 клас 114
Збори-практикум «Учимося спілкуванню» 114
Збори у формі свята «Сімейні традиції» 119
Інші форми роботи з батьками 123
Орієнтовна тематика педагогічного лекторію 124
5 клас 124
6 клас 124

ПОЗАКЛАСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Види позакласної діяльності 125
Форми виховної роботи 126
Година спілкування 126
Орієнтовна тематика годин спілкування 127
5 клас 127
6 клас 127
Година спілкування «Сімейне свято» 128

Година спілкування «У нашому класі день народження» 128
Година спілкування «Світ професій» 131
Година спілкування «Розпорядок дня» 133
Година спілкування «Ринг професій» 135
Година спілкування «Моя школа» 138
Бесіда 141
Орієнтовна тематика бесід 141
5 клас 141
6 клас 142
Бесіда «Національна символіка» 142
Бесіда «Відкритий лист» 142
Газета 143
Походи 143
Похід батьків та дітей «Відпочиваємо разом» (6 клас) . . 144
Екскурсії 146
Аукціон ідей «Ідемо на екскурсію» 147
Методика організації колективного творчого заходу 147
Я візьму той рушник 148
Добра книга — гарний друг 153
Використана література 158

Передмова

Пропонований посібник є своєрідним універсальним довідником учителя, адже містить необхідні програмові матеріали. Безумовно, охопити всі проблеми класного керівника неможливо, оскільки така діяльність передбачає індивідуальний підхід до школяра, його сім'ї, однак автор намагався окреслити технологію розв'язання основних проблем, що можуть виникнути у педагога. Структура посібника доволі прозора і зручна — учитель легко може знайти потрібний матеріал. До уваги педагога пропонуються:

- рекомендації щодо ефективної організації взаємодії з класним колективом та адміністрацією;
- методи діагностування учня та класу;
- інформація щодо вікових особливостей школярів, розвитку пізнавальних процесів, правильної організації навчального процесу у школі та вдома;
- методи вивчення класного колективу;
- особливості планування виховної роботи;
- сценарії годин спілкування та різноманітних позакласних заходів;
- матеріал щодо вивчення сімей;
- сценарії різних форм батьківських зборів, а також рекомендації щодо їх проведення;
- ігри, завдання для розвитку пізнавальних процесів школярів та чимало іншої довідкової, методичної, соціологічної інформації.

Сподіваємося, посібник стане гарним путівником класного керівника. Педагогам-початківцям довідник допоможе належним чином організувати свою діяльність, а досвідченим фахівцям надасть можливість творчо підійти до розв'язання поставлених завдань.

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК — ПОМІЧНИК, КОНСУЛЬТАНТ, НАСТАВНИК

Основи діяльності класного керівника

Класний керівник — це педагог-професіонал, який є для підростаючого покоління духовним посередником між суспільством та дитиною. Він є не байдужим спостерігачем за індивідуальним розвитком школяра, прагнучи створити сприятливі умови для формування особистості, внести необхідні педагогічні корективи у процес виховання, скоординувати зусилля педагогів, сім'ї, соціуму, — словом, усіх виховних сил суспільства, що впливають на становлення та розвиток особистості вихованців.

Основне призначення класного керівництва зумовлене сучасним завданням, яке ставить перед собою суспільство, — максимальний розвиток кожної дитини, збереження її неповторності, розкриття її потенційних талантів, розвиток знань, умінь і навичок та створення умов для нормального духовного, розумового та фізичного вдосконалення.

Загальні положення

Класний керівник здійснює свою діяльність відповідно до основних завдань загальної середньої освіти, спрямованих:

- на виховання громадянина України;
- формування особистості учня, його наукового світогляду, розвитку його здібностей і обдарувань;
- виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти, підготовку учнів до подальшої освіти і трудової діяльності;
- виховання в учнів поваги до Конституції України; державних символів України, почуття власної гідності, свідомого ставлення до обов'язків, прав і свобод людини і громадянина, відповідальності перед законом за свої дії;
- реалізацію права учнів на вільне формування політичних і світоглядних переконань;

- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй;
- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів.

(Витяг з Наказу Міністерства освіти і науки України № 434 від 06.09.2000 р. «Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти».)

Повноваження класного керівника

Класний керівник як організатор проводить виховну роботу з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів, їх нахилів, інтересів, задатків, готовності до певних видів діяльності, а також рівня сформованості. Координує роботу вчителів, психолога, медичних працівників, органів учнівського самоврядування, батьків та інших учасників навчально-виховного процесу. Сприяє підготовці учнів (вихованців) до самостійного життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами.

Класний керівник має право:

- регулярно отримувати інформацію про фізичне та психічне здоров'я дітей;
- контролювати відвідування навчальних занять учнями його класу;
- контролювати навчальні успіхи кожного учня, відзначати досягнення та невдачі з метою надання своєчасної допомоги;
- вільно визначати індивідуальний режим роботи з дітьми;
- ініціювати розгляд адміністрацією навчального закладу питань соціального захисту учнів;
- відвідувати учнів за місцем їх проживання (за згодою батьків, опікунів, піклувальників), вивчати умови побуту та виховання дітей;
- запрошувати батьків (осіб, що їх замінюють) до навчального закладу;
- координувати працю вчителів-предметників через проведення педагогічних консиліумів, «малих» педрад та інших форм корекції;

- визначати (розробляти, створювати спільно з психологом, соціальними працівниками, медиками) програми індивідуальної роботи з дітьми та підлітками, дівчатами, юнаками, батьками учнів;
- брати участь у роботі шкільних структур самоврядування: педради, адміністративної ради, науково-методичної ради та інших громадських органів школи;
- виступати з ініціативою, вносити пропозиції про вдосконалення діяльності школи, виступати з діловою, конструктивною критикою, подавати на розгляд адміністративної ради, науково-методичної ради узгоджені з класним колективом думки та пропозиції;
- вносити пропозиції на розгляд адміністрації навчального закладу та педагогічної ради про моральне та матеріальне заохочення учнів;
- отримувати матеріальне заохочення за досягнення вагомих результатів у виконанні покладених на нього завдань;
- відмовлятися від доручень, які не входять до кола його зобов'язань;
- вести дослідно-експериментальну та методичну роботу з різних проблем виховання;
- створювати власні виховні системи та програми, творчо застосовувати нові методи, форми та способи виховання;
- обирати форму підвищення педагогічної майстерності через систему перепідготовки педагогічних кадрів, брати участь у групових і колективних формах методичної роботи через систему освіти та виїзне стажування;
- захищати відповідно до чинного законодавства власну честь і гідність у шкільних органах самоврядування та у випадку незгоди з оцінкою стану виховної роботи в класному колективі.

Класний керівник не має права:

- принижувати особисту гідність вихованця, ображати його дією або словом, придумуючи прізвиська, навішуючи «ярлики» тощо;
- використовувати оцінку (шкільний бал) для покарання учня;
- зловживати довір'ям дитини, порушувати дане вихованцю слово, свідомо вводити його в оману;
- використовувати сім'ю (батьків або родичів) для покарання дитини;
- обговорювати позаочі своїх колег, виставляти їх у невигідному світлі, підриваючи авторитет учителя та всього педколективу.

Критерії оцінки роботи класного керівника

Контроль за діяльністю класного керівника здійснює, як правило, замісник керівника загальноосвітнього закладу з виховної роботи. Участь педагога в освітньому процесі, взаємини з іншими організаторами навчально-виховної роботи визначені посадовими обов'язками.

Результативність діяльності класного керівника, вихователя може бути оцінена за допомогою найрізноманітніших критеріїв. До них належать:

- упорядкованість життєдіяльності класу;
- наявність і рівень зрілості класного колективу;
- загальний психологічний клімат у класі;
- соціальна захищеність члена колективу;
- реальне зростання вихованості учнів;
- загальна культура класного колективу;
- активна позиція класного керівника;
- участь у дослідно-експериментальній або дослідницькій роботі;
- залучення батьків учнів у справи класного колективу;
- активна співпраця з іншими працівниками школи: педагогом-психологом, лікарем, адміністрацією.

Основними критеріями оцінки роботи класного керівника є ступінь підвищення рівня вихованості учнів, їхній інтелектуальний, моральний, естетичний, правовий, статевий, а також світоглядний розвиток.

Підсумки діяльності класного керівника протягом року підбиваються на підставі:

- результатів виконання виховного плану;
- аналізу записів у плані виховної роботи з класним колективом;
- анкетування учнів;
- матеріалів співбесіди з класним керівником щодо посадових обов'язків наприкінці року;
- матеріалів відвідування керівництвом школи виховних заходів протягом року;
- аналізу участі класу в загальношкільних справах.

Головне завдання керівництва школи полягає в тому, щоб сумлінна праця педагога-вихователя була справедливо оцінена. Адже ніщо так не вбиває вчительську ініціативу, сумлінність і бажання працювати, як байдужість і несправедливість з боку адміністрації.

Функції та зміст роботи класного керівника

Класний керівник планує і координує всю виховну роботу з класом, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів, їхні нахили, інтереси; сприяє розвитку самоврядування, створює умови для організації дозвілля, проводить відповідні заходи щодо профілактики правопорушень.

Головні функції класного керівника: аналітична, прогностична, організаційно-координуюча та комунікативна.

Аналітична функція передбачає вивчення вчителем індивідуальних особливостей дітей і підлітків; аналіз та оцінку умов сімейного виховання, рівня вихованості окремого школяра; дослідження та аналіз виховних впливів навколишнього середовища на учнів класу тощо.

Прогностична функція полягає у передбаченні класним керівником результату виховного впливу; прогнозуванні рівнів індивідуального розвитку учнів; становленні та формуванні колективу; побудові моделі виховної підсистеми (або мікросистеми), що відповідає виховній системі шкіл тощо.

Організаційно-координуюча функція класного керівника — це перш за все вивчення особливостей розвитку кожної дитини, її емоційного самопочуття; допомога у навчальній діяльності. Крім того, педагог, виступаючи своєрідним гарантом прав і свобод вихованців, має сприяти організації суспільної діяльності учнів згідно з віковими потребами й вимогами класного життя; розвивати навички самоорганізації, готовності та вміння приймати життєві рішення. Класний керівник має створити умови для самовиховання та саморозвитку особистості вихованців.

Педагог також організовує та проводить батьківські збори, здійснює миттєвий контакт з батьками у випадку надзвичайних ситуацій, що загрожують здоров'ю та життю дітей. Крім того, педагог бере участь у створенні оптимальних матеріально-побутових умов для позаурочної діяльності, виховної роботи.

Комунікативна функція класного керівника передбачає роботу над установленням та регулюванням міжособистісних стосунків у дитячому та підлітковому середовищі. Педагог має допомогти кожному школяреві адаптуватися в колективі, завоювати визнання серед однолітків. Завданням класного керівника є побудова оптимальних взаємостосунків «учитель — учень», «учитель — батьки», «батьки — учень»; допомога учням у налагодженні стосунків з оточуючими людьми, соціумом тощо.

Основні завдання класного керівника

У процесі діяльності класний керівник вирішує кілька завдань. Вважаємо доцільним об'єднати їх у чотири групи.

Соціальні завдання. Захист дитини, допомога їй, залучення в систему соціальних зв'язків, взаємодія із сім'єю та різними соціальними інститутами виховання.

Діагностично-етичні завдання. Організація системи виховної роботи класу.

Моральні завдання. Орієнтація на добро, інші критерії моральності.

Індивідуально-практичні завдання. Вибір ефективних педагогічних засобів, планування своєї роботи, контроль і корекція діяльності.

Класний керівник та взаємодія з учнями

Взаємодія класного керівника з учнями охоплює індивідуальну роботу, проведення різноманітних бесід та заходів, роботу з активом класу, оформлення куточків та газет, колективну підготовку різних справ.

Така діяльність займає багато часу, більше ніж будь-яка інша. Вона свідчить про ведення внутрішньоєдиного виховного процесу.

Початок роботи

Коли молодого вчителя призначають класним керівником п'ятого класу, закономірно виникає питання, з чого починати. Перш за все зверніться до методичної літератури, адже необхідно знати, з ким матимете справу. Ознайомтеся з особливостями психофізіологічного розвитку п'ятикласників та їхніми віковими проблемами.

Відвідайте уроки у початковій школі, якщо заздалегідь знаєте, який клас стане вашим. Вивчіть особові справи учнів. Зверніть увагу на загальні відомості про дітей та рівень успішності класу. Бажано закінчити цю роботу до 30 серпня.

Познайомтеся з учнями безпосередньо. Влаштуйте зустріч із батьками.

Знайомство з учнями

Якщо ви вирішили відвідати чотирикласників, прийдіть за кілька хвилин до початку уроку і обов'язково відрекомендуйтеся: «Добрий день, діти! Я — ваш майбутній класний керівник. Мене звати,

наприклад, Тетяна Володимирівна. Зараз я — класний керівник одинадцятого класу, викладаю математику. Ви не заперечуєте, якщо я буду присутня у вас на уроці?»

Завчасно попередьте класного керівника четвертого класу про візит на урок. Його позитивна реакція на ваш прихід, доброзичливість можуть стати вам у нагоді. Завітайте не тільки на математику і мову, адже на фізкультурі, уроках музики та співів чи образотворчого мистецтва діти більш схильні до контакту; з'ясуйте, які предмети їм подобаються, з яких — існують проблеми.

Ні в якому разі не проводьте анкетування, не узгодивши свої наміри з класним керівником чотирикласників, — це некоректно. Співпраця з учителем початкової школи стане вам у пригоді. Саме він підкаже лідерів, проблемних учнів класу, допоможе налагодити контакт з дітьми.

Наприкінці серпня — на початку вересня знайомство продовжується традиційною зустріччю перед початком року. Нагадайте дітям ваше ім'я та по батькові. Скажіть, який предмет будете викладати. Розкажіть, де знаходитиметься ваш клас. Зверніть увагу на розклад занять на перше вересня. Вручіть кожній дитині, наприклад, ось таку «візитку»:

Шановні батьки!
Тепер я — класний керівник Вашої дитини.
Хочу з Вами познайомитися.

Чекаю на Вас: *Понеділок 14.00 — 15.00,*
Середа 14.00 — 15.00.

Можете мені зателефонувати:
тел. _____

Тетяна Володимирівна

Перший урок

Першого вересня більшість п'ятикласників відчувають тривогу і зацікавленість. Рекомендуємо розпочати перший урок нетрадиційно. Розташуйте учнів так, щоб діти мали можливість бачити один одного. Найкраще посадити їх у коло. Бесіду можна розпочати таким чином: «Як ви думаєте, чому ми сіли у коло? Віднині кожного тижня на кілька хвилин ми будемо ось так збиратися, слухати, пізнавати один одного. А зараз я пропоную погратися».

Гра «Снігова куля»

Мета: познайомитися з дітьми, розвивати пам'ять, увагу учнів.

Це одна з форм знайомства. Діти стоять у колі, починаючи з ведучого, називають своє ім'я. Перший — називає лише себе, другий — себе і того, хто називався перед ним, третій — уже трьох і т. д. Кількість імен весь час збільшується. Останньому треба назвати себе і решту учнів.

Гра «Чарівний стілець»

Мета: розвивати індивідуальність кожного, формувати інтерес до однокласників.

Це своєрідна психологічна гра. Учасники по черзі називають позитивні якості того, хто сидить на стільці. Обов'язкова умова гри: той, хто сидить на стільці, має лише позитивні якості, про негативні згадувати забороняється.

Гра «Запрошення до чаю»

Мета: розвивати симпатію, духовну орієнтацію на цінність спілкування.

Діти по черзі передають чашку та називають, кого вони хотіли б запросити на чай. Кількість гостей може варіюватися від одного до трьох. Свій вибір треба пояснити, розповісти, про що хочеш поговорити з гостем.

Під час такого знайомства класний керівник з'ясовує дружні контакти класу, виявляє лідерів, одержує інформацію для складання плану виховної роботи, формує дружні стосунки між учнями.

Після знайомства кожній дитині пропонується написати на маленьких аркушиках свої очікування від спілкування.

Увага! Стежте, щоб не залишилося дітей, не запрошених до чаю.

Класний керівник та взаємодія з працівниками школи

Учитель-предметник

У процесі діяльності класний керівник перш за все співпрацює з учителями-предметниками:

- спільно з ними розробляє загальні педагогічні вимоги та підходи до учнів у навчально-виховному процесі на підставі цілей освітнього закладу;
- допомагає налагодити контакт між учнями класу, їхніми батьками та вчителями, відстоюючи інтереси своїх вихованців;

- взаємодіє з учителями при організації предметних тижнів, тематичних вечорів тощо; залучає учнів свого класу в систему позакласної роботи за предметами (різноманітні гуртки, факультативи, випуск газет, спільна організація та участь у предметних тижнях, тематичні вечори та інші заходи).

Педагог-психолог

Разом із педагогом-психологом класний керівник вивчає індивідуальність учнів, процес їхньої адаптації, інтеграції в мікро- та макросоціум, аналізує розвиток колективу класу, визначаючи, творчі здібності вихованців. Допомагаючи дитині визначитися у виборі майбутньої професії, координує форми організації індивідуальної та групової навчальної та позакласної діяльності. Класний керівник налагоджує зв'язок педагога-психолога з батьками.

Педагог-організатор

При організації позаурочної, позашкільної роботи класного колективу, канікулярних заходів та діяльності на дозвіллі класний керівник активно взаємодіє з педагогом-організатором. Залучає його до проведення заходів у класі, організовує участь учнів свого класу в загальношкільних заходах у позаурочний час. За підтримки педагога-організатора класний керівник співпрацює з представниками культури, спорту, громадськісті.

Медичний працівник

У процесі виховної діяльності класний керівник постійно піклується про здоров'я своїх вихованців, опираючись на інформацію, що надходить від медичних працівників навчального закладу. Шкільний лікар може надати учителю характеристику класу за наступними аспеками:

- діти з найвищою частотою застудних захворювань у навчальному році;
- учні класу, які страждають важкими формами різних захворювань, що можуть викликати труднощі у процесі навчальної діяльності;
- діти, які мають проблеми з фізичним розвитком і яких учитель мусить тримати у полі свого зору (діти зі сколіозом, поганим зором, неправильною поставою).

Лікар може також надати рекомендації щодо поведінки у випадку, коли з учнем класу щось сталося (наприклад, приступ епілепсії), а також може запропонувати усьому класу вправи для розминки на уроці.

Форми роботи класного керівника з дітьми

Отже, класний керівник будь-якого навчального закладу прогнозує, аналізує, організовує повсякденне життя та діяльність учнів свого класу. При цьому важливо врахувати, що дитина вже сьогодні живе реальним життям. Тому у роботі з нею потрібно залучати цікавий пізнавальний матеріал, який відповідає загальнолюдським потребам, віковим і статевим особливостям учня. Кожен школяр має знайти справу до душі, відчути успіх, упевненість у собі, без цього неможливо сформувати гідність і моральну стійкість людини.

Обираючи форми та методи виховання, слід неодмінно враховувати специфічні позиції дітей і дорослих. Класний керівник має орієнтуватися на пріоритет таких форм роботи, як дискусії, рольові ігри, змагання; художня творчість, рольові тренінги, психологічні задачі.

Дискусія — дебати на визначену тему між учнями-учасниками, що репрезентують різні точки зору.

Рольова гра — форма вільного самовияву, розгортається у вигляді змагання або виконання (репрезентації) якихось ситуацій. Реалізується учнем у взятій на себе ролі, згідно з певними правилами поведінки, що регулюють її виконання. Рольова гра — це школа зовнішньої поведінки й діяльності.

Змагання — зустріч учнів для здобуття першості з певного виду діяльності (спорт, різні навчальні предмети тощо).

Художня творчість продовжує і певним чином заміняє дитячу гру. У процесі такої діяльності учні створюють нові матеріальні та духовні цінності. Художня творчість розвиває здібності, вміння, розширює знання, на підставі чого виникає продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Вивчення творчих можливостей учнів розкриває уяву, інтуїцію, неусвідомлювані компоненти розумової активності, а також потреби особистості в самореалізації, прагнення до розширення творчих умінь та навичок.

Рольовий тренінг — різновид соціально-психологічного тренінгу, орієнтований на використання активних методів групової психологічної роботи. Кількість учнів у групі зазвичай складає 7—15 осіб, тривалість загального циклу занять — від декількох днів до місяців.

Зустрічі-тренінги можуть відбуватися щоденно або один-три рази на тиждень, триваючи від півтори до трьох і більше годин.

Загальна мета:

- формування умінь і навичок у сфері спілкування;
- корекція, формування і розвиток установок, необхідних для успішного спілкування;
- розвиток здатності до адекватного і повного пізнання себе та інших людей;
- корекція та розвиток системи відносин особистості.

Психологічна задача — це завдання, запропоноване учням в певних умовах (наприклад у проблемній ситуації), та прийняте ними для розв'язання. Задача включає в себе вимогу (мету), умови (відоме) і шукане (невідоме), яке формулюється в запитанні. Учні мають переформулювати, довизначити задачу, знайти спосіб її розв'язання, включивши процес мислення.

Кількість форм колективної та групової діяльності неосяжна. Їх вибір і створення визначаються як цілями виховання окремого колективу, так і конкретними обставинами. Класному керівнику в процесі роботи рекомендується постійно розширювати картотеку виховних заходів. Її наявність значно полегшить працю педагога. Щоб виховний процес замикався на якісному рівні, учитель мусить розуміти, що основою виховної роботи є потреби та інтереси учнів.

Порядок атестації педагогів, що працюють у навчальних закладах

Стаття 27. Атестація педагогічних працівників

1. Атестація педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів, незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, є обов'язковою і здійснюється, як правило, один раз на п'ять років відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників, затвердженого Міністерством освіти України.

За результатами атестації педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів визначається відповідність педагогічного працівника займаній посаді, присвоюється кваліфікаційна категорія (спеціаліст, спеціаліст другої категорії, спеціаліст першої категорії) та може бути присвоєно педагогічне звання (старший учитель, учитель-методист, педагог-організатор-методист тощо). Положення про кваліфікаційні категорії та педагогічні звання затверджується Міністерством освіти України.

(Витяг із Закону України «Про загальну середню освіту» від 25 червня 1999 р.)

5.5 ...педагогічні звання «старший учитель», «старший викладач» «викладач-методист» присвоюються педагогічним працівникам, які досягли високого професіоналізму в роботі, систематично використовують прогресивний педагогічний досвід, беруть активну участь у його поширенні, надають практичну допомогу у становленні молодих педагогів, постійно працюють над своїм фаховим самовдосконаленням.

Педагогічне звання «старший учитель» може присвоюватися педагогічним працівникам, які мають кваліфікаційну категорію «спеціаліст першої категорії», а за наявності освіти в обсязі технікуму, училища та іншого навчального закладу еквівалентного рівня — стаж беспосередньої педагогічної роботи не менше ніж 8 років та найвищий відповідний тарифний розряд.

5.6. Педагогічні звання «учитель-методист», «викладач-методист» присвоюються педагогічним працівникам, які мають кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії», відповідають вимогам для присвоєння звань «старший учитель», «старший викладач», а також запроваджують у навчально-виховний процес найбільш ефективні форми і методи роботи, узагальнюють передовий педагогічний досвід, беруть активну участь у розробці шкільного компонента змісту освіти, діяльності професійних педагогічних об'єднань, асоціацій, надають практичну допомогу педагогічним працівникам інших навчально-виховних закладів в освоєнні досвіду провідних педагогів і мають власні методичні розробки, які пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами відповідного рівня.

(Витяг із Типового положення про атестацію педагогічних працівників України, затвердженого Наказом Міністерства освіти України від 20 серпня 1993 р. за № 310 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 2 грудня 1993 р. за № 176 зі змінами та доповненнями, затвердженими Міністерством освіти України 1 грудня 1998 р. і зареєстрованими в Міністерстві юстиції України від 15 грудня 1998 р. № 792/3232.)

Класний керівник мусить знати наступні міжнародні та державні нормативно-правові акти:

- Загальну декларацію прав людини (затверджена і проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року);
- Декларацію про права дитини (проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року);
- Конвенцію про права дитини (схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року);

- Декларацію про державний суверенітет України (затверджена Постановою Верховної Ради України від 16 липня 1990 року);
- Акт проголошення незалежності України (затверджений Постановою Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року);
- Конституцію України;
- Закони України «Про освіту» від 23 березня 1996 року; «Про професійно-технічну освіту» від 10 лютого 1998 року; «Про загальну середню освіту» від 25 червня 1999 року; «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 року; «Про мови в Українській РСР» від 28 жовтня 1989 року;
- Державну національну програму «Освіта» Україна XXI століття (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 року);
- Національну програму патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 року);
- Концепцію виховання дітей і молоді в національній системі освіти (затверджена колегією Міністерства освіти і науки України 28 лютого 1996 року);
- Концепцію громадського виховання особистості в умовах розвитку української державності (проект) (газета «Педагогічна освіта» № 6(72), червень 2000 року) та інші.

Професійна підготовка класного керівника

Для ефективної діяльності класний керівник має володіти рефлективно-аналітичними, організаторськими та комунікативними здібностями.

Рефлективно-аналітичні здібності — це вміння аналізувати власну діяльність, бачити помилки і невдачі, розуміти сильні та слабкі сторони, передбачити наслідки. А крім того — володіти методами діагностичного аналізу особистості, її становища у колективі, оцінювати рівень індивідуального розвитку учня, умов його виховання у сім'ї, диференціювати вплив навколишнього середовища на школяра, вчити його самоаналізу та навичок самовиховання.

Організаторські здібності — це вміння ставити перед собою та дітьми мету та досягати її, планувати співпрацю з різними суб'єктами виховного процесу, розробляти диференційовані завдання для індивідуальної та групової діяльності дітей, створювати позитивну мотивацію, використовувати різні методи заохочення

учнів; координувати зусилля вчителів-предметників, працівників позашкільних закладів, батьків. Організаторські здібності класного керівника оцінюються за результативністю проведення запланованих виховних заходів.

Комунікативні здібності полягають у вмінні встановити контакт і взаєморозуміння з кожною дитиною, уміло скоригувати міжособистісні стосунки між учнями класного колективу, стати справедливим арбітром у вирішенні суперечок, сварок, конфліктних ситуацій тощо.

Важливо, щоб робота класного керівника не була ситуативною та безсистемною: не зводилася тільки до підготовки заходів з приводу знаменних дат. Виховна робота має стати безперервним циклом дій: від діагностування до оцінювання результатів.

Складовими педагогічної майстерності класного керівника є: методична підготовленість, знання та вміння в галузі психології; широка освіченість і духовна культура, інтелігентність, знання теоретичних основ виховання. Крім того, педагог має володіти технологією виховного впливу на особу, групу, колектив, здатністю долати штампи та стереотипи; знаходити нетрадиційні виховні технології та брати на себе відповідальність за педагогічне новаторство.

Організовуючи навчально-виховний процес класу, класний керівник мусить орієнтуватися на людину і, перш за все, на дитину, підлітка як вищу цінність, унікальну людську особистість.

Професійна підготовка педагога повинна мати наукове підґрунтя, базуватися на прогнозуванні результатів власних дій, аналізі та самоконтролі, вмінні педагогічно усвідомлювати нові соціально-економічні умови, оцінювати нові тенденції з позицій педагогічної доцільності.

Класний керівник має вміти:

- спілкуватися з дітьми, подавати приклад своєю активністю та поведінкою.
- бачити та виділяти свої виховні завдання;
- складати план виховної роботи з класом;
- організовувати виховну діяльність: бесіди, диспути, екскурсії, походи, класні вечори, години спілкування тощо;
- аналізувати свою роботу;
- організовувати та проводити роботу з батьками;
- володіти психодіагностичними тестами — анкетами та коректно використовувати їх у процесі виховної роботи.

Класний керівник як адміністративна особа зобов'язаний:

- звітувати у своїй роботі директору навчального закладу, а з питань організації навчально-виховного процесу — заступнику директора з навчально-виховної роботи;
- організовувати навчально-виховний процес у класі;
- забезпечувати учням цікаве та плідне дозвілля;
- залучати учнів класу до систематичної діяльності класного та загальношкільного колективу;
- установлювати зв'язки з іншими групами та колективами;
- обирати адекватні засоби реалізації завдань навчання, виховання і розвитку учнів;
- здійснювати педагогічний контроль за дотриманням учнями Правил внутрішнього трудового розпорядку навчального закладу та інших документів, що регламентують організацію навчально-виховного процесу;
- інформувати про стан виховного процесу в класі та рівень успішності учнів педагогічну раду, адміністрацію навчального закладу, батьків;
- дотримуватися педагогічної етики;
- поважати гідність учня, захищати його від будь-яких форм фізичного, психічного насильства;
- своєю діяльністю стверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі;
- пропагувати здоровий спосіб життя;
- фіксувати відхилення в розвитку та поведінці вихованців;
- здійснювати психологічно та педагогічно обґрунтовану корекцію, у складних ситуаціях інформувати про це адміністрацію;
- надавати допомогу вихованцям у вирішенні гострих життєвих проблем;
- сприяти соціальному та правовому захисту прав дітей;
- вести документацію, що відображає хід і результативність виховної роботи (особові справи, щоденники учнів, класний журнал, плани роботи тощо);
- залучати до виховної діяльності педагогів школи, батьків, спеціалістів різних галузей науки, мистецтва;
- постійно підвищувати свій кваліфікаційний рівень;
- вивчати та залучати до своєї діяльності надбання провідних сучасних педагогів;
- розширювати знання з педагогіки, психології, теорії та практики виховання;
- працювати над власною духовною культурою.

Режим роботи класного керівника

Загальні правила організації роботи школи та педколективу випливають із Кодексу законів про працю України, які має виконувати будь-який працівник.

Робочий час класного керівника, який він зобов'язаний присвятити дітям протягом тижня, визначається ставкою класного керівника, при цьому вчитель, який працює на повну ставку, має бути присутній у школі не менше чотирьох разів на тиждень. У дні чергування класу по школі класний керівник перебуває в школі з 8.00 до 16.00. У канікулярний і літній час режим роботи учителя узгоджується з додатковим планом роботи школи.

З метою організації діяльності класних керівників та надання їм методичної допомоги створюється методичне об'єднання. На ньому педагоги обмінюються досвідом, планують сумісну співпрацю та виховну роботу з учнями.

Аналітична діяльність класного керівника

Аналіз соціального розвитку учнів

1. Особливості стосунків між учнями класу та з навколишнім соціумом (найближче оточення, сім'я, родина, загальношкільний колектив, сторонні).
2. Зміни, що відбулися за минулий навчальний рік; фактори, які на них вплинули.
3. Основні ціннісні орієнтації учнів класу щодо людини, праці, навчання, колективу тощо.
4. Ступінь впливу найближчого соціального оточення (батьки, однолітки) на формування особистісних рис характеру, поведінку учнів.
5. Роль класного колективу в соціальному розвитку школярів.

Аналіз розвитку класного колективу

1. Характеристика соціально-психологічного мікроклімату в класі: які фактори (люди, умови) впливають на його формування.
2. Особливості морально-психологічного клімату в класі: характер взаємин між учнями (тактовність, вихованість, увага та повага один до одного, взаємостосунки хлопчиків та дівчаток, доброзичливість, колективізм, взаємна відповідальність, турбота тощо).

3. Домінуючі стосунки учнів з учителями, емоційний клімат у класі, особливості спілкування в колективі, наявність у класі лідерів, ізольованих.
4. Рівень розвитку взаємостосунків, схильність до співпраці і творчої діяльності учнів у колективі, ступінь залучення учнів у життєдіяльність класу, в процес планування, організації та аналізу спільної діяльності.
5. Розвиток суспільної активності учнів (їхня ініціативність, творчість, організованість, самостійність, участь у самоврядуванні класу).
6. Зміни складу класного колективу, що сталися протягом року, індивідуальні особливості «новачків», їхня адаптація та інтеграція в класі.
7. Особливості суспільної думки класу і її вплив на інтереси та поведінку учнів.

Аналіз організації виховного процесу

1. Проведені виховні заходи, реакція учнів на них (сприйняли найбільш охоче, брали участь із задоволенням, залишилися байдужими, пасивними). Причини невдалого проведення заходів.
2. Порядок проведення класних заходів у минулому навчальному році (обраний вдало, недостатньо продуманий, невдалий).
3. Позитивний вплив заходів на формування свідомої дисциплінованості і відповідального ставлення до навчання та праці.
4. Спільні справи, проведені минулого року, що сприяли згуртуванню класного колективу.
5. Методи виховного впливу, форми роботи і засоби педагогічного впливу, що були найбільш позитивними. Негативні фактори у виховній роботи, шляхи їх подолання.

Аналіз участі класу в життєдіяльності школи

1. Мотивація участі дітей у шкільних заходах.
2. Ступінь учнівської зацікавленості, залучення до життєдіяльності школи.
3. Активність та результативність (для розвитку особистості та забезпечення життєдіяльності школи).
4. Розвиток класного самоврядування.
5. Участь школярів в організаційній діяльності класу, роботі шкільних гуртків, секцій, клубів та інших об'єднань.
6. Вплив цього виду діяльності на виховання та розвиток особистості окремих учнів та класного колективу в цілому.

Аналіз психологічної взаємодії з батьками учнів класу

1. Характер контактів із сім'ями учнів.
2. Зміна ставлення батьків до школи за навчальний рік.
3. Вплив батьків на виховну діяльність класу (у формулюванні соціального запиту, висуванні вимог до змісту та організації педагогічного процесу, в плануванні й організації класних справ та заходів).
4. Результативність педагогічної просвіти батьків та інформування їх про перебіг і результати.

Психолого-педагогічна характеристика учня

Характеристика учня — це узагальнення педагогічного і психологічного спостереження. Практика спілкування на заняттях, у позаурочний час, протягом трудових справ, знання сімейних стосунків, друзів дає змогу класному керівнику визначити тип характеру, потенційні здібності, пізнавальні інтереси та спрогнозувати мотиви поведінки в тій чи іншій ситуації.

I. Загальні відомості про учня

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. Стать.
3. Вік.
4. Стан здоров'я та фізичний розвиток (фізично здоровий; часто хворіє; фізично розвинений; має хронічні захворювання).
5. Загальний розвиток:
   — особливості мислення, рівень абстрактного мислення (аналіз, синтез, виявлення причинних зв'язків тощо);
   — інтереси, потреби, особливості характеру, індивідуальні реакції на події;
   — особливості пам'яті та процесу запам'ятовування, тип інтелекту та професійні можливості;
   — здатність до довготривалих трудових навантажень.
6. Умови сімейного виховання:
   — склад сім'ї (повна, неповна (хто з батьків виховує: мати/батько); неблагополучна сім'я);
   — хто із членів сім'ї має найбільш позитивний/негативний вплив (мати, батько, сестра, брат);
   — загальна атмосфера в сім'ї (доброзичлива, тепла, конфліктна);
   — взаємини з матір'ю (близькі, довірливі, відчужені);
   — взаємини з батьком (близькі, довірливі, відчужені);
   — взаємини з іншими членами сім'ї (добрі, погані).

7. Ставлення до навчання, праці:
   — успішність (які оцінки переважають, з якого предмета отримує найвищі бали);
   — організованість і старанність у навчальній роботі, здатність працювати самостійно.

II. Загальна характеристика основних видів діяльності

1. Діяльність, якій учень надає перевагу: навчальна, трудова, ігрова, суспільно-політична, спортивна, художньо-естетична, конструкторсько-технічна, туристична, дослідницька робота в різних галузях.
2. Рівень успішності (які бали переважають). Навчальні предмети, до яких учень виявляє найбільшу зацікавленість, до яких — байдужий. Дисципліни, які викликають труднощі при вивченні. Ставлення до спроб допомогти з боку однокласників, учителя.
3. Підхід до вивчення навчального матеріалу (ставиться свідомо, займається системно, механічно «зазубрює», не вивчає).
4. Ставлення до інтелектуальної або практичної діяльності (цікавиться, ставиться байдуже).
5. Роль при виконанні справ (ініціатор, організатор, активний виконавець, пасивний учасник).
6. Діяльність, якій надає перевагу у вільний час (читання, прогулянки на вулиці, зайняття вдома, спілкування з друзями, азартні ігри, допомога по господарству, перегляд телепередач, комп'ютерні ігри, зайняття в гуртках, спортивних секціях).

III. Дисциплінованість та навички культури поведінки

1. Загальна характеристика поведінки (поводиться спокійно, стримано, не контролює свої емоції).
2. Виконання шкільного режиму (дотримується правил поведінки, порушує їх навмисно чи через недбалість, найбільш типові порушення дисципліни).
3. Виконання вимог і розпоряджень учителів (виконує за першою вимогою, за бажанням чи примусово).
4. Чемність у спілкуванні з учителями, шкільною адміністрацією, будь-якими дорослими.
5. Володіння навичками культури поведінки.
6. Ставлення до літніх людей і молодших за себе (поступається місцем, з повагою ставиться до дівчат, старших, людей похилого віку тощо).

IV. Загальна характеристика спрямованості особистості

Соціальні потреби особистості (потреба в спілкуванні, нових враженнях, самоствердженні, визнанні, у здійсненні контролю та влади над іншими, навчанні, колективній праці, громадській діяльності).

V. Місце особистості в колективі

1. Становище у колективі (чи користується повагою й авторитетом серед товаришів класу, чим зумовлені стосунки, які склалися, чи задоволений своїм становищем у колективі).
2. Становище, яке прагне зайняти.
3. Ставлення до товаришів по класу (поважає, байдужий до них, часом конфліктує з різних причин, виявляє агресію, виступає ініціатором сварок).
4. Роль, яку відіграє у житті класу (активний член колективу, сторонній спостерігач).

VI. Характерні особливості особистості

1. Спрямованість рис характеру (принциповість, працьовитість, безкорисливість, скромність, егоїзм, справедливість, чуйність, відвертість).
2. Інтелектуальні риси (спостережливість, практична спрямованість розуму, допитливість).
3. Вольові риси (упевненість у власних силах, дисциплінованість, ініціативність, особиста організованість, самостійність, зібраність, самовладання, хоробрість, наполегливість чи впертість).
4. Емоційні риси (веселість, пригніченість, бадьорість, аморфність).
5. Риси, що виражають ставлення до діяльності (добросовісність, працездатність).
6. Риси, що виражають ставлення до самого себе (упевненість, вимогливість, самокритичність, самозакоханість).

VII. Моральні цінності

1. Відданість Батьківщині, повага до Державного Герба і Гімну України.
2. Повага до людини та її прав, свободи вибору.
3. Усвідомлення себе як громадянина Землі, турбота про екологічну безпеку.
4. Расова і національна терпимість, повага до інших народів та їхніх культур.
5. Відданість сім'ї, повага до батьків, до кожної людини як особистості.

6. Наявність у стосунках з людьми турботи, поваги, довіри.
7. Відчуття відповідальності за все, що відбувається навколо; політична культура та толерантність.

VIII. Висновки

Організація роботи методичного об'єднання класних керівників

Важливою умовою успішної реалізації завдань щодо підвищення професійної майстерності класних керівників є робота в методичному об'єднанні.

Основне завдання спільної діяльності полягає у підвищенні методичного рівня вихователів, осмисленні їхнього творчого росту і професійної кар'єри, здійсненні диференційованого підходу до організації методичної роботи.

Диференціація методичної роботи створює можливість враховувати індивідуальні особливості класних керівників. На підставі цього організовується різнопланове навчання (за змістом, обсягом, складністю, формами, методами і прийомами). Діагностика професійної підготовки класних керівників охоплює вивчення наступних напрямків:

- навчально-теоретичного;
- методичного;
- психолого-педагогічного.

Оцінюються діагностична, комунікативно-стимулююча, організаційна, науково-методична діяльність класного керівника.

Робота методичного об'єднання класних керівників організовується в наступному порядку.

1. Аналізується робота методичного об'єднання за минулий рік.
2. Визначається завдання роботи класних керівників на поточний рік, напрямки самоосвіти (теми дослідного характеру).
3. Проводяться засідання методичного об'єднання.

Використовуються різноманітні форми проведення засідань методичного об'єднання: круглі столи, ділові ігри, педагогічні консиліуми, розв'язування педагогічних завдань, творчі майстерні, майстер-класи, школа передового досвіду, школа класного керівника-початківця, проблемна школа, презентація досвіду тощо.

Форми проведення обираються так, щоб класний керівник міг отримати не тільки теоретичні знання, а й практичні рекомендації, навички щодо:

- системи роботи з класом;
- формування рівня вихованості учнів;
- організації органів самоврядування;
- творчої направленості роботи класного керівника;
- стилю взаємостосунків з учнями;
- самоосвіти класного керівника.

З метою розвитку професійної майстерності, виявлення та поширення досвіду класних керівників у школі проводяться конкурси на кращі методичні розробки за різними напрямками виховної роботи, творчі звіти, презентації, методичні тижні, які охоплюють:

- відкриті години спілкування;
- різноманітні творчі справи;
- презентації книг з теорії, практики та методики виховної роботи;
- перегляд творчих лабораторій класних керівників.

Традиційним стало проведення в школі конкурсів «Найкращий класний керівник». Підбиття підсумків цього конкурсу — панорама системи творчих завдань, де розкривається творчість кожного класного керівника, або проведення науково-практичних конференцій з питань виховної роботи, педагогічних читань.

Наради класних керівників

Наради класних керівників проводяться двічі на семестр, як правило, у перший та дев'ятий тиждень. Зміст таких нарад традиційний:

- підбиття підсумків діяльності класних керівників за попередній етап роботи;
- повідомлення кожного класного керівника про найбільш цікаву, важливу та вдалу справу;
- повідомлення заступника директора з виховної роботи про основні напрямки та етапи роботи, яка планується.

Наради класних керівників для 1—4, 5—8, 9—11 класів проводяться окремо.

Педагогічна нарада з проблем виховної діяльності проводиться один раз на рік, найчастіше в березні-квітні.

Пам'ятки класного керівника

Правила спілкування за Дейлом Карнегі

Правило 1. Виявляйте щирий інтерес до інших людей.

Правило 2. Посміхайтеся.

Правило 3. Пам'ятайте, що для людини звук її імені є найсолодшим і найважливішим звуком людської мови.

Правило 4. Будьте уважним слухачем.

Правило 5. Ведіть розмову в колі інтересів вашого співрозмовника.

Правило 6. Дайте людям відчути їх значущість. Прагніть бути щирими.

Ефективність діяльності класного керівника залежить, у першу чергу, від самої людини, її особистісних характеристик, рівня педагогічної культури, знань та розуміння виховних процесів.

11 «якщо» у роботі класного керівника

1. Якщо дитину постійно критикувати, вона навчається ненавидіти.
2. Якщо дитину висміювати, вона ставатиме відлюдькуватою та замкнутою.
3. Якщо дитина живе в атмосфері ворожнечі, вона вчиться бути агресивною.
4. Якщо дитині постійно дорікати, вона починає жити з почуттям провини.
5. Якщо дитина росте в атмосфері толерантності, вона вчиться розуміти інших.
6. Якщо дитину постійно підбадьорювати, вона вчиться вірити у себе.
7. Якщо дитину хвалити, вона вчиться бути вдячною.
8. Якщо дитина зростає в атмосфері чесності, вона вчиться бути справедливою.
9. Якщо дитину постійно підтримувати, вона вчиться цінувати себе.
10. Якщо дитина виростає в атмосфері любові та тепла, вона вчиться любити та поважати інших.
11. Якщо дитина живе у безпеці, вона вчиться довіряти людям.

ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Робота з документами

Циклограма діяльності класного керівника протягом року

Робота класного керівника охоплює безліч справ. Звичайно, про щось можна забути. Для раціональної організації роботи пропонуємо циклограму діяльності класного керівника.

Щоденно

1. Проводити індивідуальну роботу з учнями.
2. Організовувати харчування.
3. Проводити бесіди з дітьми, що запізнюються.
4. Організовувати чергування у класі.

Щотижня

1. Перевіряти стан учнівських щоденників.
2. Проводити заходи згідно з планом.
3. Спілкуватися з батьками, шкільним лікарем, учителями-предметниками.
4. Проводити роботу з активом класу, бесіди з попередження травматизму, години спілкування.

Щомісяця

1. Відвідувати уроки у своєму класі.
2. Консультуватися зі шкільним психологом.
3. Проводити роботу з батьківським комітетом.
4. Вирішувати господарчі проблеми.
5. Відвідувати учнів (у разі необхідності) удома.
6. Проводити батьківський лекторій.

Раз на два місяці

1. Оформляти класний журнал.
2. Відвідувати семінар класних керівників.

3. Брати участь у засіданнях методичного об'єднання, педагогічної ради.
4. Проводити батьківські збори.

Раз на семестр

1. Аналізувати виконання плану за минулий семестр.
2. Коригувати план виховної роботи на наступний семестр.
3. Проводити підсумкову атестацію з правил дорожнього руху (залік).

Раз на рік

1. Проводити відкритий захід.
2. Підсумовувати роботу з особовими справами учнів.
3. Складати та аналізувати план виховної роботи класу.
4. Збирати статистичні дані про учнів.

Документація та звітність

Класний керівник працює з такою документацією.

1. Класний журнал.
2. План виховної роботи з класним колективом.
3. Щоденник класного керівника в довільній формі.
4. Особові справи учнів.
5. Психолого-педагогічні карти вивчення особистості учня (за необхідністю).
6. Протоколи батьківських зборів.
7. Щоденники учнів.
8. Папки з розробками виховних заходів, з підсумками соціально-психологічних досліджень у класі тощо.

Планування виховної роботи

Неможливо уявити собі життєдіяльність класу без планування, тобто спроби визначити мету своєї роботи.

Яким має бути план виховної роботи? Безперечно таким, що максимально сприяє плідній, логічній роботі вчителя з колективом, особистістю, батьками.

По-перше, багатокомпонентним, психологічно обґрунтованим, коректним (негативна інформація має бути зашифрованою), по-друге, максимально інформативним, по-третє, цікавим для самого вчителя — класного керівника.

А до того як складати план, треба звернути увагу на державні, регіональні та місцеві документи, уважно вивчити національну програму «Освіта», поточні та очікувані події у світі та країні, школі.

Як правило, починати треба зі збору інформації про досягнення чи проблеми виховної роботи за минулий рік. Потрібно досконало вивчити свій клас, визначити відносини між дітьми, придивитися до кожного учня, з'ясувати його захоплення, здібності.

Бажання учнів, їх потреби в організації позаурочної роботи можна визначити, поговоривши з учнями, батьками, вчителями або запропонувавши дітям написати вдома невеликий твір на тему «Мій клас. Яким я його бачу?», «Школа майбутнього» або «Якби я був учителем (класним керівником), то ...»

Можна також звернутися до анкетування. Наприклад, запропонувати учням наведену анкету.

1. Який із проведених у минулому році заходів тобі запам'ятався?
2. Чим він сподобався? Чому?
3. Ти брав у ньому участь як глядач, учасник, організатор?
4. Як ти гадаєш, життя у твоєму класі змінилося за минулий рік на краще чи на гірше? Чому?
5. Які недоліки треба усунути?
6. Що для цього треба зробити учням, учителям, батькам?
7. Які масові заходи ти пропонуєш провести цього року?
8. У яких із них бажаєш узяти участь як організатор? Як учасник?
9. Які гуртки ти хотів би відвідувати?
10. У якому із напрямків виховної роботи ти хотів би працювати?

За отриманими відповідями можна визначити якість виховної роботи у класі, побачити її позитивні і негативні результати. Важливо, щоб збір інформації проходив у невимушеній обстановці.

- У плані обов'язково мають бути цікаві та розвивальні заняття, особливо зважаючи на те, що молодші підлітки вже починають пасивно ставитися до будь-яких заходів.
- Складаючи план, треба прагнути до простоти, ясності. Крім того, він має відповідати віковим інтересам учнів, бути конкретним та посильним у виконанні, слід визначати таку систему заходів, яка може бути забезпечена матеріально.
- Працюючи над планом, класний керівник має дбати не тільки про створення оптимальних умов для життєдіяльності класного колективу, а й про особистий розвиток кожного з його членів.

У п'ятому класі необхідно враховувати такий момент, як поступовість виховання при переході з початкової школи до середньої.

Для цього потрібно вивчити склад класу, переглянути особові справи та характеристики учнів, ознайомитися з результатами виховної роботи за попередні роки. Це допоможе визначити першочергову мету виховання даного колективу.

Однією зі складових плану є характеристика класу, яка створюється за участю шкільного психолога та на підставі аналітично-діагностичних досліджень, проведених самим класним керівником на початку навчального року (опитування, анкетування, тестування, соціометрія).

Психолого-педагогічна характеристика класу

І. Загальні дані про класний колектив. Історія його формування

1. Кількість учнів.
2. Кількість хлопчиків.
3. Кількість дівчаток.
4. Віковий склад класу.
5. Кількість учнів, які залишились на другий рік навчання.
6. Чи були учні зведені з різних класів.
7. Чи змінювався класний керівник.

ІІ. Зміст і характер навчальної діяльності

1. Загальна характеристика поведінки, дисциплінованість.
2. Наявність контролю з боку батьків за оцінками окремих учнів.
3. Необхідність контролю учнів з боку класного керівника.
4. Наявність взаємодопомоги в класі.
5. Порушення дисципліни на уроках.
6. Ставлення учнів до навчальної праці.
7. Учні, схильні пропускати уроки.

ІІІ. Позашкільне життя класу

1. Діти, що відвідують гуртки, захоплюються колекціонуванням.
2. Суспільно корисна праця учнів у школі, класі.
3. Активність батьківського комітету, участь батьків у життєдіяльності класу, школи.
4. Ініціативність учнів класу.

ІV. Керівництво класом і його організація

1. Актив класу, його робота.
2. Характеристика активістів (чи допомагають вони учням, які не встигають у навчанні).

3. Участь у шкільних заходах (усі охоче беруть участь; деякі учні ухиляються, шляхи залучення цих учнів до діяльності класу).
4. Наявність неформальних лідерів, причини їхнього впливу на клас.
5. Наявність ізольованих учнів, можливі шляхи зміни ставлення до них однолітків.

V. Взаємовідносини усередині колективу

1. Ступінь згуртованості.
2. Ціннісно-орієнтована єдність класу.
3. Прояви взаємної вимогливості, чуйності, взаємодопомоги.
4. Особливості стосунків між хлопцями і дівчатами.
5. Емоційне неприйняття окремих учнів.

VI. Загальні висновки

1. Рівень розвитку колективу.
2. Характер емоційного клімату в колективі.
3. Дисциплінованість окремих учнів та класу в цілому.
4. Визначення головних недоліків в організації життя колективу і конфліктів серед його членів, шляхи їх подолання.

Етапи планування виховної роботи

Перший етап.

Визначення рівня вихованості та розвитку класу, його досягнень; організація більш продуктивної практичної діяльності.

Звернення уваги на недоліки, що мають місце у класі: погіршення дисциплінованості, зменшення цікавості до читання художньої літератури, псування міжособистісних стосунків тощо. Кожен із названих недоліків може стати предметом виховної роботи.

Визначивши особливості класу, його позитивні риси і недоліки, треба написати вступну частину плану.

Другий етап.

Розробка позакласних видів роботи з урахуванням всебічного розвитку та виховання учнів (різноманітні за тематикою бесіди, години спілкування, екскурсії, батьківські збори, наради з активом класу, спортивні змагання, диспути тощо).

Третій етап.

Розгляд пропозицій з вирішення провідного виховного завдання, наприклад з проблеми «Підвищення почуття відповідальності учнів при виконанні домашніх завдань». Для цього варто провести:

- бесіди за обраною проблемою з учителями, що працюють у класі, і батьками учнів;
- бесіди з учнями на тему «Професія школяра»;
- відвідування учнів удома з метою контролю за їхнім домашнім навчанням;
- година спілкування із залученням учителів та батьків на тему «Як покращився наш навчальний процес».

Четвертий етап.

Оформлення плану виховної роботи із зазначеними термінами проведення заходів. Складений план варто обговорити з учнями, ознайомити їх із провідним завданням, на яке вони мають звернути особливу увагу. Врахувати всі пропозиції учнів.

Нагадаємо, що існують такі напрямки виховної роботи:

— громадянське виховання;
— патріотичне виховання;
— моральне та правове виховання;
— виховання здорового способу життя;
— екологічне виховання;
— превентивне виховання;
— сімейно-родинне виховання;
— сприяння творчому розвитку особистості;
— трудове виховання.

Різновиди планів виховної роботи

Плани виховної роботи бувають робочі, календарні або перспективні (на тривалий термін: навчальний рік чи півріччя).

Робочі плани охоплюють завдання на тиждень, місяць. У них зазвичай відсутня вказівка на дату, час виконання, але визначений загальний термін для роботи над підготовкою заходів. Тобто робочі плани фіксують перелік справ, запланованих на досить короткий проміжок часу.

Календарний план відрізняється більшою конкретністю. Може мати вигляд простого плану-сітки, де зазначаються заходи, заплановані на кожен тиждень місяця, але відсутня вказівка на точну дату, час проведення бесіди, години спілкування тощо. Більш зручним є складний календарний план-сітка. В ньому визначаються місце, дата та час планованих справ, прізвища відповідальних за проведення заходів.

Далі наведено приклади простого та складного календарних планів-сіток.

Простий календарний план-сітка

Тиждень / Місяць	1-й	2-й	3-й	4-й
Вересень	Збори класу «Мої очікування»	Екологічна акція «Моє подвір'я, моя вулиця»	Бесіда «Як краще навчатися?». Анкетування за даною темою	Поїздка-похід до осіннього лісу «Вересень прийшов до нас»
Жовтень	Година спілкування «Мій клас»	Заняття з циклу «Вчимося спілкуватися», «Як цінувати і поважати себе»	Творчий конкурс «Світ моїх захоплень» (малюнки, колажі тощо)	Свято з нагоди Дня вчителя. Виготовлення листівок
Листопад	Бесіда з попередження травматизму перед канікулами (за окремим планом)	Культпохід до художнього музею «Природа у творчості художників»	Спортивні змагання (з батьками) «Тато, мама, я — спортивна сім'я»	Диспут з морального виховання «Я думаю, що...»
Грудень	Тренінг «Вивчаємо право»	Інсценізація казки	Лижна прогулянка «За здоров'ям — до лісу»	Вечір відпочинку «Разом свято зустрічаємо»
Січень	Свято народних традицій «Колядуємо, щедруємо»	Культпохід до лялькового театру	Спортивні змагання «Веселі старти»	Тренінг «Навіщо мені потрібні правила»

Продовження таблиці

Лютий	Година спілкування «Книжковий світ» (розповідь про улюблену книгу)	Спортивна гра «Ми — козачата»	Конкурс патріотичної пісні «Співаю тобі, краю мій» (загальношкільний захід)	Година спілкування «Нікотин і моє здоров'я»
Березень	Конкурс «Міс україночка» (до дня 8 Березня)	Екологічна акція «Весну зустрічай» (виготовлення шпаківень, прибирання подвір'я)	Година спілкування «Знайомство із собою»	День сміху (загальношкільний захід)
Квітень	Вечір відпочинку з батьками «Ой, яка ж ти гарна, пісне українська»	Гра «Що, де, коли?» (з історії країни)	Навички спілкування «За що мене поважають інші»	«Великдень» (традиції свята)
Травень	Година спілкування «Герої поряд із нами» (зустріч з дідусями і бабусями)	Виставка малюнків «Серця рідні риси» (портрет мого друга)	Екскурсія до парку «Улюблений куточок природи»	Година спілкування «Підсумки за рік»

Складний календарний план-сітка (вересень)

№ з/п	Дата	Вид роботи	Місце проведення	Час проведення	Відповідальний	Відмітки про виконання
1	1 вересня	Свято першого дзвоника	Майданчик біля школи	10.00	Батьківський комітет, класний керівник	
2	4 вересня	Збір класу (година спілкування). Вибори класного активу й організація самоврядування	Класний кабінет	14.00	Класний керівник	
3	6 вересня	Анкетування «Мій клас»	Класний кабінет	14.30	Класний керівник	
4	12 вересня	Батьківські збори «Режим дня шестикласника»	Класний кабінет	19.00	Класний керівник, батьківський комітет	
5	21 вересня	Конкурс малюнків «Як минуло літо»	Актовий зал	9.00—16.00	Актив класу, педагог-організатор	
6	27 вересня	Бесіда «Правила безпеки при користуванні електроприладами»	Кабінет «Охорона безпеки життєдіяльності»	14.30	Класний керівник	

Перспективний план

Щоб діяльність класного керівника з планування була більш ефективною та упорядкованою, пропонуємо умовний механізм складання плану крок за кроком.

Перший крок — визначення порядку і терміну складання плану виховної роботи.

Другий крок — проведення аналізу виховного процесу за минулий рік.

Залежно від педагогічних принципів, яких ви дотримуєтеся, можна звернутися до таких видів аналізу.

Аналіз основних подій і педагогічних ситуацій. Це свого роду така інформаційно-аналітична довідка.

1. Позитивні аспекти проведеної діяльності (що вдалося?).
2. Негативні аспекти (учні, що не змогли впоратися зі своїм дорученням; педагогічні й організаційні завдання, які не були вирішені до кінця).
3. Педагогічні наслідки проведених заходів (проблеми, що виникли або можуть з'явитися).
4. Участь батьків і учнів, їхній вплив на результати справи.
5. Висновки і пропозиції щодо подальших шляхів удосконалення спільної діяльності.

Тут можна використовувати форми колективного аналізу: випуск різноманітних інформаційних листівок, стіннівок, виготовлення фотовиставки «Справа минулого року», різні форми колективної творчої справи (усні журнали, телепрограми, репортажі тощо).

Крітеріально-орієнтовний аналіз спрямований на виявлення тих чи інших рис учнів. Він допомагає зрозуміти, як діють механізми виховання, як впливають на результати виховання ті чи інші умови тощо. Критеріями тут можуть бути:

- гуманність відносин;
- залучення учнів до життя класу;
- сформованість ділових і міжособистісних стосунків;
- розвинутість самоврядування;
- наявність соціальних зв'язків тощо.

Третій крок щодо складання плану виховної роботи — це моделювання образу класу і процесу виховання в ньому.

Під образом класу розуміємо сукупність уявлень учителя про майбутнє становище класної спільноти, яка складається з:

- образу окремих учнів класу;
- образу життєдіяльності класу, спілкування і відносин у ньому;
- місця і ролі класного колективу в шкільному суспільстві.

Четвертий крок — це планування, у якому беруть участь класний керівник, учні класу, батьки і друзі класної спільноти.

Дотримання вище викладеного механізму дасть змогу класному керівникові правильно й ефективно провести виховну роботу.

Форма перспективного плану залежить від традицій, особистого досвіду вчителя, але обов'язково відповідає такій структурі.

1. Аналіз виховної роботи за минулий рік.
2. Психолого-педагогічна характеристика класу.
3. Основні напрямки і справи класного колективу.
4. План-сітка за основними напрямками діяльності.

Значне місце в плані класного керівника посідатимуть заходи, спрямовані на посилення індивідуальної роботи з учнями, взаємодію з органами дитячого самоврядування.

До плану має входити також розділ, присвячений заходам спрямованим на підвищення педагогічної культури батьків, зміцнення зв'язків із сім'єю та громадськістю.

Приклад перспективного плану.

Аналіз виховної роботи за минулий рік

У минулому році переді мною як класним керівником стояли такі виховні задачі.

1. Вивчити особистість кожної дитини, її фізичний, психологічний стан, сім'ю, індивідуальні особливості і здібності.
2. Продовжувати традиції, що були встановлені у період навчання в початкової школі, розвивати їх.
3. Всіляко сприяти згуртованості класного колективу.
4. Почати роботу з розвитку учнівського самоврядування.
5. Активізувати роботу класного колективу через участь у загальношкільних заходах.

У цілому виховна робота була багатоплановою і різнобічною, охоплювала екскурсії, відвідування музеїв, проведення змагань, конкурсів, вікторин.

Не залишилися поза увагою години спілкування, зокрема було проведено наступні: «Як ми вміємо дружити», «Країна чарівних слів», «Будемо ввічливими», «Гарний настрій — половина здоров'я», «Як я був на твоєму місці» і т. д., класні вогники: «Осінній бал», «Новорічний серпантин», «Здрастуй, весно». Клас брав активну участь у загальношкільних заходах: «День народження школи», інсценування казок, конкурси читців, стіннівок, листівок. Ці свята та заходи дали змогу виявити творчі здібності дітей, їх схильності, прослідкувати систему взаємин дітей один з одним та дорослими.

Одночасно виділилася група дітей, яким потрібна допомога психолога. Насторожує невміння дітей спілкуватися один з одним і надмірна опіка з боку батьків. Усе це потребує особливої уваги у наступному році.

Індивідуальні бесіди з батьками, анкетування на батьківських зборах показали, що в основному всі діти мають гарні стосунки з батьками. Але в деяких сім'ях спостерігається надмірна суворість і вимогливість до дитини, а в деяких, навпаки, не вистачає контролю з боку батьків. На вирішення цих проблем треба звернути увагу шкільного психолога і разом із ним спробувати вирішити їх у наступному навчальному році.

З метою згуртування колективу класу був організований гурток юних екскурсоводів. Діти із задоволенням брали участь у всіх екскурсіях, самі готували матеріал, проводили конкурс на кращу рекламу для майбутньої екскурсії, читали вірші і т. д.

Під час анкетування на питання: «Який захід ти пропонуєш провести у цьому році?» більшість написали відповідь: «Вогник. І щоб на ньому було цікаво».

Це свідчить про не усвідомлення дітьми того, що цікавим захід може бути лише за умови їхньої активної участі. Тому виникла необхідність створити органи самоврядування у класі. Це основне завдання наступного року. У подальшому планується створити постійну Раду з тимчасовими малими групами.

Психолого-педагогічна характеристика класу

У класі на кінець попереднього року було тридцять сім учнів. Тільки тридцять дітей перейшли навчатися у наступний клас (семеро вибули з різних причин). Із них: дванадцять хлопців і вісімнадцять дівчаток.

На високому та достатньому рівні закінчили чотирнадцять дітей, одну «7» мають три дитини, решта — вчиться на середньому рівні, невстигаючих дітей у класі немає. Основна частина класу має міцні знання за попередный курс, але вчиться без особливого бажання.

Поведінка класу майже зразкова, дев'яносто відсотків учнів мають високий рівень вихованості (за результатами соціометричних досліджень), вміють поводити себе на уроках та в позакласний час. Інтереси дітей різноманітні: дванадцятеро з них — навчаються у музичній школі, троє відвідують шаховий гурток, четверо займаються танцями на професійному рівні, решта відвідують спортивні секції з боротьби, футболу. Загалом діти виявляють широку зацікавленість стосовно змістовного проведення часу на дозвіллі.

Діти вміють висловлювати власну думку, міркувати вголос, вислуховувати інших, тому у класі легко вирішуються будь-які суперечки.

Допомогу в роботі надають батьки, приділяючи велику увагу позакласній діяльності дітей: організовують екскурсії, походи, вечори відпочинку. Класний колектив дружний, завжди готовий допомогти один одному. У минулі роки діти багато часу проводили разом, бо всі відвідували групу продовженого дня, але у класі немає лідерів.

Основні напрямки і справи класного колективу

Таким чином, аналіз роботи за попередній рік, а також вікові особливості учнів, вимагають замислитися над вирішенням таких проблем у новому навчальному році:

- організація інтелектуально-пізнаваної діяльності учнів;
- формування емоційно-позитивного ставлення до навчання; розвиток допитливості шляхом залучення дітей до предметних гуртків, секцій, клубів;
- виховання грамадянсько-патріотичних рис, через краєзнавчу роботу;
- формування патріотичних почуттів: любові до Батьківщини, поваги до її державних символів, звичаїв, традицій, історичного минулого;
- стимулювання здорового способу життя, вироблення особистої програми оздоровлення;
- розвиток інтересу до національних традицій українського народу, до культури інших народів світу; формування навичок національної терпимості;
- виховання дисципліни, розвиток почуття відповідальності за власні вчинки;
- формування навичок поведінки у складних ситуаціях на вулиці, у транспорті, інших громадських місцях;
- виховання вміннь орієнтуватися в економічному, політичному, культурному житті суспільства;
- формування високих моральних принципів (чесності, порядності, співчутливості, доброзичливості, працелюбства і т. п.); виховання навичок гідної поведінки;
- розвиток самостійності, ініціативності, творчості у колективі;
- проведення спільно з психологом педагогічного лекторію для батьків;
- залучення батьківського колективу до активної участі у житті класу через організацію спільних свят, походів.

План-сітка за основними напрямками діяльності

Напрямки	Тема	Форма роботи	Час виконання
Громадянське виховання	«Мої права й обов'язки»	Бесіда	Вересень
	«Права очима дитини»	Конкурс	Жовтень
	«Що таке активна громадська позиція»	Диспут	Листопад
	«Читайте, заздріть. Я громадянин...»	Творча зустріч із видатними харків'янами (депутатами)	Грудень
	«Рідними стежками»	Заочна подорож Україною	Лютий
	«Я і громада»	Конкурс творів	Березень
	«Моє коріння»	Екскурсія до історичного музею	Квітень
	«Україна»	Година спілкування	Травень
Патріотизм	«Свято української мови»	Свято	Вересень
	«Рідний край — Україна»	Вікторина	Жовтень
	«Рідне місто»	Пішохідна екскурсія	Листопад
	«І на тім рушникові...»	Уроки народознавства	Грудень
	«Хто такий патріот»	Бесіда	Січень
	«Мій дім»	Конкурс творчих робіт	Лютий
	«Історичні пам'ятки рідного міста» (презентація)	Конкурс екскурсоводів	Березень
	«Вічна пам'ять»	Екскурсія до меморіалу	Травень

Моральне та правове виховання	«Зовнішня культура людини»	Бесіда	Вересень
	«Герої та антигерої»	Творча робота	Жовтень
	«Бережи дружбу, як зіницю ока»	Літературні читання	Листопад
	«Дівоча краса»	Практикум	Грудень
	«Світ людських почуттів»	Звіт про улюблену книгу	Січень
	«Зроби світ добрішим»	Акція (робота з людьми похилого віку)	Лютий
	«Чому і гірка правда без добра не буває»	Година спілкування	Березень
	«Обов'язок і відповідальність»	Година спілкування	Квітень
	«Складання еталону поведінки мого однолітка»	Практикум	Травень
Виховання здорового способу життя	«Палити чи не палити»	Година спілкування	Вересень
	Робота факультативу «Рівний рівному»	Засідання	Жовтень
	«Світ без наркотиків»	Конкурс стіннівок та листівок	Листопад
	«Твоє здоров'я. Від чого воно залежить?»	Лекторій	Грудень
	«Чи маю я характер» (Уміння говорити «Ні»)	Година спілкування	Січень
	«Веселі старти»	Спортивні змагання	Лютий

	«Режим дня школяра»	Година спілкування за участю батьків	Березень
	«Моє життя, мій вибір»	Тренінг	Квітень
	«День здоров'я»	Участь у шкільному святі	Травень
Екологічне виховання	«Прибираємо подвір'я»	Загальношкільний захід	Вересень
	«За здоров'ям до лісу»	Екскурсія	Жовтень
	«Свято птахів»	Свято	Листопад
	Екологічний КВК	Загальношкільне свято	Грудень
	«Природа у віршах і музиці»	Літературні читання	Січень
	«Мій улюблений куточок природи»	Конкурс малюнків	Лютий
	«Мій друг» (наші брати менші)	Перегляд документального фільму про світ природи	Березень
	Екологічна експедиція	Година спілкування	Квітень
	«Де вода — там і життя»	Бесіда	Травень
Сімейно-родинне виховання	«Моя сім'я»	Анкетування	Вересень
	«Родинні стосунки» (традиції українського народу)	Година спілкування	Жовтень
	«Тато, мама, я — спортивна сім'я»	Спортивні змагання	Листопад

	«Роль сім'ї у житті людини»	Бесіда	Грудень
	Проблеми спілкування у сім'ї	Круглий стіл	Січень
	«І світом рухає любов»	Година спілкування	Лютий
	«Свято матері»	Загальношкільне свято, присвячене 8 Березня	Березень
	«Традиції моєї сім'ї»	Творча робота (твори, фотомонтажі)	Квітень
	«Дорога життя»	Зустріч із бабусями і дідусями	Травень
Трудове виховання	«Чи достатньо народитися людиною?»	Бесіда	Грудень
	«Праця людину годує»	Година спілкування	Січень
	«Уміла господиня»	Конкурс для дівчаток	Березень
	«Веселий пластилін»	Конкурс	Лютий
	«Умілі рученята»	Конкурс виробів	Квітень
	Заняття у гуртках за інтересами		Протягом року
Сприяння творчому розвитку	Конкурси малюнків, інсценування казок, концерти, свята, етичні та естетичні бесіди. Культпоходи до музеїв		Протягом року

Підбиття підсумків виховної роботи

Аналіз позакласної роботи варто почати з пропозиції учням самостійно відзначити найбільш цікаві заходи.

Наприклад, можна провести анкетування.

Анкета «Шкільне дозвілля»

1. Назви теми годин спілкування, конференцій, олімпіад, конкурсів, які тобі сподобалися. Хто брав участь у проведених заходах?
2. У яких олімпіадах, конкурсах, вечорах, годинах спілкування, спортивних змаганнях тощо ти брав участь, з якими результатами (грамота, подяка, призові місця, премія тощо)?
3. Які секції, гуртки ти відвідуєш?
4. Подумай і запиши, про що ти хотів би довідатися, які проблеми обговорити на годинах спілкування в наступному навчальному році.
5. Запропонуй назви гуртків, секцій, клубів тощо, які ти хотів би відвідувати за умови їх функціонування в школі.
6. Скажи, чи потрібен психолог у школі? (Так, ні.)
7. Чи потрібен у школі телефон довіри? (Так, ні.)

Запропонований перелік запитань не є догмою, класний керівник може за бажанням доповнити або змінити його, врахувавши психолого-педагогічні особливості класного колективу.

Зробивши аналіз анкет, врахувавши учнівські побажання, педагог підбиває підсумки позакласної роботи і планує її на майбутній рік, але вже на підставі вікових особливостей учнів наступного року.

Учнівське самоврядування

Неможливо уявити діяльність класного керівника без учнівського самоврядування, яке розвиває самостійну творчу діяльність усього колективу і кожного учня окремо, учить виявляти ініціативу, приймати рішення, будувати діяльність класу, враховуючи інтереси і побажання кожного члена колективу. Це особливо важливо у сучасній школі і суспільстві в цілому, якому потрібні самостійні і творчі особистості.

Цілі виховання — це система вимог суспільства до формування таких якостей особистості, які б давали змогу самостійно включатися у необхідну суспільству соціальну діяльність і соціальні стосунки.

Виходячи із цього трактування, можна сформулювати завдання учнівського самоврядування: виховати громадянина з високою демократичною культурою, гуманістичною спрямованістю, здібністю до соціальної творчості, людину, здатну діяти в інтересах удосконалення своєї особистості, суспільства і Вітчизни.

Головні ознаки самоврядування

Добровільність. У кожного учасника виховного процесу, у педагога і вихованців є потреба і бажання вдосконалювати самих себе, будувати своє життя на засадах високоморальних цінностей, розробляючи колективні норми поведінки.

Демократичність. В організації виховної діяльності враховуються інтереси і потреби кожного члена та колективу в цілому. Тобто життєдіяльність колективу будується, враховуючи інтереси, ідеали кожного учня та цілісної спільноти.

Практичність. У виховній діяльності все має бути в ім'я дитини і для дитини. Самоврядування формує у колективі атмосферу захищеності кожного його члена, виробляє норми гуманістичних відносин.

Соціальність. Самоврядування — це фактор соціалізації особистості дитини. Воно сприяє реалізації у колективі соціальних функцій: інформаційної, ціннісно-орієнтованої, нормативної.

Творчість. Самоврядування сприяє соціальній, індивідуальній, моральній творчості. Ініціативне самоврядування — один зі способів активізації творчої енергії учнів.

Різноваріантність. Виховний процес формується на основі досвіду і традицій школи, з урахуванням типу класного колективу, культури. Розширення меж самоврядувальної діяльності, залучення нових учнів у роботу, ускладнення завдань — усе це сприяє використанню новітніх підходів.

Самостійність. Самоврядування побудоване на творчому педагогічному управлінні і ініціативній самодіяльності учнів. Це робить виховний процес незалежним від існуючих настанов, програм, інтересів адміністрації. Надання педагогічної самостійності вихователям і вихованцям — необхідна умова розвитку ініціативи і творчості.

Структура та форма учнівського самоврядування

Структура, форма і характер учнівського самоврядування у кожному окремому класі визначається з урахуванням особливостей колективу, досвіду учнів і, насамперед, самого педагога. Залежно від того, яким є рівень сформованості колективу (чи має він свій

актив, спільні інтереси, чи виявляє цікавість до колективної діяльності тощо), формується система самоврядування у класі.

У п'ятому класі слід враховувати, що діти вже мають досвід самоврядування, вже визначилися деякі лідери, про яких можна довідатися, поговоривши з учителем початкової школи або проаналізувавши виховну роботу.

Для організації учнівського самоврядування можна розбити дітей класу на групи (ланки) по 8—9 осіб. Такі спільноти формуються так, щоб до кожної з них увійшли діти з різним рівнем успішності та соціальної активності. Класний керівник створює групи, беручи до уваги і побажання учнів, і рекомендації шкільного психолога.

Командир ланки обирається щомісяця, що дає можливість кожній дитині виступити у ролі як командира, так і підлеглого. Це сприяє розвитку вмінь виконувати доручення і контролювати їх виконання. Кожна група обирає назву, девіз, приймає закони і правила поведінки.

Одним із принципів самоврядування є колективне планування. група обирає напрямок виховної роботи, командир розподіляє завдання на тиждень або місяць. Після завершення певної колективної справи кожний член маленької спільноти звітує на зборах про виконання поставленого завдання.

Традиційними можуть стати і «збори у колі», де обговорюються поточні справи, проблеми з поведінки, навчання, спілкування; аналізується діяльність, підбиваються підсумки зробленого.

Серед членів групи визначаються відповідальні за навчання, організацію спортивних змагань, трудові справи, випуск стіннівки тощо; створюються ініціативні творчі групи, куди входитимуть члени різних груп для організації свят, конкурсів, екскурсій, походів на природу, а також для участі у загальношкільних заходах.

Структура цього самоврядування може бути такою:

Процес самоврядування обов'язково має бути керованим, до складу груп мають входити консультанти-керівники (батьки або старшокласники).

Протягом навчального року групи можуть зберігати або змінювати свій склад, дозволяється перехід учнів з однієї групи до іншої, при цьому кількість членів кожної групи має залишатися сталою. Командир групи підпорядковується командиру класу, або старості (обирається на зборах усього класу терміном на півроку). Така форма самоврядування виховує серед учнів прагнення бути самостійними, вчить дотримуватися законів, вирішувати проблеми без втручання дорослих, допомагає набувати досвід соціально корисної поведінки, регулювати внутрішньогрупові стосунки.

Роль класного керівника у цьому процесі — розвивати ініціативу, самостійність школярів, створювати умови для розвитку творчих здібностей та інтересів членів колективу, виділяти групу лідерів, що здатні керувати діяльністю групи. Процес самоврядування має бути поступовим та демократичним.

У шостому класі дітям можна запропонувати гру в «Козацьку республіку». Як у будь-якій республіці, тут необхідні свої закони чи правила, їх приймають на загальних зборах усього колективу «козаків».

Серед «козацьких» законів можуть бути такі.

1. Добре навчайся.
2. Стався з повагою до кожного жителя республіки.
3. Будь чесним.
4. Допомагай товаришам.
5. Висловлюй власну думку і вислуховуй інших.
6. Будь вимогливим до себе та інших.
7. Цінуй свій час.

Усі члени «республіки» мають право записатися до одного з куренів (кількість таких куренів залежить від кількості учнів класу та від кількості напрямків роботи). Кожний із куренів відповідає за один із видів виховної діяльності.

Курінь знань. Козаки з куреня знань відповідають за навчання. Вони організовують роботу консультантів для допомоги учням з низьким рівнем навчання, беруть участь у проведенні тематичних вечорів, виставок, конкурсів з різних предметів; слідкують за веденням щоденників, оформляють екран успішності і т. д.

Курінь інформації та повідомлень. Учні, що входять до складу цього куреня, проводять політінформацію, підбирають фотоматеріали, оформляють стіннівки, випускають радіогазети, відпові-

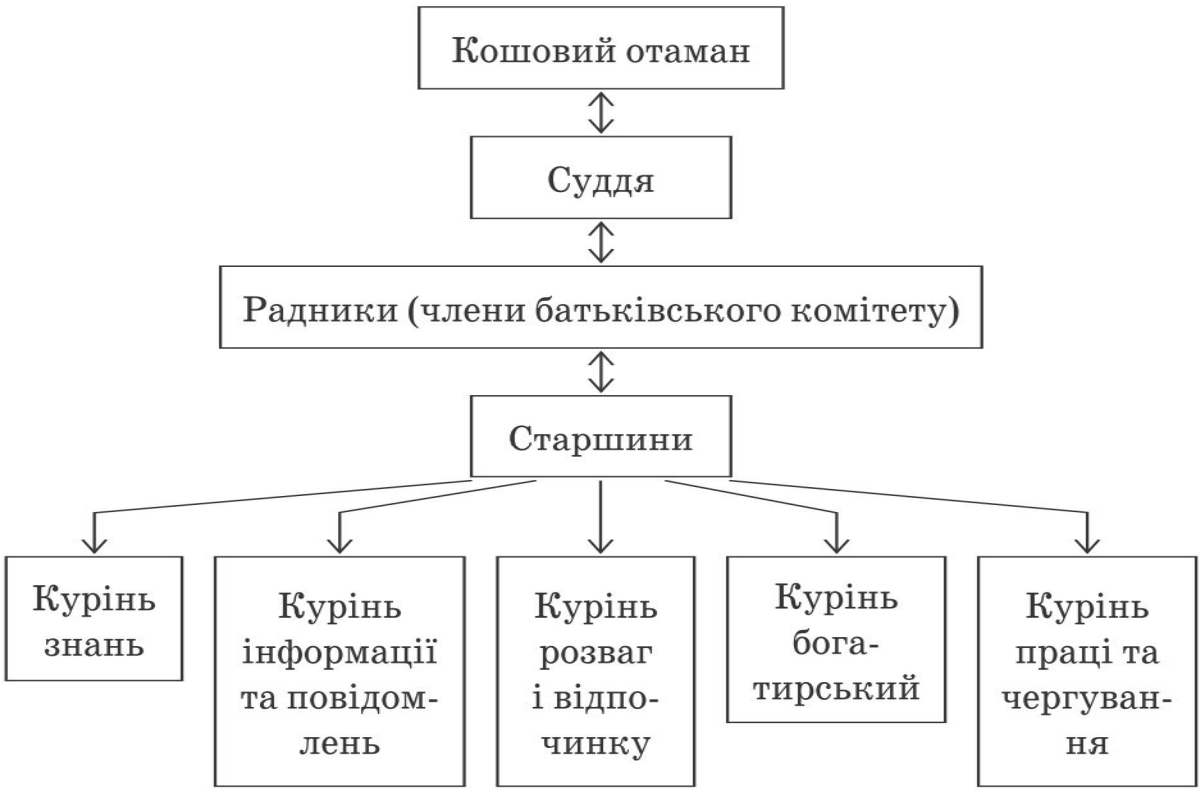
дають за музичне оформлення свят, вітання, контролюють оформлення щоденних оголошень тощо.

Курінь розваг і відпочинку. Його козаки організовують свята, концерти, відпочинок у вихідні дні; екскурсії до театрів, музеїв, беруть участь у проведенні дискотек, класних вогників.

Курінь богатирський. До нього входять учні, що відповідають за спортивну роботу, організацію спортивних змагань, проведення спартакіад, походів, кросів, виявлення і нагородження кращих спортсменів «республіки», а також за формування здорового способу життя.

Курінь праці та чергування. Організовує чергування у класі та школі, керує діяльністю ремонтної бригади.

Назва та діяльність куренів залежить від напрямку виховної роботи, мети. До складу таких груп-куренів зараховуються «козаки», члени учнівського колективу відповідно до своїх здібностей та інтересів. Керують такою формою самоврядування «старшини», які входять до Уряду «Козацької республіки». На його чолі стоїть «кошовий отаман» (староста класу), який обирається на загальних зборах терміном на один рік. Разом із ним обирається «суддя» (друга особа після «кошового отамана»). «Суддя» слідкує за збереженням традицій та виконанням правил (він своєрідний керівник дисциплінарної комісії). Кожний курінь має свої обов'язки (лицарські звичаї), які приймаються на зборах куреня.

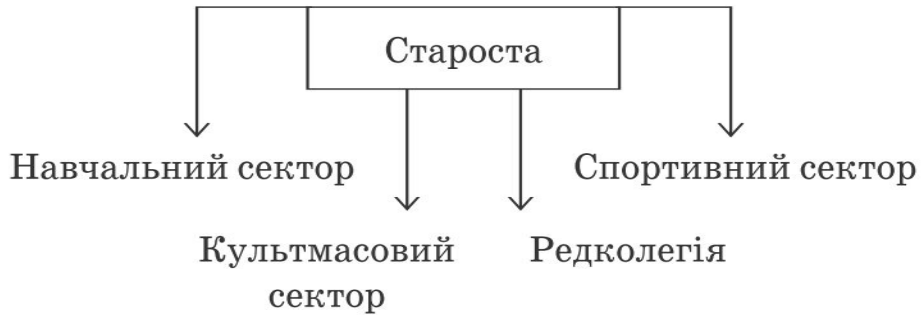
До лав куренів можна включити батьків — членів батьківського комітету, які б керували діяльністю такої спільноти. Звертаючись до традицій Запорозької Січі, можна вивчити з учнями правила побратимства козацької спільноти.

1. Козак — розумна, чесна, кмітлива людина, найдорожче для нього — Батьківщина.
2. Козак — слабкому захисник, цінувати побратимство звик.
3. Козак любить українську мову та завжди дотримується свого слова.
4. Козак — це той, хто за освіту, хто прагне волі і блакиту.
5. Козак — усім народам друг, бо лицарський у нього дух.

Також можна розробити і правила «кошового отамана» (старости) та «старшин» (керівників секторів).

Навчаючи учнів, слід виховувати повагу до кожного члена колективу, відповідальність за доручену справу.

До вашої уваги ще один приклад самоврядування.

Староста обирається на класних зборах терміном на півроку або рік. Він керує роботою самоврядування, організовує роботу учнів, контролює діяльність різних секторів, співпрацює з класним керівником, бере участь у плануванні.

Навчальний сектор обирається терміном на 1—3 місяці. Учні, що входять до його складу, слідкують за навчальною діяльністю, ведуть «Щоденник успішності класу», організовують додаткові заняття та роботу консультантів.

Культмасовий сектор обирається терміном на 3 місяці. Його члени організовують дозвілля дітей.

Спортивний сектор обирається терміном на 1—3 місяці. Організовує спортивні змагання, слідкує за участю учнів у спортивних секціях, веде «Календар спортивних досягнень класу», проводить спортивні розминки.

Редколегія обирається терміном на 1—3 місяці. Відповідає за випуск стіннівки, ведення куточка класу, залучає учнів до випуску газети.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ

Перший раз у п'ятий клас

П'ятий клас, особливо його початок, — важкий період не тільки для дитини, а і для вчителя та батьків, проблем багато і пов'язані вони з організацією життя в школі і навчанням зокрема. Звичайно виділяють наступні проблеми, які однаково стосуються п'ятикласників будь-якої школи:

- різні вчителі, імена яких необхідно запам'ятати;
- незвичайний розклад;
- багато нових кабінетів, незнайома обстановка;
- нові учні у класі (або сам учень переведений до нового класу);
- новий класний керівник;
- віковий конфлікт (у середній школі п'ятикласники — найменші, а в початковій школі були вже найстаршими);
- проблеми зі старшими учнями.

Школярі переживають важкий психологічний стрес. Адаптація може тривати від одного місяця до року. Від класного керівника та інших учителів вимагаються увага, терплячість, зацікавленість дитиною.

До нових умов, соціальних відносин учні пристосовуються по-різному, більшість схильна до дезадаптації — дитина стає неуважною, менш відповідальною, може погіршуватися успішність. Ускладнюється сам навчальний процес, продуктивність роботи знижується, зростає рівень неспокою. Молодший підліток поводиться неадекватно, у стосунках з новими однокласниками і невідомими вчителями виявляє почуття невпевненості.

Тривалість адаптації залежить від багатьох чинників. Один із них — темперамент дитини.

Сангвініки проходять адаптацію найшвидше та найлегше.

Холерики адаптуються відносно швидко, але часом порушують дисципліну.

Флегматики мовчки приймають негаразди нових умов, терпляче та довго пристосовуються, приховують внутрішній дискомфорт.

Меланхоліки важко переносять адаптацію, нервують, швидко втомлюються, довго звикають до нових правил.

Успіх адаптації молодшого підлітка залежить не тільки від темпераменту, а й від наступного:

- здатності встановлювати міжособистісні стосунки з учителями;
- навичок гідної поведінки з новими однолітками і вміння спілкуватися з ними, товаришувати;
- уміння дотримуватися класних і шкільних правил життя;
- позитивного ставлення до себе і шкільного світу.

За результатами анкетування батьків, п'ятикласники найчастіше відчувають труднощі через:

- темп роботи і як наслідок — невміння швидко записувати, конспектувати;
- нові вимоги до оформлення робіт;
- необхідність самостійно знаходити додаткову літературу і працювати з нею.

Проблеми пристосування виникають у дітей під час переходу в середню школу і пов'язані у першу чергу із психічними властивостями віку.

Вік п'ятикласників — це перехід від молодшого шкільного віку до молодшого підлітка. Психологічно цей період пов'язаний із поступовим формуванням почуття дорослості, яке, у першу чергу, свідчить про розвиток особистості підлітка.

Шлях усвідомлювання себе є важливим. Проте бажання реалізуватися як особистість призводить до відчуження від усіх, чий авторитет до цього часу був незаперечним, і в першу чергу від батьків.

Зовні це виявляється в негативізмі — бажанні протистояти наказам, порадам, почуттям дорослих. Через це виникає чимало конфліктів. При цьому негативізм — первинна форма механізму відчуження — свідчить про початок пошуку підлітком особистої унікальності, пізнання особистого «Я». На цьому етапі важливо сприяти встановленню довірливо-дружніх стосунків з однолітками. У цій дружбі моделюються соціальні взаємостосунки, моральні цінності. Пізнання іншої, схожої особистості дає можливість дитині побачити себе, як у дзеркалі. Провідна навчальна діяльність поступово змінюється на провідну діяльність спілкування.

Зважаючи на високу розумову активність молодших підлітків, класний керівник мусить контролювати, щоб розвиток здібностей протікав у позитивному емоційному ключі.

У зв'язку з початком етапу статевого дозрівання змінюється характер пізнавальної діяльності молодших підлітків: виконання певних видів робіт потребує більше часу. Діти частіше відволікаються, можуть бути роздратованими, неуважними, неадекватно реагувати на зауваження тощо. Це може призводити до зниження рівня навчальних досягнень, втрати мотивації до навчання, провокувати виникнення конфліктних ситуацій у стосунках з однолітками та дорослими.

Діти хочуть почувати себе частиною колективу, жити з ним спільним життям, мати друзів, спілкуватися з ними тощо. Ця сфера життя і спілкування стає для молодших підлітків надзвичайно важливою.

Досить часто учні виявляють так звану «дорослість»: вимагають поваги, прагнуть самостійності, серйозного та довірливого ставлення з боку дорослих. У випадку неможливості реалізувати ці почуття у підлітків формується враження про вчительську несправедливість і необ'єктивність.

Результати тієї чи іншої діяльності для молодшого підлітка досить часто є другорядними, пріоритетне місце посідають вигадливість, уміння фантазувати. Якщо вчитель не стимулює ініціативу, самостійність, дитячу творчість, а лише контролює результати навчальної діяльності, підліток втрачає цікавість до навчання.

Шкільне життя п'ятикласників часто ускладнюється невиправдано високими вимогами вчителів-предметників, які переважно спеціалізуються на роботі у старших класах. Доцільно поговорити з колегами про специфіку навчання в молодшій школі і необхідність плавного переходу до виконання вимог загальної середньої освіти.

Застосовувати стандарти роботи зі старшокласниками до молодших підлітків не можна щонайменше з трьох причин.

По-перше, зміст навчальних предметів основної школи вибудовується системно, що у свою чергу передбачає у школярів добре розвинене теоретичне мислення. У п'ятикласників же воно лише формується, учні звикли працювати з одиничними поняттями та термінами. Тому, щоб не перевантажувати школярів, наукові терміни і поняття необхідно вводити поступово, вчити дітей відтворювати їх під час уроку. Причому не лише на репродуктивному рівні (запам'ятай, повтори), а на основі практичної діяльності.

По-друге, високі вимоги до самостійності та відповідальності підлітків (без урахування їхніх вікових особливостей) можуть становити загрозу для емоційного благополуччя дитини.

По-третє, дорослі очікують від молодших підлітків здатності розуміти інших людей, співіснувати з ними на принципах рівноправності та толерантності. Однак п'ятикласники ще не здатні до таких стосунків. Уявлення про відносини у суспільстві лише починають формуватися, і їх розвиток потребує терпіння, обережності, діалогового навчання, створення ситуацій, у яких підлітки навчаться враховувати різні точки зору.

Успішність самореалізації молодших підлітків тісно пов'язана з мікрокліматом в учнівському колективі. Важливо, щоб класні керівники створювали ситуації, які давали б змогу дітям проявляти ініціативу, брати участь у спільній діяльності, працювати в умовах альтернативи, вибору, мати право на помилку, на власну думку. Необхідно більше організовувати екскурсій, дидактичних або рольових ігор, дискусій.

Адаптація п'ятикласника

Під час переходу до п'ятого класу найскладнішим для школяра виявляється адаптуватися до нового простору, нових учителів, навчальних предметів, класного керівника.

Новий простір

Завдання класного керівника — забезпечити орієнтацію дітей у новому просторі. У цьому допоможе «Путівник п'ятикласника». Разом із учнями виготовте його на ватмані формату А3 та повісьте у класі. Виготовте копії «Путівника п'ятикласника» на аркуші формату А5, роздайте їх учням та порекомендуйте вкласти у щоденник. Виявляйте зацікавленість. Ставте запитання: «Як ви почуваєтеся в кабінеті математики?», «Куди кладете сумки?», «Як вас розсадив учитель?»

Путівник п'ятикласника

Прізвище _____	Кабінет математики № 14 (2 поверх, ліворуч).
Ім'я _____	Кабінет російської мови та літератури № 25 (3 поверх, праворуч).
Клас _____	Кабінет української мови та літератури № 28 (3 поверх, ліворуч).

Або так.

Кабінет № 14	— математика —	2 поверх, ліворуч
Кабінет № 25	— російська мова та література —	3 поверх, праворуч
Кабінет № 28	— українська мова та література —	3 поверх, ліворуч

Нові вчителі та навчальні предмети

Для п'ятикласників властивий стан занепокоєння. Це наслідок невизначеності. Класний керівник мусить допомогти учням швидше запам'ятати імена нових учителів, освоїтися з навчальними предметами. Проведіть наступні заходи.

Година спілкування «Презентація вчителів». Її можна побудувати у формі розповіді про кожного вчителя (важливо надати особливої уваги людським якостям кожного).

Фотовиставка «Знайомтеся, ваші вчителі». Кожну фотографію варто підписати короткими і влучними висловами: «Учитель математики Лілія Миколаївна. Симпатична, ділова, серйозна», «Учитель російської мови та літератури Софія Петрівна. Вигадлива, весела, працьовита» і т. д.

Бесіда-роздум «Як було на уроці» або «Ваші очікування» про взаємини з учителем та проблеми на уроках.

Класний керівник

Процес адаптації до класного керівника спрямовується на створення умов для більш детального знайомства дітей із класним керівником та виявлення старшим наставником здатності учнів до спільної діяльності.

1. Виготовте скриньку питань у вигляді пластикової папки, закріпленої у класному куточку. Поясніть дітям, що вони письмово можуть поставити різні питання класному керівникові, зробивши примітку, яку відповідь хочуть отримати: письмову чи усну.
2. Проведіть інтерв'ю з дітьми: ставте запитання, розказуйте про все, що цікавить учнів.
3. Запропонуйте дітям скласти анкету для вчителя, самі ж складіть для учнів.

4. Розкажіть про себе, розпитайте дітей про коло їхніх зацікавлень.
5. Проведіть «Годину знайомства». Діти та класний керівник сідають у коло і по черзі відповідають на поставлені запитання (їх можуть ставити як учні, так і педагог).

Можливі проблемні ситуації у колективі

Взаємини

У п'ятому класі відбувається перехід від стосунків, визначених учителем, до таких, що вибудовують самі діти. Щоб скерувати перебіг цього процесу, класний керівник використовує два способи: свій авторитет та організацію спільної діяльності.

Прикладом змістовної діяльності, що формує міжособистісні стосунки в класі, може бути, наприклад, «Засідання Верховної ради класу», на якому учні визначають норми поведінки у школі (на порядок денний можна винести обговорення і будь-які інші проблеми). Кожен учень на цьому засіданні є шановним депутатом класу і має право висувати власні пропозиції та «проекти законів». Після подання «проектів законів» клас обговорює кожне правило-закон і голосує за його прийняття чи відхилення. Класний керівник має наголосити, що оскільки закони приймають самі діти, то виконання їх є обов'язком для кожного учня. Порушення потребує розгляду всім класом. Затверджені правила-закони варто оформити у вигляді «Кодексу законів класу».

Наприклад:

1. Не бийся — живи у мирі.
2. Не вигадуй прізвиськ — живи у злагоді.
3. Захищай слабких.
4. Допомагай друзям у навчанні і т. д.

Зміцнити стосунки в класі допоможуть також походи, екскурсії, концерт, спільна організація свята, випуск газети. У процесі такої діяльності діти згуртовуються, починають розуміти, що спільними зусиллями здатні досягти чималих успіхів.

Щоб розвинути взаємопідтримку, дружбу дітей у класі, пропонуємо розглянути ситуацію: учень кілька днів відсутній на уроках. Класний керівник найчастіше вважає, що учень захворів, і не вживає жодних заходів. Рідше посилає когось із дітей з'ясувати, що сталося, або телефонує батькам. Однак така реакція педагога не завжди є вдалою (відсутність учня на уроці не завжди зумовлена хворобою), крім того, школярі дуже швидко помічають відсутність

інтересу до проблем окремої дитини і починають вважати таку поведінку нормою, що, у свою чергу, призводить до формування черствості. Діяти потрібно наступним чином.

Перш за все, з'ясуйте причину відсутності дитини на уроках. Якщо учень захворів, підготуйте для нього листи. Запропонуйте кожному бажаючому написати щось від себе (на загальному чи окремому аркуші) або намалювати, разом із дітьми виготовте гарний конверт. Лист може бути звуковим. Будь-яка дитина з радістю надиктує на диктофон (магнітофон) свої побажання хворому однокласнику, висловить співчуття. У такому разі учитель мусить пам'ятати, що не кожна дитина може говорити у присутності однокласників. Якщо хтось відмовляється, не силуйте, не соромте, не погрожуйте тим, що про нього потім ніхто не згадає. Обов'язково оберіть «вістівника» — того, хто віднесе хворому лист.

Лідери

П'ятий клас — момент зародження лідерів серед учнів. У початковій школі найбільшим авторитетом користувалися дорослі: учитель або батьки. Хто стане лідером зараз: справедливий, розумний учень, чи найсильніший — цілком залежить від класного керівника.

Щоб скерувати процес формування лідерства у необхідне русло, варто підтримати ініціативних учнів (можливих позитивних лідерів), зблизитися з ними. Не слід ігнорувати деструкторів (негативних лідерів), спробуйте використати негатив як позитив (наприклад, фізично розвиненого хлопчика (деструктора) можна призначити Інспектором класної Верховної ради з питань захисту дівчаток).

Докладіть зусиль, щоб збільшити кількість лідерів. Різноманітна виховна робота допоможе активізувати ініціативу та індивідуальні вміння й навички учнів. Якщо у класі буде не один сильний позитивний лідер, а кілька, у кожної дитини з'явиться нагода обирати, виникнуть умови конкуренції, з'явиться стимул бути найкращим.

Культура поведінки

У молодшому підлітковому віці руйнуються звичні моделі поведінки, прищеплені учителем у початковій школі. У п'ятикласника відбувається зародження групових норм поведінки та становлення індивідуальної. На цьому етапі формування учнівського колективу вчитель має приділити увагу формуванню самооцінки дітей. На допомогу прийде групове обговорення в класі проблемних ситуацій.

Дозволяйте кожній дитині висловити власну думку. Підтримуйте словами: «Яка гарна ідея!», «Прислухайтеся до думки...», «Кожний має право вирішувати сам».

Самооцінка

У початковій школі однією з підстав для формування високої чи низької самооцінки була думка вчителя. У п'ятому класі збільшується кількість як учителів, так і думок. Основним джерелом самооцінки стають стосунки з однолітками, особливо тієї самої статі. Відповідно у дітей формується неадекватна (занижена або підвищена) та суперечлива самооцінка.

Класний керівник мусить використовувати різноманітні способи впливу на самооцінку: індивідуальні розмови; бесіди з учнем про його досягнення, стосунки з оточуючими; групові заняття, які дають змогу дитині більше довідатися про себе у процесі виконання різних вправ та завдань.

Новий клас

Для дитини будь-якого віку прийти до нової школи чи класу — стрес. Це пов'язано з побоюваннями, тривогою. У п'ятому класі такі емоції значно посилюються. Класний керівник разом із батьками мають підтримати дитину, з'ясувати, що саме у новому класі не подобається «новачку», як було у попередній школі, що виходило краще. Не треба квапитися та викликати дитину на відверту розмову. Почуєте лише: «Усе в порядку, усе подобається». Чекайте та шукайте можливості викликати довіру учня. Зустріньтеся з батьками «новачка». З'ясуйте, що вміє учень, яке має хобі. Розкажіть цікаву інформацію про «новачка» активу класу, запропонуйте дітям випробувати здібності та уміння нового учня. Підтримайте дитину під час виконання завдання, переконайте її в тому, що все вийде. Із перших днів класний керівник має дотримуватися правила: взаємне пізнання — це початок згуртованості. Тому обов'язковими на цьому етапі є вивчення особових справ, анкетування, діалоги, бесіди з дітьми, колективна робота з підготовки до свят, проведення заходів, виготовлення газет, емблем класу тощо. Не проґавте час! Визначаючи стратегію організації адаптаційного періоду, необхідно створити атмосферу доброзичливості, щирості, будувати стосунки зі школярами з урахуванням їхньої індивідуальності, готовності до навчальної діяльності, розвивати рефлективні вміння учнів дивитися на себе «збоку», формувати навички самоконтролю та самооцінки.

Випадки крадіжок

На жаль, часом у класі трапляються неприємності, наприклад зникають деякі речі: ручки, фломастери, записники, калькулятори тощо. Молодий педагог має враховувати, що подібна ситуація в школі може бути викликана різними причинами: приміром, діти посварилися — ображений вирішив таким чином помститися; річ, яка зникла, привабила школяра зовнішнім виглядом; дорослі не приділяють дитині достатньої уваги, вона відчуває себе покинутою, самотньою, занедбаною; учень удома, серед однолітків чи по телевізору бачить не найкращі приклади поведінки і копіює їх тощо. Хибний учинок, скоєний один раз, не свідчить про кримінальні нахили молодшого підлітка.

Класний керівник мусить розібратися в ситуації і не діяти запалу. Перша реакція має бути така: «Діти, хто-небудь бачив записник? Погляньте, можливо, хтось переплутав зі своїм? Давайте пошукаємо разом». Таким чином ви надаєте дитині можливість повернути чужі речі. Якщо крадіжки продовжуються, спробуйте з'ясувати, з вини якого учня зникають речі. Спостерігайте, розмовляйте з дітьми, батьками. Не забувайте про тактовність! Виявивши дитину, яка займається крадіжками, та зрозумівши сутність цього явища, починайте діяти. Можливо, розв'язати ситуацію допоможе делікатна розмова з батьками. З'ясуйте, чи бувало це раніше, намагайтеся зрозуміти проблему дитини. Розмовляючи з дитиною, обов'язково запитайте: «Чому ти образив своїми діями саме цього учня?»

Завдання класного керівника — оточити дитину своєю турботою. З метою профілактики крадіжок у класі проводьте ігри та групові заняття, так звані уроки щедрості. Помістіть у класі «Скарбничку загублених речей» (діти складають до неї все, що знаходять на підлозі). Щоб вирішити проблему крадіжки, слід:

- виявити ситуацію навколо дитини під час крадіжки;
- спокійно та довірливо обміркувати з дитиною її вчинок, обговорити проблему;
- з'ясувати причини крадіжки. Пошукати «гальма»;
- не виставляти вчинок напоказ. Це може викликати відчуження, адже покарання не дає каяття;
- запропонувати дитині цікаве, змістовне заняття, яке б відволікало від крадіжок;
- частіше хвалити дитину, її досягнення;
- розвивати навички співпраці та почуття товариськості;
- створити ситуації, в яких дитина муситиме діяти позитивно.

Психофізіологічні особливості розвитку шестикласників

Якщо п'ятикласники найбільше проблем відчувають у зв'язку з адаптацією, то для шестикласників на перший план виходять проблеми, пов'язані з новою стадією психологічного розвитку, формуванням особистісних і ділових стосунків з людьми, які їх оточують. Більше часу займають важливі справи, а відпочинок та розваги — менше. Батьки та вчителі переходять на новий стиль спілкування з підлітками, більше апелюють до їхнього розуму та логіки, ніж до почуттів.

Активно іде процес пізнання. Наука не може до кінця пояснити, що відбувається зі свідомістю учнів у цей віковий період, як змінюється їхня увага та уява. Значно легше спостерігати за вдосконаленням таких пізнавальних процесів, як пам'ять, мовлення, мислення.

Спостерігається інтелектуалізація всіх пізнавальних процесів, поглиблюються знання про себе, про людей, про навколишній світ, помітне зростання свідомості і самосвідомості, розвиток останнього призводить до зміни мотивацій головних видів діяльності: навчання, спілкування, праці.

У шостому класі в психіці підлітків проходять важливі процеси, пов'язані з перебудовою пам'яті. Розвиток механічної пам'яті гальмується, але активно розвивається логічна пам'ять, що пов'язано із зростанням обсягу інформації, яка надходить до дитини. В учнів можуть виникнути проблеми з пам'яттю.

У цьому віці активно розвиваються монологічне та письмове мовлення. Останнє покращується в напрямку від здібності письмово висловлювати думку до вміння самостійно писати твір на задану або вільну тему. Здібності учнів продовжують розвиватися, базуючись на провідних видах діяльності: навчанні, спілкуванні, праці. Під час навчання формуються і розвиваються комунікативні навички, включаючи вміння вступати в контакт з незнайомими людьми, здобувати їхню прихильність, досягати поставленої мети. Під час праці йде активне становлення тих практичних умінь та навичок, які в майбутньому можуть знадобитися для вдосконалення професійних здібностей.

Перехід до підліткового віку характеризується глибокими змінами умов, що впливають на особистий розвиток учня. Вони стосуються фізіології організму та відносин, які складаються у підлітка з дорослими. Центр фізичного і духовного життя шестикласника

виходить за межі дому в навколишній світ. Протягом трьох-чотирьох років навчання в середніх класах школи формується мотиваційна сфера дитини, визначаються її особисті, ділові інтереси, проявляються професійні схильності та здібності. Головні мотиваційні напрямки цього вікового періоду пов'язані з активним прагненням до особистого самовдосконалення: самопізнання, самовираження, самоствердження.

Ставлення до навчання

У шостому класі відбувається переоцінка цінностей учнями. Торкається цей процес і ставлення до навчання. Кожен учень по-своєму переживає даний період. Можна спостерігати такі варіанти ставлення до навчання:

- безперечно позитивне (дуже рідко);
- у цілому позитивне, але наявний опір деяким видам діяльності (не предмета);
- внутрішньо позитивне ставлення до навчання з демонстрацією негативу, бо цього вимагає оточення;
- позитивне ставлення до окремих предметів;
- негативне ставлення до навчання в цілому та сприйняття себе як нездатного;
- агресивне ставлення до навчання (відмова сприймати себе як нездатного);
- негативне ставлення до навчання з імітацією позитиву (учень усе виконує, але не хоче вчитися).

Класний керівник має стежити за навчанням дітей, постійно співпрацювати з учителями-предметниками. Доцільно умовно розподілити учнів згідно з їхнім ставленням до навчання, а потім організувати групову роботу з усіх видів навчальної діяльності, щоб стимулювати появу бажання вчитися, заохотити школярів; створити відповідні умови для самореалізації підлітків у навчальній діяльності.

Фізіологічний розвиток

У шостому класі це, передусім, стосується дівчат. Проблема виявляється у двох аспектах: фізіолого-педагогічному та особистісному. Момент стрімкого росту організму викликає величезну кількість питань. Класному керівнику необхідно володіти інформацією про фізіологічний розвиток підлітка та вміло коригувати навчальні навантаження. Це можливо лише у разі активної співпраці з учителями-предметниками (шкільний режим) та батьками (домашній

режим). Підлітка турбують зміни, що відбуваються в організмі. Щоб процес фізіологічного та психічного розвитку дитини проходив злагоджено, учні потребують допомоги дорослих.

У цей період класному керівнику варто організувати групову роботу (окремо дівчата і хлопці): обговорити проблеми, питання, які виникають. Важливо, щоб дитина зрозуміла: зміни відбуваються не тільки з нею. До вашої уваги приклад групового заняття.

Бесіда «Чи є привід хвилюватися» (25 хв)

Мета: з'ясувати проблеми, які існують у дівчат-підлітків, допомогти їм усвідомити спільність проблем, сприяти навичкам партнерського спілкування.

Хід заняття

До участі у занятті запрошуються 8—10 дівчат.

1. Вступне слово класного керівника.

Учитель висловлює радість від того, що дівчата хочуть поспілкуватися, та пропонує сісти у коло.

2. Знайомство.

Діти можуть здивуватися пропозиції познайомитися, адже вони знають одна одну. Учитель говорить, що кожна жінка протягом життя зберігає у собі деяку таємничість і пропонує розповісти дівчатам про себе те, чого не знає решта, але чим іноді дуже хочеться поділитися.

Увага! Якщо хтось не включається в роботу зразу, дайте час поміркувати, зверніться до наступної учениці.

3. Робота в малих групах.

Об'єднати дівчат у групи можна за якоюсь ознакою: наприклад за схожою зачіскою, кольором очей, одягом чи за розданими картками тощо.

Кожній групі видається завдання: скласти на аркуші перелік проблем, які найбільше хвилюють дівчат. Аркуші з написами вивішуються на дошці.

4. Обговорення.

— Чи є серед названих проблем такі, що повторюються?
— Які це проблеми?
— Як ви гадаєте, чому так сталося?
— Яким чином ці проблеми можна вирішити?

5. Висновки.

Наприкінці бесіди класний керівник робить висновки, що для дівчаток-шестикласниць характерні подібні проблеми й у разі необхідності їх можна спробувати вирішити разом. Можна порекомендувати дівчатам прочитати деякі книжки та журнали, де вміщена інформація, що цікавить дітей цього віку.

Комплекси

Комплекс — неусвідомлені проблеми людини, які заважають їй розвиватися. Типові комплекси — «невдаха» та «сором'язливий». В 11—12 років закладаються основи цих комплексів. Класний керівник мусить створювати ситуації успіху, складати та обговорювати з учнями моделі поведінки «невдахи», розігрувати різні ситуації такої поведінки. При розвитку комплексу «сором'язливого» учень починає «боятися людей», бажає сховатися, промовчати, стати непомітним. Педагог мусить регулярно і щиро говорити дитині компліменти щодо зовнішності, настрою тощо. Якщо дитина вам довіряє, частіше торкайтеся її руки, плеча. Залучайте учня до групових фізично-емоційних ігор. Навчайте його навичкам спілкування через виконання доручень, участь у справах (зміну ролей), обговорення поведінки.

Учні з демонстративною поведінкою

У кожному навчальному закладі трапляються учні, які мають незалежні самостійні погляди на події, що відбуваються у класі, школі. До цієї самої групи можна віднести дітей з неблагополучних родин. Часто ці діти своєю поведінкою викликають роздратованість учителів. Трапляється, що вчитель прагне зламати опір дитини, вказує на її неблагополучну родину, ображає дитину, а та у свою чергу грубо говорить з учителем. Сварка переростає в тривалий конфлікт. До групи «важких» учнів можуть потрапити: учні, що мають високий інтелектуальний рівень розвитку, багато читають (не задовольняє якість викладання матеріалу в школі); учні, які мають слабкі розумові здібності; діти, яких не прийняв з якихось причин колектив класу; учні з нестандартною поведінкою (захоплені спортом, окремим предметом; честолюбиві, з підвищеним почуттям справедливості тощо), діти вчителів, які працюють у цій школі.

Аналізуючи появу «важких» учнів у момент переходу з молодшої школи до середньої, класний керівник має враховувати те, що дітям психологічно важко перебудуватися, встановити нові контак-

ти, прийняти вимоги вчителів. Це не просто зробити в 9—10 років. Якщо класний керівник допоможе дітям налагодити стосунки з учителями й однокласниками, то це попередить зниження інтересу до навчання, допоможе учням упоратися з новими вимогами. А це у свою чергу зарадить появі травмованих, а отже і «важких» дітей.

Класний керівник та сім'я важковиховуваного учня

Найчастіше причина проблемності дитини полягає у відсутності виховання з раннього дитинства; жорстокому ставленні до неї у сім'ї; відсутності ранньої психолого-педагогічної діагностики, невиявленні у дитини як позитивних, так і негативних рис та здібностей, відсутності захисту і допомоги дитині у процесі її розвитку. Тож і починати роботу необхідно з сім'ї. Але спочатку варто з'ясувати причини, які породжують проблему.

Існує п'ять типів сімей (відповідно, п'ять причин виникнення проблем), де діти потребують посиленої виховної роботи з боку класного керівника.

Неповна сім'я. Дитину виховує самотня мати, вважаючи, що дитина заважає влаштовувати особисте життя. Найчастіше це холодна, байдужа, емоційно виснажена жінка. Класний керівник мусить спробувати прихилити до себе матір, викликати її довіру. У разі невдачі слід бути терплячим. Треба спробувати поглянути на світ очима матері. Це надасть можливість краще зрозуміти жінку та з'ясувати своє ставлення до неї. Поговоріть про дитину (позитивні риси, здібності), щоб мати зацікавилася її долею, відчула відповідальність. Делікатно спробуйте з'ясувати деталі особистого життя жінки, сприяти появі бажання контактувати з дитиною, спільно вирішувати проблеми, розмовляти про майбутні плани.

Сім'я батьків-алкоголіків. Поряд із низьким культурним рівнем у таких сім'ях, зазвичай, відсутнє почуття відповідальності за життя дитини. Відсутній контроль, догляд, а часто й елементарний родинний зв'язок. Працювати з такою сім'єю важко. Перш за все, необхідно виявити терплячість. А потім звернути увагу батьків на їхнє життя. Пояснити, які почуття переживає дитина, що вона відчуває. Учня треба залучити до активного суспільного життя, взяти під особистий контроль та навчити любити своїх батьків.

Педагогічно безграмотна сім'я. Батьки не розуміють дітей, вони не бачать необхідності виховання у сім'ї, не довіряють своєму

авторитету, вмінням. Класний керівник має формувати у батьків потребу в педагогічних знаннях, включати їх до роботи батьківського лекторію.

Сім'я з пріоритетом матеріального. Діти у цих сім'ях ростуть егоїстами, поводяться нестримано, нікого не поважають. Завдання педагога — звернути увагу батьків на духовний світ дитини. Варто час від часу відвідувати учня вдома, залучати сім'ю до співпраці, наводити приклади з життя інших сімей, розповідати про їхні інтереси та успіхи.

Сім'я, де вимоги до дитини завищені. Дітей часто карають фізично, внаслідок цього діти стають жорстокими. Класний керівник мусить стати на захист дитини, її прав. Але робити це треба тактовно. Варто спробувати переконати батьків у тому, що їхня дитина гарна, що вона має право на самостійний вибір, повагу.

Щоб не забути, які проблеми з батьками дітей уже обговорено, фіксуйте все в записнику.

Робота класного керівника з важковиховуваними учнями

З кожним роком у школах збільшується кількість важковиховуваних учнів і ця проблема стосується не тільки міських, а й сільських шкіл. Педагогічні колективи по-різному ставляться до проблемних учнів. І найчастіше припускаються помилки — об'єднують проблемних учнів у клас «педагогічної підтримки». Як свідчить досвід роботи, негативні прояви у навчанні та поведінці в таких класах зростають. Важковиховувані учні доволі швидко адаптуються до нових умов, визнають лідерство окремого учня або групи підлітків. До субкультури неповнолітніх проникають аморальні або кримінальні елементи. Згуртованість підлітків навколо деструкторів призводить до постійної провокації конфліктів.

У початковій школі важковиховувані діти привертають увагу нестійкістю психіки, низькими пізнавальними потребами. При переході до середньої ланки школи ситуація з важковиховуваними дітьми ускладнюється проблемою підліткового віку, коли «важким» за різними ознаками можна вважати практично кожного учня.

У п'ятому-шостому класах учні, які до цього часу поводилися стримано і слухняно, починають виявляти грубість, упертість, часто порушують дисципліну. У поведінці з'являються негативізм, бравування недоліками, афективні спалахи люті.

Одна з головних передумов, що зумовлює появу проблемних учнів, — психофізіологічні зміни, які відбуваються в організмі дітей. Учні вступають у підлітковий період розвитку. Саме тепер у навчально-виховній роботі з учнями в родині і школі педагогічні помилки вчителів і батьків стають більш помітними.

Наведемо перелік типів проблемних учнів.

Конфліктно-ситуаційний з переважно позитивною спрямованістю. Формування особистості відбувається у позитивному середовищі. Особливості духовного світу учнів не викликають побоювань. Відхилення виникають переважно у сфері потреб, інтересів, звичок. Натомість позитивні потреби — характерні для соціального спілкування. У дітей цього типу переважають соціально корисні інтереси, хоча правомірні шляхи їх задоволення обмежені.

Зазвичай такі учні не схильні марнувати вільний час, мають середній рівень розумової діяльності та самоорганізації. Ставлення до навчання — позитивне, працездатність — відносно висока. Правопорушення серед цього типу проблемних дітей трапляються зрідка, найчастіше через збіг обставин. Ці учні потребують щирих, довірливих бесід, допомоги у виборі пізнавальних ситуацій, трудових видів діяльності. Класний керівник мусить постійно контактувати з батьками.

Неврівноважено-ситуаційний з незначною негативною спрямованістю. Цей тип проблемних підлітків формується найчастіше в середовищі з незначними відхиленнями у сфері матеріальних потреб. Для дітей характерними є жебрацтво, догоджання, середня працездатність, послаблений інтерес до навчання; у класі їх недооцінюють, принижують.

Неповнолітні цього типу часто потрапляють у негативну компанію, де їм відводиться роль виконавця. Ці діти схильні до вживання наркотичних речовин. Їх легко залучити до трудової діяльності. Для них це засіб матеріальної зацікавленості. Підлітки потребують постійного контролю та допомоги. Класному керівникові належить знати, де, коли і з ким спілкується підліток, а також вчасно втручатися і проводити корекційну роботу.

Нестійкий з переважно негативною спрямованістю. Підлітки цього типу відрізняються примітивними матеріальними потребами; вони схильні до вживання спиртних напоїв. Активно прагнуть до самостійності, агресивні, полюбляють бійки, наслідують звички дорослих, мають низьку загальну працездатність. Досить конфліктні, але легко пристосовуються до умов, не змінюючи своїх ціннісних орієнтирів.

Зрідка виступають у ролі лідерів, частіше є ініціаторами різноманітних правопорушень. Водночас такі учні виявляють високу трудову активність, вбачаючи в цьому сенс самоствердження, можливість заробити гроші.

До цих підлітків слід виявляти чуйність та увагу, обов'язково проводити з ними заняття з профілактики вживання алкоголю, наркотичних засобів, навчати прийомів самовдосконалення.

Стійкий з негативною спрямованістю. Проблемні діти цього типу мають примітивні потреби, ведуть споживацький спосіб життя, характеризуються аморальними переконаннями й настановами, як правило, не встигають у навчанні. Негативно і цілеспрямовано впливають на колектив, схильні до крадіжок. Вони — лідери груп з аморальними переконаннями. Частина цих учнів побувала у спецшколах. Такі діти потребують суворого контролю з боку педагогічного колективу.

Запропонована класифікація досить умовна. Як доводять спостереження, найчастіше існують змішані типи.

Класному керівникові слід проводити роботу з попередження появи проблемних учнів, передбачати відповідну діяльність у навчально-виховному плані. Взаємини між класним керівником і важким учнем залежать також від особливостей профілактичної роботи школи. Учень, який не відчуває або не розуміє доцільності педагогічних впливів на нього, схильний оцінювати такі дії як зазіхання на його особистість, що у свою чергу викликає протест, роздратування.

Соціометрична позиція проблемного учня в колективі характеризується ізольованістю від позитивного оточення. Важковиховувані стверджують, що відчувають себе дорослішими, ніж вони є насправді, критичніше оцінюють свої здатності, усвідомлюють вади, водночас не знають шляхів, як їх позбутися.

Як правило, маючи значну перевагу у фізичному розвитку, важковиховувані користуються повагою в однолітків. Поза школою такі учні часто спілкуються з особами старшими за віком, схильними до злочинів.

Прогулюючи уроки, проблемні діти мотивують свою поведінку відсутністю інтересу до навчання, конфліктами з учителями, особистою неприязню до класного керівника, прагненням утвердити себе серед однолітків, бажанням подивитися цікавий фільм, зайнятися особистими справами, сімейними обставинами, поганим настроєм, втомою тощо. Підліток усвідомлює, що чинить неправильно, але знаходить виправдання своїй поведінці.

Коригувальна робота класного керівника має полягати в роз'ясненні учневі його психічних особливостей; залученні до їх самоаналізу, спостереження за власними діями, їх результатами, подальшого осмислення та саморегулювання своєї поведінки. Ця робота створить можливість скоригувати поведінку з однолітками та дорослими.

Виховну діяльність класного керівника варто спрямувати на вивчення рівня розвитку класного колективу, дослідження взаємостосунків учнів з учителями, батьками та однокласниками, вивчення громадської думки, настроїв, традицій класного колективу. Не слід залишати поза увагою також ступінь впливу на учнів формального активу класу, індивідуальні психологічні якості «важких» учнів. Цю роботу можна провести у формі анкетування на теми «Твій клас», «Ти і твої вчителі», «Ти і батьки», «Важкий підліток». Також залучити активні форми (вікторини, дискусії, диспути), спрямовані на формування загальнолюдської моралі.

Педагогічна корекція, індивідуальна профілактична робота може застосовуватися як до окремого учня, так і до групи, всього колективу класу. Найкраще створити ситуацію, в якій дитина отримує знання і спостерігає за різними фактами. Зібрані відомості класний керівник використовує під час активної діяльності (навчальної, трудової, художньої тощо). Педагог має прищеплювати учням кращі риси, навчати їх прийомам саморегуляції та самовиховання.

Самовиховання підлітків є більш результативним, коли вони складають програму саморозвитку. Можна, наприклад, провести бесіди: «Про товариські взаємини в колективі», «Про дівочу честь та гордість», «Як займатися самовихованням», «Про чоловічу гідність та благородство».

Скласти план самовиховання підліток може також на підставі картки самопізнання.

До неї можна включити наступні запитання.

1. Ким і яким ти хочеш бути?
2. Назви позитивні якості, необхідні для реалізації твоїх життєвих планів, а також недоліки, що цьому заважають.
3. З'ясуй причини вад, які ти маєш. Якщо причина полягає в зовнішніх обставинах, спробуй змінити їх, якщо причини криються у твоєму внутрішньому «Я» — змінюй себе самого.
4. Визнач ступінь шкідливості вади для тебе, інших людей.
5. Які риси твого характеру можуть допомогти тобі перебороти вади?

6. Як ти вважаєш, чи підтримує твої вади оточення?
7. Що може стримати тебе, коли з'являється спокуса знову піддатися ваді або виявити свою негативну рису характеру?
8. Визнач методи та засоби боротьби з вадами (зміна способу життя, режиму дня).

У процесі підготовки учня до складання плану самовиховання учитель має неодноразово наголошувати, що вихована людина завжди виявляє повагу до однолітків, враховує інтереси інших, виховує в собі уміння слухати співрозмовника, співчуває, сприймає людину такою, яка вона є, не прагне принизити чи образити однолітка. Самопізнанню особистості сприятиме також заповнення анкети.

Анкета «Самоаналіз»

1. Як швидко ти виконуєш різні справи, доручення в школі, удома?
2. Як ставишся до результатів своєї діяльності? (Позитивно, байдуже, негативно.)
3. Чи завжди знаєш, чого прагнеш досягти, виконуючи певні заняття?
4. Чи вмієш планувати свою діяльність?
5. Чи розвинуті в тебе пам'ять, мислення, уява?
6. Чого бракує тобі в досягненні навчальних, трудових, спортивних результатів?
7. Чи вважаєш себе ледарем?
8. Чи намагався боротися з різними негативними проявами у своєму характері?

Крім плану самовиховання, який складає сам учень, варто також розробити програму роботи з «важкими» учнями. Вона обов'язково має охопити схему вивчення певних школярів, план організації вільного часу та педагогічної допомоги їм.

Програма роботи класного керівника з проблемними учнями

Розділ І. Вивчення «важких» учнів

1. Виявлення проблемних дітей в класі.
2. Оформлення картки-характеристики (прізвище, ім'я, вік, клас, склад сім'ї, коротка педагогічна характеристика, наявні труднощі (у навчанні, спілкуванні, поведінці), шляхи подолання труднощів, результати роботи з учнями та їх батьками).

3. Спостереження за учнями, вивчення результатів їх діяльності (навчальної, трудової, суспільно корисної і т. д.), виявлення вмінь і навичок, відхилень у розвитку, стосунків з однолітками тощо.
4. Соціометричні дослідження становища учня в колективі, серед товаришів: характер взаємин, способи їх покращення, стабілізації.
5. Вивчення інтересів, здібностей і нахилів учнів — можливість залучення дітей до позакласної, гурткової, суспільно корисної діяльності.
6. Вивчення положення учня в сім'ї: характер взаємин, педагогічний вплив сім'ї, шляхи і способи оптимізації цього впливу.

Розділ II. Організація педагогічної допомоги

1. Ведення разом з учителями-предметниками обліку прогалин у знаннях, уміннях і навичках важковиховуваних учнів за головними, профілюючими розділами навчальної програми — розробка шляхів їх подолання в процесі організації навчальної роботи.
2. Мотивація учнів до навчання, виховання впевненості у своїх силах.
3. Закріплення положення важковиховуваних учнів у колективі класу.
4. Робота з батьками учнів — поради щодо організації вільного часу.
5. Організація занять із підвищення педагогічної грамотності батьків.

Розділ III. Організація вільного часу важковиховуваних учнів

1. Допомога учням при виборі позакласного виду діяльності з урахуванням інтересів і можливостей.
2. Залучення до суспільно корисної праці.
3. Участь важковиховуваних учнів у культурно-масовій діяльності та спортивних змаганнях.

ДІАГНОСТУВАННЯ

Задачі, функції та умови діагностування

На початку навчального року класний керівник замислюється над питанням: як побудувати роботу з учнями? Та щоб спланувати діяльність, необхідно знати темпераменти учнів класу, проаналізувати особливості колективу. У цій ситуації на допомогу прийде педагогічне діагностування.

Діагностування полягає у комплексному вивченні окремих учнів і всього класу в цілому. За допомогою діагностичних методик учитель отримує дані про якість виховання, навчання школярів, аналізує й оцінює інформацію, проводить коригувальну роботу, прогнозує розвиток педагогічного процесу і поведінку учнів.

Педагогічна діагностика (вивчення процесу і результатів навчання і виховання) важлива тим, що забезпечує зворотний зв'язок у педагогічній системі. Вона необхідна для оптимальної організації педагогічного процесу. Наука виділяє такі функції педагогічної діагностики: контрольно-коригувальну, прогностичну, виховну.

Перша полягає в одержанні даних і коригуванні процесу виховання; друга — у передбаченні, прогнозуванні змін у розвитку учнів; третя — забезпечує можливість впливати на учнів. Значна кількість отриманих при діагностуванні даних доводиться до відома учнів і обговорюється. На підставі отриманої інформації будується виховна робота.

Для того щоб здійснити індивідуально-особистісне діагностування учня, необхідно:

- спрямовувати увагу на особливості процесу психічного розвитку кожного учня;
- порівнювати отримані результати діагностування з попередніми;
- спостерігати за учнями впродовж усього навчального процесу;
- прагнути виявити наявний рівень розвитку особистості, а також передбачати можливі напрями розвитку дитини;

- вивчати і особистість, і колектив;
- спрямовувати увагу на вирішення певних педагогічних завдань;
- виявляти педагогічний оптимізм;
- досліджувати розвиток учнів у природних умовах навчально-виховного процесу.

Методи дослідження

Педагог може використовувати різні методи діагностування.

Спостереження — універсальний метод. Він найбільш доступний і надає багато інформації про учнів. Але спостереження має бути методично грамотним. Виділяють такі різновиди спостереження: збирання, описування фактів, випадків, особливостей поведінки учнів. Метод потребує визначити мету та об'єкт спостереження (які якості й особливості необхідно вивчати), а також тривалість і спосіб фіксації результатів. Спостереження дає можливість бачити учня в природних умовах.

Анкетування забезпечує вчителя інформацією про особисті якості, цінності, стосунки, можливу діяльність учнів. За формою анкети бувають відкриті (учень дає довільну відповідь) і закриті (необхідно обрати варіант серед запропонованих відповідей).

Аналіз різних документів, наприклад бібліотечного формуляра, медичної карти.

Цей метод дає можливість виявити ті індивідуальні особливості учня, які дитина (через сором'язливість чи з інших причин) може приховувати.

Соціометрія — галузь соціальної психології, яка вивчає міжособистісні стосунки, приділяє увагу їх кількісному показнику.

Тест — стандартизований іспит, «прилад», який вимірює риси та особливості учня, що цікавлять учителя. Є тести, що виявляють рівень інтелекту особистості, тести на спеціальні здібності і тести-дослідження. Інші базуються на самоописі або складаються з ряду запитань (опитувальники). Частина тестів використовують проективні методики (доповнення незакінченого речення, завершення оповідання, історії, тлумачення будь-якої події, ситуації).

Бесіда — протікає у вигляді невимушеного спілкування з метою отримання інформації за допомогою питань. Під час бесіди можуть бути виявлені особливості характеру, мотивації поведінки, факти біографії та ставлення дитини до них, оцінювання різних життєвих ситуацій.

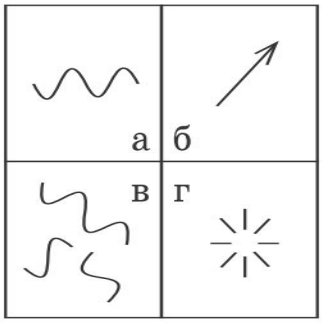
Правила проведення бесіди:

- почати спілкування з тематики, приємної учневі, щоб він охоче почав розмову;
- вдало обрати час і місце бесіди;
- враховувати, що під час розмови ми отримуємо не об'єктивний факт, а думку дитини.

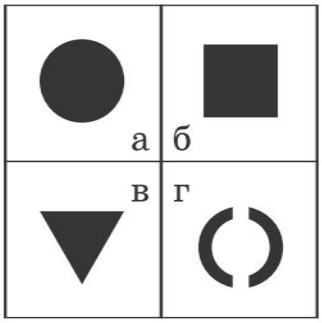
Тест «Який у тебе характер?»

Чи знаєш ти себе? Дізнатися про це допоможе тест. Уважно розглянь 16 символів, які зібрані в 4 групи: «рух», «спокій», «упевненість» і «невпевненість». У кожній групі обери по одному символу, який найбільше відповідає твоєму настрою.

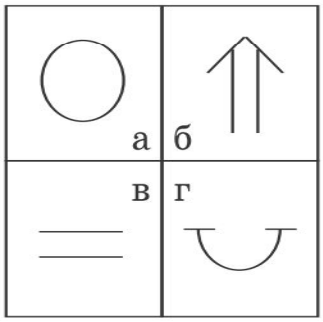
Рух

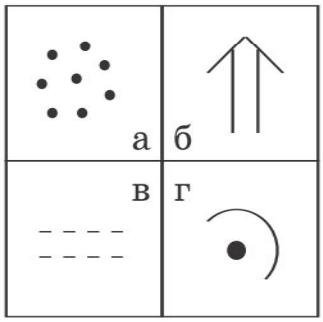
Спокій

Упевненість

Невпевненість

Обробка результатів.

Рух		Спокій		Упевненість		Невпевненість	
а	4	а	10	а	10	а	10
б	8	б	8	б	8	б	8
в	2	в	2	в	6	в	2
г	10	г	4	г	2	г	6

Від 8 до 13 балів. Твоя поведінка залежить насамперед від тих, хто тебе оточує. Ти легко занепадаєш духом, легко запалюєшся, тобі важко займатися тим, що не подобається. Але на тебе сильно впливає оточення, тому не можна сказати, що ти — господар своїх рішень. Ти надто емоційний, керуєшся своїм настроєм.

Від 14 до 20 балів. Хоча ти й «пливеш за течією», але прагнеш знайти свій стиль. Ти критично оцінюєш себе, тому люди не можуть на тебе вплинути, коли в них немає переконливих аргументів. Якщо здоровий глузд підказує тобі, що позиція, яку ти досі відстоював, шкодить тобі, ти спроможний відмовитися від неї.

Від 21 до 27 балів. Ти вважаєш себе бездоганним, не піддаєшся зовнішньому впливу, прагнеш знайти «золоту середину» між власними поглядами і тими ситуаціями, які ставить перед тобою життя. Тобі допомагає те, що інстинктивно ти обираєш правильний шлях.

Від 28 до 34 балів. Тобі нелегко буває відмовитися від своїх поглядів, принципів, особливо якщо хтось намагається вплинути на тебе. Але за твоєю впертістю прихована не стільки впевненість у собі, скільки страх, побоювання потрапити у неприємну ситуацію.

Від 35 до 40 балів. Якщо ти у чомусь упевнений, то ніхто тебе не переконає в протилежному. Ти цілеспрямовано йдеш до поставленої мети, але той, хто тебе добре знає, передбачаючи твою реакцію, може вміло та непомітно скоригувати твої дії, тому варто виявляти менше впертості та більше кмітливості.

Анкета «Мої захоплення»

1. Чим тобі подобається займатися у вільний час?
2. Чи багато у тебе друзів? Хто вони (якщо це не секрет)?
3. Чи любиш ти читати? Які книги справили на тебе найсильніше враження?
4. Скільки часу ти проводиш біля телевізора, твої улюблені телепередачі?
5. Як ти ставишся до спорту, чи займаєшся якимось видом спорту?
6. Які гуртки (секції) ти відвідуєш, хотів би відвідувати?
7. Які доручення хотів би мати в класі?
8. Які цікаві справи пропонуєш провести у цьому навчальному році?

Анкета «Читач — підліток»

1. У які бібліотеки ти записаний?
2. Чи є у тебе домашня бібліотека?
3. Яку книжку ти зараз читаєш?
4. Хто твій улюблений герой?
5. Яких сучасних юнацьких письменників ти знаєш?
6. Як ти ставишся до читання? (Любиш читати, не любиш, тебе потрібно примушувати читати, байдужий до читання.)

7. Чи подобається читати твоїм батькам?
8. Які періодичні видання (газети, журнали) читають твої батьки?
9. Чи бувають у вас сімейні читання вголос?
10. Про що ти любиш читати?
11. Якби ти був письменником, про що ти писав би?

Анкета «Я — учень»

Допиши запропоновані речення.

1. Я думаю, що гарний учень — це той, хто ….
2. Я думаю, що поганий учень — це той, хто ….
3. Найбільше я люблю, коли учитель ….
4. Найбільше я не люблю, коли учитель ….
5. Найбільше мені подобається школа за те, що ….
6. Я не люблю школу за те, що ….
7. Я радію, коли у школі ….
8. Я боюся, коли у школі ….
9. Я не хотів би, щоб у школі ….
10. Коли я був маленьким, я думав, що у школі ….
11. Коли я неуважний на уроці, я ….
12. Коли я не розумію що-небудь на уроці, я ….
13. Якщо я що-небудь не розумію при виконанні домашнього завдання, я ….
14. Я завжди можу перевірити, чи правильно я ….
15. Я ніколи не можу визначити, чи правильно я ….
16. Якщо мені що-небудь необхідно запам'ятати, я ….
17. Мені завжди цікаво, коли на уроці ….
18. Мені завжди не цікаво, коли на уроці ….
19. Я хотів би, щоб у школі завжди ….

Анкета «Моє навчання»

Підкресли або допиши необхідне.

1. Навчатися у школі мені:
   а) цікаво;
   б) не цікаво.
2. Мої улюблені предмети — це ….
3. Виконуючи самостійну роботу, я:
   а) відразу беруся до справи, працюю завжди швидко;
   б) спочатку намагаюся зрозуміти завдання, старанно його обмірковую, а потім дію без вагань, швидко;
   в) дуже довго міркую, як краще вчинити, почуваюся невпевнено;

г) завжди хвилююся, тому що ...;

д) почуваю себе завжди спокійно, тому що ....

4. Найчастіше я:

а) не розумію мети роботи;

б) не розумію завдання;

в) не знаю, як його виконувати;

г) не вмію контролювати хід своєї роботи;

д) не знаю, як перевірити результат;

е) не вмію правильно розподілити час.

5. Я дуже ціную допомогу вчителів, товаришів. (Так, ні.)

6. Якби я був учителем, то таким учням, як я, допоміг ось у чому ....

Анкета «Моя сім'я»

I. Дорогий друже! Дай відповіді на запропоновані запитання.

1. Хто приділяє тобі найбільше уваги в сім'ї?
2. Кому з рідних ти найчастіше розказуєш про шкільне життя?
3. Чи розкриваєш ти мамі свої таємниці? Чи можеш з нею спілкуватися як із другом?
4. Чи карають тебе вдома? Яким чином?
5. Чи вважаєш ти своїх батьків справедливими?
6. Що тебе засмучує у стосунках з батьками?

II. Доповни речення.

1. Найбільше я боюся ....
2. Найбільше мені не подобається в собі ....
3. Мені сумно, коли ....
4. Я хотів би бути більш ....
5. Коли-небудь я сподіваюся ....
6. Я відчуваю труднощі ....
7. Найбільше мене хвилює ....
8. П'ять найбільших неприємностей у моєму житті ....
9. Мені потрібна допомога, коли ....
10. Найщасливіша хвилина в моєму житті ....
11. Я почуваю себе щасливим, коли ....
12. П'ять найрадісніших подій у моєму житті ....

Анкета «Оцінка діяльності учителя»

(для учнів)

На кожне запитання необхідно дати відповідь «так» або «ні».

1. Я уважно слухаю пояснення учителя на уроці.
2. На уроці я часто розмірковую про власні справи.

3. На уроці я часто займаюся справами, які не стосуються заняття.
4. Учитель дає на уроці багато додаткової інформації, яка відсутня в підручнику.
5. У мене часто виникає бажання прогуляти урок із цього предмета.
6. Мені подобається усно відповідати біля дошки.
7. Мені подобається відповідати з місця.
8. На уроці ми часто списуємо матеріал підручника.
9. Серед форм опитування мені найбільше подобається:
   а) індивідуальний залік;
   б) письмова робота;
   в) спільна робота в мікрогрупах.
10. На контрольній перевірці я показую високі результати.
11. Під час контрольних я найчастіше списую.
12. Те, що встигаю записати на уроці, корисне при виконанні домашніх завдань.
13. Я дуже хвилююся, коли відповідаю домашнє завдання з цього предмета.
14. У класі є учні, до яких учитель ставиться краще, ніж до мене.
15. Я завжди з нетерпінням чекаю цього уроку.
16. Я весь час чекаю, коли закінчиться цей урок, і часто дивлюся на годинник.
17. Темп уроку занадто швидкий для мене.
18. Мені дуже важко виконувати домашнє завдання з цього предмета.
19. Я часто з цього предмета:
   а) роблю повідомлення;
   б) пишу статті;
   в) виготовляю навчальні посібники;
   г) виступаю на конференціях;
   д) беру участь в олімпіадах;
   е) відвідую гурток.
20. Мені подобається ставити запитання вчителю.
21. Оцінки, які мені ставить учитель, мене влаштовують.
22. Якщо мені щось не зрозуміло, я звертаюся до вчителя.
23. Мені цікаво читати додаткову літературу з цього предмета.
24. Пояснення вчителя близькі до тексту підручника.
25. Учитель уміє й полюбляє жартувати, при цьому він ніколи не принижує мою людську гідність.

26. Я із задоволенням займався б цим предметом самостійно, замість того щоб робити уроки.
27. Я дуже втомлююся на цьому уроці.
28. Я знаю, що, якщо наш учитель не правий, він обов'язково вибачиться.
29. Мені подобається на уроці непомітно читати художню літературу.
30. Зазвичай учитель проводить урок, постійно зазираючи до конспекту.
31. Інформація, яку я отримую на уроці, знадобиться мені в майбутньому.

Анкета «Ти і твій клас»

(складена С. М. Степановим і А. А. Андрєєвим)

1. Чи подобається тобі твій клас? Підкресли одну із запропонованих відповідей:

а) так;
б) частіше так, інколи ні;
в) важко сказати (і так, і ні);
г) частіше ні, інколи так;
д) ні.

2. Що тобі подобається в класі найбільше?
3. Що тобі не подобається в твоєму класі?
4. Якби ти став класним керівником, то які зміни вніс би в життя класу?
5. Оціни, будь ласка, відносини між учнями у твоєму класі. З цією метою підкресли одну із запропонованих відповідей:

а) наш клас дружний і згуртований;
б) наш клас дружний;
в) учні не сваряться, але кожен існує сам по собі;
г) учні інколи сваряться, але в цілому клас не конфліктний;
д) клас недружний, часто виникають сварки;
е) наш клас дуже недружний, важко навчатися в такому класі.

Анкета «Хто твій друг»

Поміркуй над питанням: хто твої друзі. Ними можуть бути батько, мати, брат, сестра, бабуся, дідусь, інші родичі, сусіди, знайомий хлопець, дівчина, однокласник, однокласниця, товариш по гуртку, секції, клубу, приятель із твоєї компанії, класний керівник, інший учитель, керівник гуртка, секції. А тепер поміркуй і дай відповіді на питання.

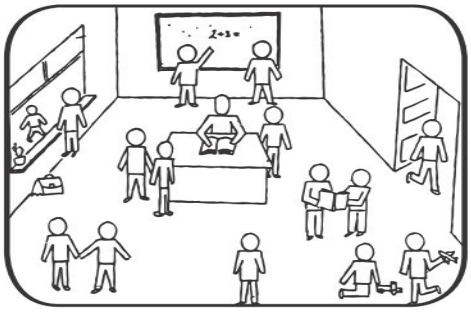
1. Хто вміє правильно оцінити твої вчинки?
2. Хто може вказати на твої недоліки і до чиєї думки ти прислухаєшся?
3. З ким ти порадишся, перш ніж прийняти яке-небудь важливе для тебе рішення?
4. Як ти вважаєш, хто з твоїх друзів може легко подружитися з твоїми однокласниками?
5. На кого тобі хочеться бути схожим?
6. Твоє захоплення у вільний від навчання час?
7. Дай характеристику своїм стосункам із друзями:
   а) дуже гарні;
   б) гарні;
   в) залежать від обставин;
   г) погані;
   д) дуже погані.
8. Як ти визначиш свій статус серед друзів:
   а) людина, яку розуміють і поважають;
   б) людина, яку постійно чекають;
   в) людина, яка вимушена підкоритися;
   г) людина, яку ніхто не розуміє і не любить;
   д) людина, яка тиранить усіх навкруги;
   е) людина, яка допомагає вирішенню проблем.
9. Чи вважаєш ти, що твої друзі до кінця відверті з тобою?
   а) так;
   б) ні;
   в) важко сказати.
10. Назви три свої найбільші бажання.

Обробка результатів.

Одержані дані дають змогу з'ясувати уявлення учнів про друзів, коло інтересів і захоплень. Аналіз відповідей на питання № 4, 5 допомагає визначити, хто з оточення впливає на формування особистості учнів.

Малювальний тест «Позиція учня в класі»

Молодші підлітки можуть відчувати труднощі під час роботи з тестами та опитувальниками. У такому разі запропонуйте учневі малюнок, на якому схематично зображений класний колектив: учитель сидить за столом, учні займаються своїми справами, дехто працює на подвір'ї. Запропонуйте дітям знайти на малюнку себе і поряд поставити хрестик та написати своє прізвище та ім'я. Кружечком позначити свого товариша і підписати його ім'я та прізвище.

Отримавши результати малювального тесту, учитель з'ясовує:

- з ким із учнів ототожнює себе дитина;
- де учень почуває себе комфортно (поряд з учителем, поза класною кімнатою, поряд з учнями);
- які за змістом заняття емоційно впливають на школяра (на малюнку визначені позиції — показники пізнавальних інтересів — розв'язання задач біля дошки, спільне читання книжок, спілкування учня з учителем. У цьому випадку ідентифікація якоїсь позиції свідчитиме про соціально-психологічний і навчальний статуси молодшого підлітка.

Обробка результатів.

Якщо дитина на малюнку обирає позицію самотнього учня, віддаленого від учителя, то це свідчить про труднощі в адаптації у класному колективі.

Якщо на малюнку учень позначає себе поряд із дітьми, що граються, — це свідчить про те, що учневі подобається працювати у парі. Дитина має благодійну соціально-психологічну позицію.

Вибір позиції поряд з учителем указує на те, що учень серйозно ставиться до навчання.

Малювальний тест «Портрет учня»

У п'ятому-шостому класах учень має відчути й усвідомити себе особистістю, людиною, яка живе у соціумі і має рівні з усіма права, обов'язки і свободи.

Кожні два місяці учні створюють свій плакат у такій послідовності:

1) Мене звати ...
2) Мені ... років.
3) Мій улюблений колір ...
4) Такий я маю вигляд, коли щасливий (малюнок).
5) Ось моя родина (малюнок).

Якби одне з моїх бажань обов'язково мало здійснитися, я б загадав, щоб ... (малюнок)

На підставі цих даних можна скласти портрет учня і виявити його особливості.

Діагностична гра
«Взаємостосунки молодших підлітків»

Учень, що розпочинає гру, пояснює, яким предметом він буде, наприклад: «Я буду зошитом», «Я буду машиною» тощо. Після цього виходить із класу, а діти дають характеристику предмету, який назвали. Наприклад: «Він гарний», «Він тонкий», «Він добрий» і т. д.

У цій оцінці виявляється приховане ставлення до учня. Оцінювання через «роль» розкриває істинне ставлення до дитини. Однак оцінка характеризує і того, хто оцінює. Так, дитина, що тільки негативно сприймає предмети, найчастіше посідає неблагополучне становище в класі.

Класному керівникові необхідно фіксувати вислови учнів. Після повернення учня до класу, він має відгадати, кому з однокласників належить кожний вислів. Якщо чиєсь ім'я було відгадане, ця дитина стає на місце першого гравця, якщо не відгадано жодного імені, гра починається з початку. Класний керівник аналізує вислови учнів з точки зору якості оцінок, які учні дають один одному.

Обробка результатів

№ з/п	Прізвище, ім'я учня		Які якості, особливості були названі		Яка оцінка була відгадана	
	той, хто дає оцінку	той, кого оцінюють	позитивні	негативні	позитивна	негативна
1	Оля М.	Олесь К.	добрий гарний	-	+	
2	Надійка Г.	Валя С.		дуже зла	+	-

Анкета «Подорож»

1. Тобі подобається мандрувати?
2. Куди б ти хотів вирушити?
3. Назви людей, яких ти візьмеш із собою в мандрівку?
4. Чому ти обрав кожного з них?
5. Як ти ставишся до подорожі наодинці? Чи хотів би мандрувати самотньо? Чому?
6. Поясни, яку користь отримує людина подорожуючи.
7. Чи можна прожити повноцінне життя, не побачивши світу?

Обробка результатів

Прізвище, ім'я учня	Кого взято у подорож						Підстави для вибору супутника			
	кількість супутників	учні класу	інші діти	члени сім'ї	інші дорослі	подорожує самотньо	немає відповіді	моральні якості	особисті симпатії	інші причини
Володя К.	3	-	1	Мама, тато, брат	-	-	-	Мама добра, брат відповідальний	-	Тато сильний
Василь Р.	1	Євген В.	-	-	-	-	-	-	-	веселий, винахідливий

Тест «Чи вмієш ти спілкуватися»

1. Чи багато в тебе друзів?
2. Чи довго тебе бентежить почуття кривди, якої тобі завдали?
3. Чи прагнеш ти до нових знайомств із різними людьми?
4. Чи правда, що тобі приємніше читати книгу, ніж займатися будь-яким іншим заняттям, спілкуватися з людьми?
5. Чи легко ти встановлюєш контакти з людьми, значно старшими за віком?
6. Чи важко тобі спілкуватися у новому колективі?
7. Чи легко ти встановлюєш контакти з незнайомими людьми?
8. Чи легко ти освоюєшся в новому колективі?
9. Чи прагнеш ти будь-що познайомитися з новою людиною?
10. Чи дратують тебе оточуючі, чи часто прагнеш побути на самоті?
11. Чи подобається тобі постійно бути серед людей?
12. Чи відчуваєш ти себе незручно, якщо доводиться виявляти ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
13. Чи любиш ти брати участь у колективних іграх?
14. Чи справді почуваєшся незручно серед незнайомих людей?
15. Чи вважаєш ти, що не завдаси особливого клопоту, якщо створиш конфліктну атмосферу в малознайомій для тебе компанії?
16. Чи прагнеш обмежити коло знайомих невеликою кількістю людей?
17. Почуваєш ти себе невимушено, коли потрапляєш у незнайому компанію?
18. Чи правда, що ти почуваєшся досить впевнено і спокійно, коли доводиться говорити що-небудь невеликій групі людей?
19. Чи багато у тебе друзів?
20. Чи ти бентежишся, коли до тебе звертаються малознайомі люди?

Обробка результатів.

Підрахуйте кількість позитивних відповідей, кожна оцінюється в 1 бал.

Якщо набрано менше ніж 10 балів. Твій рівень розвитку комунікативних здібностей низький. Імовірно, ти замкнута та нетовариська людина, нові знайомства тебе не приваблюють, ти не прагнеш розширити коло свого спілкування. Тобі не подобаються галасливі компанії, ти надаєш перевагу діяльності на самоті.

Якщо кількість балів дорівнює 10—13. Ти маєш середній рівень спілкування, у разі необхідності легко знайомишся з людьми, не втомлюєшся під час спілкування, але при нагоді надаєш перевагу читанню книг або іншим заняттям, не любиш багатослів'я. Часте спілкування в компанії тебе втомлює. Із задоволенням береш участь в колективних іграх і справах.

Якщо набрано 14 балів чи більше. Це говорить про високий рівень розвитку твоєї товариськості (комунікативних якостей). Для тебе спілкування — нагода розважитися, ти легко сходишся з людьми, часто спілкуєшся і маєш багато друзів. Не боїшся виступати перед великою аудиторією, не втомлюєшся від спілкування.

Анкета «Особливості спілкування молодших підлітків»

1. Чи легко ти спілкуєшся з людьми?
2. Чи виникали у тебе конфлікти з товаришами через те, що:
   а) вразили твоє самолюбство;
   б) ти не врахував думку товариша;
   в) друг не прислухався до твоїх побажань.
3. Чи виникали у тебе конфлікти з батьками через те, що:
   а) батьки тебе не розуміють;
   б) ти не прислухався до поради батьків і вчинив по-своєму.
4. Чи бували випадки, коли ти був ініціатором конфлікту?
5. Чи схильний ти з метою уникнення конфлікту погоджуватися з думкою товариша?
6. Чи береш ти вдома участь у вирішенні сімейних питань?
7. Чи враховують твою думку батьки?
8. Як ти ставишся до вад товаришів?
   а) не помічаєш;
   б) ввічливо робиш зауваження;
   в) дратуєшся.
9. Чи були в тебе конфлікти з товаришами через особливості твого характеру?
10. Чи виникає в тебе час від часу бажання побути на самоті? Якщо так, то з яких причин?
    а) через поганий настрій;
    б) щоб зосередитися, вирішити якесь важливе завдання;
    в) щоб відпочити в тиші;
    г) самотність — риса твого характеру.
11. Чи потрапляв ти в незвичайну ситуацію?
12. Чи відчував ти невпевненість у цих ситуаціях?
13. З ким ти більш відвертий та щирий?
    а) з товаришами;

б) з батьками;
в) ні з ким.

14. Чи схильний ти вибачати образу?
15. Чи аналізуєш ти свої вчинки?
16. Чи вмієш стримувати особисті почуття й емоції?
17. Чи вважаєш себе обережною і передбачливою людиною?
18. Чи вважаєш себе спокійною й урівноваженою людиною?

Анкета «Стосунки в колективі»

1. Скільки тобі років?
2. Стать (чол./жін.).
3. Тобі подобається навчатися у школі?
   а) дуже;
   б) не дуже;
   в) трішки;
   г) не подобається.
4. Як ти почуваєшся у школі?
   а) спокійно;
   б) весело;
   в) нудно;
   г) страшно;
   д) комфортно;
   е) неспокійно;
   ж) самотньо.
5. Чи подобається тобі хтось у класі? (Так, ні.)
6. Якщо так, то що переважає у ваших стосунках?
   а) взаєморозуміння;
   б) взаємодопомога;
   в) співпереживання;
   г) повага один до одного;
   д) спільні хобі.
7. Які стосунки склалися у вашому класі?
8. Які проблеми найбільше хвилюють тебе у взаєминах з однокласниками?
   а) взаєморозуміння;
   б) байдужість;
   в) повага і довіра;
   г) співпереживання;
   д) переслідування та висміювання;
   е) взаємодопомога.
9. Чи хотів би ти запросити до себе на день народження кого-небудь із учителів? (Так, ні.)

10. Як би ти охарактеризував стосунки між учнями у вашому класі?

а) дружні, засновані на співпраці, турботі одне про одного та відповідальності за власні вчинки перед колективом;
б) дружні, але не дуже міцні й тривалі;
в) абсолютно байдужі;
г) нещирі: за злагодою приховується утиск з боку сильних;
д) конфліктні: ми весь час сперечаємося та сваримося одне з одним;
е) різні залежно від ситуації.

11. Найцікавіше тобі зі своїми однокласниками:

а) вчити уроки;
б) відпочивати на природі;
в) брати участь у громадській роботі;
г) захищатися від небезпеки;
д) не спілкуватися;
е) проводити вільний час;
ж) допомагати тим, хто потребує цього;
з) обговорювати цікаві події;
и) святкувати свій день народження;

12. Який вислів найкраще відповідає твоїй життєвій позиції?

а) я відчуваю потребу завжди допомагати іншим людям;
б) я готовий відмовитися від власних інтересів заради інших людей;
в) я намагаюся узгоджувати власні інтереси з потребами та інтересами інших людей;
г) я допомагаю іншим людям, якщо це не суперечить моїм інтересам;
д) я намагаюся не турбувати інших людей через особисті проблеми;
е) я можу співчувати іншій людині, проте марнувати час на будь-яку допомогу не можу;
ж) я допомагаю іншим людям, якщо сам маю з цього якийсь зиск;
з) мене не цікавлять інші люди.

13. Хто має втрутитися й допомогти учневі, якщо він став на хибний шлях: погано вчиться, порушує закони, вживає наркотики тощо?

а) ніхто;
б) однокласники;
в) учителі;
г) батьки;

д) міліція;
е) церква;
ж) психолог;
з) спеціальний працівник;
и) особисто я.

Анкета «Рівень вихованості учнів»

1. Чи часто ти замислюєшся над тим, як впливають твої вчинки на навколишніх? а) так; б) ні; в) іноді.
2. Чи бували в тебе вияви брутальності? а) так; б) ні; в) іноді.
3. Чи любиш ти аналізувати свої вчинки? а) так; б) ні; в) іноді.
4. Чи перебиваєш ти співрозмовника? а) так; б) ні; в) іноді.
5. Чи можеш ти зупинити того, хто занадто самовпевнений? а) так; б) ні; в) іноді.
6. Чи подобається тобі демонструвати свій авторитет? а) так; б) ні; в) іноді.
7. Чи любиш ти допомагати людям? а) так; б) ні; в) іноді.
8. Чи знаєш ти власні вади? а) так; б) ні; в) іноді.
9. Чи сваришся часом зі своїми друзями? а) так; б) ні; в) іноді.
10. Чи трапляються конфлікти в твоїй сім'ї? а) так; б) ні; в) іноді.
11. Між ким в твоїй сім'ї найчастіше виникають конфлікти? а) між батьками; б) між тобою і батьками; в) між членами сім'ї та гостями.
12. Кого в сім'ї ти наслідуєш? а) матір; б) батька; в) інших членів сім'ї.
13. Хто з учителів тобі подобається? Чому?

Анкета «Моральні пріоритети»

Закінчи речення.
Добро — це ….
Зло — це ….
Підлість — це ….
Совість — це ….
Ненависть — це ….
Нахабство — це ….
Дружба — це ….
Порядність — це ….
Ворожість — це ….
Право — це ….
Чесність — це ….
Обов'язки — це ….
Хитрість — це ….

Обробка результатів.

Якщо учні не можуть визначити поняття, необхідно організувати роботу з їх вивчення, аналізу, обговорення.

Тест «Ранжування понять»

Розташуй поняття за ступенем значущості.

Друзі.

Професія.

Сім'я.

Багатство.

Здоров'я.

Спілкування.

Батьківщина.

Гроші.

Квартира.

Любов.

Талант.

Здібності.

Обробка результатів.

Після проведення серед учнів класу ранжування будуть виявлені ті проблеми, які необхідно вирішувати.

Опираючись на дані діагностування, класний керівник оцінює стан вихованості учнів та формулює проблеми в їх подальшому розвитку. Класний керівник має вміти виділяти пріоритетні завдання з виховання учнів класу на певний період, використовуючи результати діагностування й інші джерела.

Діагностування та самооцінка

Розвиток особистості не припиняється впродовж усього життя. Тому самооцінка у людини може змінюватися. Самооцінка пов'язана із самоусвідомленням, самоконтролем.

Правильна самооцінка необхідна для встановлення нормальних стосунків учнів з учителем, рідними, товаришами. Завищена самооцінка призводить до конфліктів, міжособистісних протиріч. Адекватна і правильна самооцінка спонукає до активності, усунення вад. Заниження самооцінки призводить до того, що учень не реагує на зауваження.

Помилки і недоліки в поведінці можуть перетворитися на звичку, якої важко буде позбавитися. Головне завдання класного керівника — шляхом педагогічних дій допомогти учневі побачити власні помилки та вади.

Самооцінка найбільше виявляється в самохарактеристиці. На підставі того, як характеризує себе людина, можна простежити за сприйняттям власних позитивних і негативних якостей, зробити висновки про особистість. Визначення вад — позитивне явище, бо це шлях до їх усунення. Якщо учні переконані, що їм не заважають вади, то це результат самовпевненості, відсутність здатності оцінювати. Людина із широким світоглядом виявляє цікавість до шкільних предметів, оточуючих, їх поведінки, до пізнання законів формування людських відносин. Занижена самооцінка, невпевненість у собі призводить до помилкових форм самоствердження, наприклад хуліганства. У цьому віці вже трапляється самооцінка різних типів: адекватна, завищена і занижена.

Для визначення самооцінки учнів класу пропонуємо використати соціометричну анкету «Самохарактеристика учня» або малювальний тест.

Соціометрична анкета «Самохарактеристика учня»

1. Прізвище, ім'я.
2. Чи задоволений ти самим собою? (Так, ні.)
3. Як, на твою думку, ставляться до тебе в класі?
4. Чи перейшов би ти до іншого класу, якби у тебе з'явилася така нагода? (Так, ні.)
5. Що ти цінуєш понад усе у своєму характері? Якщо можеш, назви.

Малювальний тест «Мій клас і я в ньому»

Намалюй учнів свого класу, використовуючи чорний, коричневий, синій та червоний олівці. Чорним та коричневим малюй тих, до кого ставишся не дуже гарно, синім та червоним — до кого прихильно. Намалюй також себе, колір і розмір малюнка обери самостійно.

Психодіагностування

У процесі дослідження розвитку молодших підлітків психодіагностуванню підлягають:

— загальна орієнтація учнів у навколишньому середовищі;
— ставлення учнів до навчання у школі, удома;
— пам'ять;
— мислення;
— мовлення;
— художньо-зображувальні здібності;

— трудові вміння і навички;

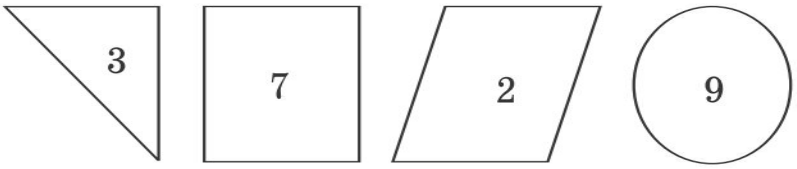
— особисті якості.

Класний керівник разом із психологом може використовувати різні методики, залучати їх до роботи, визначати нахили та здібності учнів, оцінювати ефективність навчально-виховної роботи в класі, аналізувати просування учнів уперед у їхньому психологічному розвитку.

Для вивчення кола інтересів учнів пропонуємо анкету, яка допоможе з'ясувати, у чому може виявити себе кожен з учнів.

Тест «Перевіримо увагу»

Поглянь на малюнок.

Закрий малюнок аркушем і запиши, які фігури намальовані і які цифри записані в кожній фігурі.

Перевір свої записи і полічи:

а) скільки фігур ти правильно запам'ятав;

б) скільки цифр ти правильно запам'ятав;

в) скільки цифр ти правильно вписав у фігури.

Рівень твоєї уваги визначається за сумою відповідей з усіх трьох позицій.

Тест «Плутанка»

Протягом заздалегідь визначеного часу потрібно називати цифри по порядку від 1 до 20, одночасно записуючи їх на аркуші паперу або дошці у зворотному напрямку, наприклад назвати цифру 2, а записати 19 і т. д. Учитель відзначає кількість зроблених помилок. Чим менша кількість помилок, тим краще розподілена учнівська увага.

РОБОТА З БАТЬКАМИ

Вивчення сім'ї учня

Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Стаття 59 Закону України «Про освіту» покладає на батьків відповідальність за фізичне здоров'я та психічний стан дітей, створення належних умов для розвитку їхніх природних здібностей. Утримання своїх дітей до повноліття — це конституційний обов'язок кожного громадянина України.

Значну роль у вихованні школярів відіграють спільні дії класного керівника та сім'ї. Їх ефективність залежить від особливостей організації роботи з батьками у класі та школі.

Який би аспект розвитку дитини ми не розглядали, завжди роль сім'ї залишається провідною.

Робота класного керівника не може бути ефективною, якщо вона не підтримується контактом з батьками дітей. Тут є свої труднощі: батьки погано знайомі один з одним — вони мають особисті проблеми, значну частину їхнього часу займають домашні справи, вони не завжди знають, чим можуть допомогти дитині, дехто займає позицію стороннього спостерігача.

Вивчення сім'ї учня дає змогу класному керівнику ближче познайомитися з ним, зрозуміти спосіб життя сім'ї, її традиції, устрій, духовні цінності, виховні можливості, взаємостосунки.

Для цього класний керівник може використати традиційні методи психолого-педагогічної діагностики: спостереження, бесіди, анкетування, тестування, рольові та ділові ігри, матеріали дитячої творчості.

Не слід забувати, що чужа сім'я — справа тонка та делікатна. Зайва активність та наполегливість може викликати несхвалення і агресію.

Рекомендується:

- вивчати сім'ї цілеспрямовано, планомірно;
- не давати батькам та дітям відчути себе об'єктами вивчення;

- стежити за тим, щоб методи вивчення були взаємопов'язані з методами виховання;
- застосовувати різноманітні психолого-педагогічні методи вивчення.

Перш за все класний керівник має цікавитися: житловими умовами, матеріальною забезпеченістю сім'ї, рівнем педагогічних можливостей батьків, мікрокліматом сім'ї, традиціями тощо.

Збираючи інформаційні дані, класний керівник може скористатися наступним матеріалом.

Опитувальний аркуш для батьків «Ми і школа»

Напишіть відповіді на окремому аркуші у довільній формі. Обміркуйте результат.

1. Чи з радістю ваша дитина йде до школи?
2. З яких предметів виникає більше труднощів? Чому?
3. Скільки часу ваша дитина витрачає на підготовку до уроків?
4. Чим захоплюється у вільний час?
5. Які предмети вивчає із задоволенням?
6. Чи допомагає молодшим у сім'ї (якщо вони є)?
7. Чи знаходить взаєморозуміння з класним керівником, учителями?
8. Чи задовольняють вас батьківські збори?
9. Яку реальну допомогу надає вам школа?

Роботу з батьками варто почати зі збирання інформації про сім'ю від самих учнів та батьків. Класний керівник мусить знати: склад сім'ї, де живе учень; кількість дітей у сім'ї; місце роботи батьків; матеріальні та побутові умови проживання; як проходить дозвілля; які стосунки склалися між членами сім'ї тощо.

Така інформація дасть можливість педагогу зрозуміти деякі прояви дитини та допоможе у пошуку форм та методів роботи з батьками. Щоб бути об'єктивним, класний керівник збирає відомості про сім'ю шляхом паралельного анкетування. Бажано проводити його на початку року — це дасть можливість гнучко побудувати роботу.

Пропонуємо для використання анкету, розроблену в лабораторії превентивного виховання Академії педагогічних наук України.

Анкета для учня «Ти і твої батьки»

1. Який склад твоєї сім'ї?
2. Чи пишаєшся ти своїми батьками?
   а) так; б) частково; в) іноді.
3. Як ти проводиш своє дозвілля?
   а) займаюсь спортом (у секції);

б) відвідую кіно чи театр;
в) читаю художню та іншу літературу;
г) займаюся у музичній школі;
д) дивлюся телепередачі;
е) спілкуюсь з друзями;
ж) _____;
з) _____.

4. Як ти проводиш вільний час із батьками?
а) відвідуємо кінотеатр;
б) ходимо в театр;
в) відвідуємо виставки, музеї;
г) разом виїжджаємо за місто;
д) працюємо на дачній ділянці;
е) їдемо до родичів у село;
ж) не проводимо вільний час разом.

5. Як часто ти проводиш своє дозвілля разом із батьками?
а) один раз на тиждень;
б) один раз на два-три тижні;
в) один раз на місяць;
г) один раз на півроку;
д) майже завжди;
е) ніколи.

6. Чому ти не проводиш дозвілля з батьками?
а) нецікаво;
б) не маю вільного часу;
в) батьки не мають вільного часу;
г) вільний час батьків не збігається з моїм.

7. Які стосунки між батьками?
а) дружні;
б) напружені;
в) конфліктні;
г) не хочу говорити.

8. Які стосунки у тебе з батьками?
а) дуже добрі;
б) довірливі;
в) напружені;
г) конфліктні.

9. Чи подобається тобі у колі твоїх батьків?
а) так;
б) ні;

в) не завжди;
г) не знаю.

10. Чи ділишся ти зі своїми батьками проблемами, радощами, невдачами?
а) так;
б) ні;
в) не завжди.
11. Чи розуміють тебе батьки?
а) повністю;
б) частково;
в) не розуміють.
12. Скільки часу в тебе лишається на дозвілля?
а) достатньо;
б) мало;
в) не лишається;
г) не знаю, куди подіти.
13. Що найбільше подобається робити на дозвіллі?
а) спілкуватися з батьками;
б) прогулюватися;
в) проводити час із друзями;
г) займатися спортом;
д) слухати музику;
е) займатися технікою;
ж) відвідувати кіно і театри;
з) читати;
и) дивитися телепередачі;
і) грати в комп'ютерні ігри;
к) танцювати.
14. Чи допомагаєш ти батькам, старшим членам сім'ї?
а) так;
б) іноді;
в) ні;
г) немає потреби.
15. Чи береш участь у плануванні сімейного бюджету?
а) так;
б) іноді;
в) ні;
г) не хочу втручатися.
16. Чи хотів би ти виховувати своїх дітей так, як тебе виховують твої батьки?
а) так;

б) частково;
в) ні;
г) з певними змінами.

17. Чи знаєш ти, яку роботу виконують твої батьки?
    а) так;
    б) ні;
    в) не виконують;
18. Чи є у твоїй сім'ї власні традиції?
    а) так;
    б) ні;
    в) деякі.
19. Які члени сім'ї користуються в тебе незаперечним авторитетом?
20. Кому в сім'ї належить вирішальний голос?
21. Чи дають тобі кишенькові гроші?

Обробка результатів. Звичайно, ця анкета не може бути універсальною. Класний керівник, за бажанням, зробить необхідні доповнення або зміни.

Отримавши результати анкетування, класний керівник зможе оцінити емоційний фон, ступінь сформованості сім'ї, ставлення учня до сімейних проблем. Для отримання повної картини треба провести анкетування батьків.

Анкета для батьків «Ми і наші діти»

1. Склад вашої сім'ї.
2. Якому дозвіллю ви надаєте перевагу?
    а) заняттям спортом;
    б) відвідуванню кіно і театру;
    в) читанню книг;
    г) відвідуванню кав'ярні, ресторанів;
    д) застольним зустрічам із друзями;
    е) перегляду телепередач;
    ж) відвідуванню змагань, матчів;
    з) відпочинку у родинному колі;
    и) _____.
3. Як часто ви проводите дозвілля зі своїми дітьми?
    а) щодня;
    б) щосуботи;
    в) щонеділі;
    г) ніколи;
    д) інколи;

е) під час відпустки;
ж) при першій негоді.

4. Яку сферу трудової діяльності ви б рекомендували для своєї дитини?
5. Яку суму кишенькових грошей, на ваш погляд, повинен мати син (донька)?
6. Які стосунки у вашій сім'ї?
   а) дуже добрі;
   б) добрі;
   в) не дуже добрі;
   г) погані.
7. Які стосунки особисто у вас із сином (донькою)?
   а) довірливі;
   б) спокійні;
   в) напружені;
   г) конфліктні.
8. Як часто ваша сім'я збирається разом?
   а) щодня;
   б) щонеділі;
   в) зрідка;
   г) під час сімейних свят;
   д) на дачі;
   е) під час відпустки.
9. Чи знаєте ви, яку громадську роботу виконує ваш син (донька) у школі?
10. Яку громадсько-педагогічну роботу ви виконуєте в школі?
11. Як часто ви буваєте у школі, де вчаться ваші діти?
12. Які труднощі ви відчуваєте у вихованні дітей?
    а) діти вас не розуміють;
    б) діти не беруть до уваги ваших вимог;
    в) вам не вистачає часу на спілкування з дітьми;
    г) не знаєте, як діяти в тому чи іншому випадку;
    д) не знаєте, як реалізувати рекомендації вчителів;
    е) діти роблять все на зло;
    ж) не можете знайти спільної мови з учителями.
13. Хто, на вашу думку, має найбільше піклуватися про виховання дітей?
    а) сім'я;
    б) громадські організації;
    в) школа;
    г) вулиця;

д) трудові колективи;
е) учнівські колективи;
ж) друзі учня.

14. Перелічіть трудові обов'язки вашого сина (доньки).
15. З яких питань діти розмовляють з вами відверто? Як часто?
16. Чи цікавляться діти вашою роботою?
17. Чи достатньо вашого педагогічного кругозору для виховання власних дітей?
    а) так;
    б) ні.
18. За що цінують вашого сина (доньку) його друзі і знайомі?
19. Чи знаєте ви імена друзів та знайомих вашого сина (доньки)?
20. Чи бере ваша дитина участь у плануванні вашого сімейного бюджету?
21. Чи впевнені ви у тому, що ваша дитина легко адаптується до «важкого» періоду переходу до дорослості?
    а) так;
    б) є певні сумніви;
    в) важко сказати.
22. Чи знаєте ви, де в даний час знаходиться ваша дитина?
    а) знаю;
    б) можу здогадуватися;
    в) не знаю.

Увага! Не всі батьки захочуть бути відвертими. Запропонуйте не відповідати на ті питання, які їм не подобаються.

Обробка результатів.

Дослідження дають інформацію про стосунки в сім'ї, вказують на наявність взаєморозуміння та інше. Анкети дають змогу класному керівнику побачити розходження в оцінках поведінки батьків і дітей. Далі варто провести дискусію або діалог із батьками на підставі результатів анкетування. Необхідною формою спілкування класного керівника з батьками є довірливі телефонні розмови. Перш за все класний керівник має вирішити, навіщо він телефонує батькам дитини: розповісти про прикрі дії дитини чи поспілкуватися з різних питань.

Батьківські збори

Підготовка до проведення батьківських зборів

Найбільш традиційною формою роботи з батьками є батьківські збори. Перш ніж зустрічатися з батьками учнів, класний керівник має продумати питання, які слід обговорити, визначити мету батьківських зборів; обрати форму його проведення.

Можливі форми проведення батьківських зборів

1. Збори батьків та дітей.
2. Збори-тренінги.
3. Збори у поході (біля вогнища).
4. Збори—презентації сімей.
5. Чоловічі батьківські збори.
6. Збори матерів.
7. Збори у письмовій формі. (Класний керівник надсилає батькам деякі розробки, документи, педагогічні статті. Батьки читають, дають оцінку та вносять свої пропозиції.)
8. Збори у формі прес-конференції (виступ спеціалістів перед батьками та їх відповіді на питання).
9. Збори у формі обговорення пропозицій, проектів.
10. Збори у формі концертів або вистав.
11. Педагогічний ринг (зіткнення думок батьків та дітей із проблемних питань).
12. Ділова гра.
13. Турнір сім'янинів (проходить у формі гри. Батьки знайомлять дітей із правилами сім'ї, вчать необхідних навичок).
14. Колективна творча справа.
15. Збори за чашкою кави (чаю).

План підготовки до батьківських зборів

1. З'ясувати тему та головну проблему, намітити основні завдання зборів.
2. Скласти план проведення.
3. Уточнити регламент зборів.
4. Продумати ілюстративний, інформаційний матеріал.
5. Підготувати виставку робіт учнів, виставку книг (згідно з тематикою).
6. Визначити, хто з учителів-предметників буде запрошений на збори.
7. Продумати свій зовнішній вигляд.
8. Підготувати запрошення для батьків.

Основні правила поведінки класного керівника на батьківських зборах

1. Перед початком батьківських зборів залиште за дверима поганий настрій.
2. Виділіть для проведення зборів не більше ніж 1,5 години.
3. Поважайте батьків. Звертайтеся до них по імені та по батькові, адже для кожної людини найприємнішим є звук її імені. Не посоромтеся покласти перед собою аркуш з іменами та прізвищами батьків.
4. Перед проведенням батьківських зборів оголосіть питання, які будуть обговорюватися.
5. Не забувайте золоте правило педагогічного аналізу: починати з позитивного, а потім говорити про негативне, закінчувати розмову пропозиціями на майбутнє.
6. Попередьте батьків, що не вся інформація, обговорена на батьківських зборах, має бути відома учням.
7. Подякуйте усім, хто знайшов час, щоб прийти до школи.
8. Дайте відчути батькам, що ви розумієте, наскільки важко навчатися дитині.
9. Спробуйте переконати батьків у тому, що поганий учень не обов'язково погана людина.
10. Виявляйте доброзичливість, зацікавленість.
11. Прагніть зрозуміти батьків.
12. Батьки мають іти з батьківських зборів з відчуттям, що можуть допомогти своїй дитині.

Структура проведення батьківських зборів

1. Інформація загального характеру.

Це можуть бути: досягнення та перспективи розвитку школи, зміна навчального плану, майбутні заходи, подяки батькам за допомогу тощо.

2. Аналіз розвитку учнів класу: дані діагностики, характеристика взаємодії у групі.

Увага! Класний керівник мусить розглядати проблему, а не розповідати про невдачі кожного. Обов'язково потрібно відзначити досягнення учнів та похвалити всіх.

3. Обговорення основної теми за наступними етапами:

— виділити проблему;

— з'ясувати причини її виникнення (різностороннє вивчення);

— спробувати її теоретично вирішити (обговорити та оцінити варіанти, спрогнозувати результати;
— виявити учасників розв'язання проблеми.

Учитель проводить спостереження та робить висновки.

4. Індивідуальні консультації з батьками.

Не розмовляйте з батьками на людях. Індивідуальна робота має дійсно проходити сам на сам. Займіть чимось тих, хто чекає, поки ви звільнитеся.

Можлива тематика батьківських зборів у 5 класі

1. «Вечір знайомства». (Знайомство батьків із класним керівником, учителями-предметниками.)
2. «Моя сім'я».
3. «Адаптація п'ятикласників».
4. «Гармонія спілкування — психоемоційний комфорт дитини».
5. «Психологічна характеристика п'ятикласників».
6. «Чоловіча група» (збори батьків).
7. «Правила хорошого тону».
8. «Батьки і навчання дитини».
9. «Про здоров'я — серйозно».
10. «Попередьте травматизм».
11. Бесіда зі шкільним психологом на тему «Особливості п'ятикласників».
12. «Здоров'я наших дітей — у наших руках». (Підсумки медичного огляду. Рекомендації лікаря.)

Можлива тематика батьківських зборів у 6 класі

1. «Життя без конфліктів».
2. «Здоров'я наших дітей».
3. «Уміння хвалити».
4. «Поговоримо про вихованість».
5. «Виховання через працю».
6. «Правила гарної поведінки».
7. «Традиції сім'ї».
8. «Школа очима батьків».
9. «Щасливий той, хто має щастя вдома».
10. «Самовиховання — важливий крок у процесі формування моральних якостей».
11. «Чоловіча рука».
12. Диспут «Праця — необхідність чи обов'язок?» Проблема примусу та заохочення.

5 клас

Збори за чашкою чаю «Будемо знайомі»

Підготовчий етап

1. Збір інформації.

1. Вивчення особових справ учнів та результатів навчальної діяльності за четвертий клас.
2. Бесіда з тим педагогом, який був класним керівником у четвертому класі, вивчення характеристик класу.

2. Проведення анкетування.

Анкета для батьків

1. Чим ви займаєтеся у вільний час?
2. Які пісні ви слухаєте?
3. Про яке своє захоплення хотіли б розповісти?
4. Про який бік вашої професійної діяльності ви хотіли б розказати?
5. Чим ви можете допомогти класному керівникові?
6. Чого ви можете навчити учнів класу?

Анкета для дітей

1. Як ти хотів би організувати навчання?
2. Що тебе приваблює у школі?
3. Хто з учнів класу подобається тобі?
4. Чим ти займаєшся у вільний час?
5. Про які захоплення ти міг би розповісти однокласникам?
6. Чим би ти хотів займатися у школі, класі (окрім навчання)?
7. У яких гуртках ти займаєшся або хотів би займатися?

3. Запрошення батьків на збори.

Можливі форми запрошення батьків:

— запрошення по телефону;
— запис у щоденнику;
— виготовлення запрошень класним керівником;
— виготовлення запрошень учнями;
— запрошення на листівці;
— запрошення електронною поштою;
— запрошення за допомогою батьківського комітету;
— запрошення за допомогою запису на аудіокасету (потребує більше часу, бо касета має обійти всі домівки);

— віршована листівка;
— за допомогою листонош-дітей (запрошення в усній формі).

Головне, запрошуючи батьків, зазначити тему, місце, час початку, тривалість батьківських зборів.

4. Організація виставки робіт учнів.

5. Презентація шкільного життя.

Реклама гуртків, анонс виховних заходів тощо.

Приклад анонсу виховного заходу:

> *Тільки у лютому*
> *Тільки у нашому класі*
> **КВК**
> **між двома творчими,**
> **надзвичайно дотепними та веселими командами.**
> Пропозиції щодо організації
> та проведення
> приймаються від сьогодні до 1 лютого.
> *Команди шукають*
> *сценаристів-постановників.*

6. Зустріч-обговорення з батьківським комітетом.

Питання для обговорення:
— оформлення класу;
— розміщення батьків;
— сервіровка столів;
— фінансове забезпечення.

Рекомендуємо на збори запросити всіх членів родини.

Хід батьківських зборів

1. Зустріч батьків із членами батьківського комітету та класним керівником.

2. Слово класного керівника.

Сьогодні у нас день знайомства. Я дуже рада вас бачити. Хочу, щоб сьогодні ви не тільки познайомилися зі мною, але й довідалися про кожного з вас щось нове і цікаве.

3. Знайомство.

Ведучий. Думаю, що всі, хто знаходиться тут, знайомі між собою, але я пропоную продовжити знайомство. Знайдіть за своїм столом собі пару та візьміть один в одного інтерв'ю.

Розпитайте про те, що вас цікавить, за одну хвилину. (Батьки розповідають про себе один одному, той, хто сидить із класним керівником, бере інтерв'ю у нього.) Потім розповідають про те, що було цікаво дізнатися (мета: залучити батьків до розмови).

Звучить спокійна класична музика.

4. Чаювання та пригощання випічкою.

Ведучий. Мабуть, немає зараз сімей, де б не вживали чаю та кави. Проходить це по-різному: на бігу, зранку, біля телевізора тощо. Але є сім'ї, де традиційними є вечірні або недільні чаювання.

За великим столом збирається уся сім'я. П'ють чай, обговорюють новини, книжки, читають вірші, співають.

5. Виступи сімей (готуються заздалегідь).

Одна-дві сім'ї розповідають про різні сорти чаю, про способи заварювання його, запрошують покуштувати різні сорти, пояснюють різницю. Члени двох-трьох інших сімей пригощають власною випічкою. Проводиться конкурс на кращий рецепт печива (торта). Рецепти одразу записуються на маленьких аркушах, які лежать на столі. Дехто з батьків читає улюблені вірші, виконує пісню.

Ведучий. Як бачите, наші батьки незвичайні.

6. «Розкажи про свою дитину».

Батькам пропонується підготувати розповідь про свою дитину з трьох речень. Можна почати зі слів «Я пишаюся своїм сином (дочкою), тому що...»

Ведучий. Отже, наші діти також незвичайні.

7. Виступ класного керівника.

Учитель демонструє якесь своє вміння, показує надзвичайну власну фотографію, книгу, малюнок тощо.

Ведучий. До того ж і класний керівник у нас незвичайний.

8. Естафета «Фотографія по колу».

Ведучий пропонує передати один одному фотографію дітей класу і закінчити речення: «У нашому класі дітям буде комфортно і затишно, якщо я...» (варіанти записуються на дошці). Записи варто розглянути, обговорити та прийняти як рішення зборів.

9. Написання листів.

Класний керівник. Пропоную написати лист до когось із присутніх тут. Це може бути думка, роздум, якась образа або незадоволення. Це не стосується тільки сьогоднішнього дня.

Ваші листи будуть написані на однакових аркушах, однаковими ручками, вони будуть анонімні. Тому написати можна все, що у вас на душі. Ви опустите їх у скриньку, яку я розкрию наступного дня і знайду спосіб передати конверт з листом адресату.

10. Підбиття підсумків батьківських зборів.

Прес-конференція «Школа у житті наших дітей»

Підготовчий етап

1. Анкетування батьків та дітей

Анкета для батьків

1. Що головне для вас у школі?
2. До чого має підготувати школа?
   а) до самостійного життя;
   б) продовження навчання;
   в) активного суспільного життя;
   г) здорового способу життя;
   д) взаєморозуміння та співпраці з іншими;
   е) професійної діяльності;
   ж)сімейного життя.
3. Скільки часу діти мають бути у школі?
4. Які у вас відносини зі школою?
   а) партнерські;
   б) ви відчуваєте тиск на себе;
   в) ви впливаєте на школу;
   г) ви виступаєте консультантом;
   д) інше _____.
5. Чим ви можете допомогти школі?
6. Які завдання вирішує школа? Назвіть головні. Чи готові ви взяти участь у створенні необхідних програм, плануванні?
7. Що таке «гарний учитель»?
8. Що таке «гарний класний керівник»?
9. Що таке «гарна школа»?

Анкета для дітей

1. Чи подобається тобі ходити до школи?
   а) так; б) ні; в) інколи.
2. Який твій улюблений предмет?
3. Як складаються твої стосунки з учителем?
4. Як складаються твої взаємини з однокласниками?

2. Виготовлення запрошень для вчителів та батьків

Запрошення для вчителів

Шановна _____ !
Запрошуємо Вас на прес-конференцію
«Школа у житті наших дітей».
Підготуйтеся, будь ласка, відповісти на питання про вимоги до вашого предмета, про форму та методи викладання, стиль вашого педагогічного спілкування.
Чекаємо на Вас о _____ у кабінеті № _____.

Запрошення для батьків

Шановні _____ !
Запрошуємо Вас на прес-конференцію
«Школа у житті наших дітей».
Підготуйте питання з проблем навчання дітей у школі, їх взаємин з учителями та однокласниками.
Чекаємо на Вас о _____ у кабінеті № _____.

Примітка! Попередьте вчителів та батьків:

- питання не можуть торкатися проблем конкретних дітей;
- обговорення має бути різностороннім і стосуватися всіх сфер діяльності школи;
- на конференції бажана атмосфера взаєморозуміння та тактовності.

Рекомендуємо розбити батьків на групи. Розташування столів має бути як на звичайній прес-конференції.

Хід батьківських зборів

1. Оголошення теми та мети батьківських зборів.

Ведучий (класний керівник) нагадує тему розмови.

2. Презентація вчителів.

Можна встановити на столах необхідні вказівники або прикріпити до одягу вчителів картки-візитки, щоб батьки могли поспілкуватися саме з тим учителем, який їх цікавить, до якого є ряд

запитань. Така організація прес-конференції дасть можливість уникнути безособового спілкування між батьками та педагогічним колективом школи.

На цьому етапі батьківських зборів кожен учитель розповідає про себе, власні методи педагогічної роботи в класі тощо.

3. Прес-конференція.

Групи батьків по черзі ставлять питання до педколективу або окремого вчителя і отримують відповіді, тобто збори (прес-конференція) проходять у формі «питання — відповідь».

Можливі питання для прес конференції.

1. Яке головне завдання діяльності школи? (Питання до директора.)
2. Наскільки знання, які наші діти отримують на уроках, є достатніми для подальшого навчання?
3. Чому ви вважаєте роботу школи задовільною?
4. Чому більшість дітей без бажання ідуть до школи?
5. Чи є у педагогічного колективу обличчя?
6. Чому діти відвідують додаткові заняття з вашого предмета? Чому недостатньо часу на уроках?
7. Чому з вашого предмета найбільша кількість оцінок низького рівня? Складний предмет? Діти мають недостатній розвиток? Чим можна зарадити?
8. Які види робіт з вашого предмета учні виконують найкраще? Що ви ще плануєте змінити у своїх методах?
9. Як ви вважаєте, чи не побоюються діти приходити на ваші уроки? Якщо так, як це виправити?
10. Чи вважаєте ви, що головним атрибутом вашого уроку є спортивна форма? Як це заважає проводити уроки? (Запитання до вчителя фізкультури.)

4. Робота прес-центру.

Прес-центр (заздалегідь обирається з батьків та вчителів: 2—4 особи) записує запропоновані вчителями шляхи подолання тих чи інших проблем та готує «Протокол зборів».

Якщо немає прес-центру, можна у кожній групі призначити прес-секретаря, який занотовуватиме пропозиції. Наприкінці зборів одержаний матеріал зачитується та обговорюється.

5. Підбиття підсумків батьківських зборів.

Обговорення, як вирішення деяких питань допоможе учням.

Ознайомлення з остаточним рішенням.

Тренінг «Здоров'я наших дітей»

Підготовчий етап

1. Анкетування батьків

1. Що найбільше турбує вашу сім'ю?
   а) здоров'я дітей;
   б) рівень навчання;
   в) настрій дитини та причини його зміни;
   г) небажання дитини брати участь у житті сім'ї.
2. Чи виконує ваша дитина ранкову гімнастику?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи;
   г) вважаю, що виконувати ранкові вправи не обов'язково.
3. Чи загартовується ваша дитина?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи;
   г) це зайве.
4. Чи снідає ваша дитина?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
5. Скільки часу ваша дитина гуляє в будній день? у вихідні?
6. Чим ваша дитина добирається до школи, скільки витрачає часу на дорогу?
7. Чи відвідує ваша дитина спортивні секції? Скільки разів на тиждень?
8. Чим ще займається ваша дитина (гуртки, клуби)? Як часто проходять заняття?
9. Скільки часу займає виконання домашнього завдання?
10. Чи займається ваша дитина з окремих предметів додатково?
11. Скільки часу витрачає на перегляд телепередач?
12. Чи витрачає час на ігри (телефонні, комп'ютерні тощо)?
13. Як ваша дитина відпочиває?
14. Які скарги на здоров'я бувають?
    а) головний біль;
    б) запаморочення;
    в) розлад сну;
    г) нервові зриви;
    д) біль у спині.

2. Виготовлення плакату «Здоров'я не купити».

3. Оформлення виставки творчих робіт учнів на тему «Модуль здоров'я».

4. Написання учнями есе «Моя сім'я піклується про здоров'я».

Хід батьківських зборів

1. Вступ (5 хв).

Класний керівник нагадує тему, розповідає, що збори будуть проходити у формі тренінгу, звертає увагу на тривалість, запрошує всіх до продуктивної співпраці. Відзначає актуальність теми, бо більшість дітей класу мають проблеми зі здоров'ям.

2. Знайомство (5 хв).

На початку зборів пропоную познайомитися. Не дивуйтеся моїй пропозиції. Адже сьогодні наше заняття пройде у вигляді тренінгу. А знайомство — це одне з етапів цього виду заняття, так що пропоную познайомитися таким чином: усі по черзі називають своє ім'я, звичне в домашній обстановці, та ім'я своєї дитини, пояснюють, чому сина або дочку назвали саме так. Починає вчитель: «Мене звуть Марія Іванівна, мою дочку Тетяна, тому що мені завжди подобалося це ім'я» або «Мене звуть Олена Петрівна, я не маю дітей, але якби у мене був син, я б назвала його Ігор, бо так звали хлопця, який мені подобався у школі». Далі продовжують батьки.

3. Прийняття правил (5 хв).

Учитель нагадує батькам, що сьогодні їх об'єднує спільна мета. А для того щоб робота була продуктивною та цікавою, треба прийняти перелік правил і дотримуватися їх.

Класний керівник пропонує батькам по черзі висувати пропозиції, записує на дошці:

1. Не перебивати.
2. Не говорити довго.
3. Не критикувати.
4. Поважати інших тощо.

Якщо під час зборів є порушення, учитель звертається до написаного.

4. Вправа «Я сподіваюся...» (3 хв).

Учитель звертає увагу на те, що кожен, хто прийшов на збори, має якусь мету, щось очікує від зустрічі. Пропонує написати на маленькому аркуші паперу свої очікування від зборів.

5. Робота в групах. Вправа «Якою я хочу бачити свою дитину» (5—6 характеристик).

Групи записують на картках риси (кожна картка стосується однієї дитини). Картки вивішують на дошці у вертикальний ряд.

Наприклад:

Здоровий, успішний, добрий, щасливий, розумний.	Розумний, здоровий, ввічливий, добрий.	Здоровий, товариський, добрий, щасливий, розумний.

Учитель. Майже всі поставили здоров'я на перше місце, адже воно є найважливішим у житті.

6. Мозковий штурм

— Що таке здоров'я? (Відповіді на запитання записуються на дошці.)

Далі вчитель дає визначення поняття «здоров'я» (краще також записати на дошці).

«Здоров'я — це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб». (Визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я.)

Учитель. **Фізичне здоров'я** пов'язане з фізичним розвитком дитини, координацією рухів, фізіологічними процесами, диханням, харчуванням, сном; визначається спадковістю, санітарними нормами життя, пологовими травмами, харчуванням, режимом, достатком сім'ї, рівнем медичного обслуговування, екологією тощо.

Психологічне здоров'я — стан нервової системи, розвиток різних психологічних процесів — залежить від спадковості сім'ї, побутових умов життя, екології, достатку сім'ї, режиму, рівня медичного обслуговування, клімату тощо.

Соціальне здоров'я — спосіб життя, відчуття людини у навколишньому середовищі — охоплює загальну атмосферу в сім'ї, спадковість, соціально-моральні норми життя, рівень виховання, навчання тощо.

7. Вправа «Ліс здоров'я». Робота в групах (3 групи).

Учитель. Уявімо, що ваша дитина потрапила у надзвичайний ліс — «Ліс здоров'я». З чим вона там може зустрітися? Намалюйте.

Групам видаються аркуші формату А3, фломастери, ножиці, кольоровий папір, клей.

Кожна група презентує свою роботу. Після презентації групи обмінюються роботами та домальовують усе, що може знищити «Ліс здоров'я», зазначають, як це може вплинути на дитину.

Усі вказані фактори записуються на дошці, зачитуються і об'єднуються у чотири групи:

а) спадковість;

б) навколишнє середовище;

в) медичне обслуговування;

г) спосіб життя.

Потім батькам пропонується по черзі визначити пріоритети кожної групи. Результати обговорюються. Після цього класний керівник оголошує такі наукові дані.

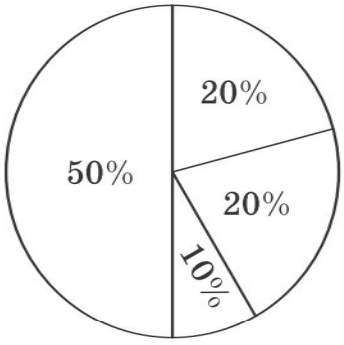
На здоров'я людини впливають:

а) спадковість — 20%;

б) рівень медичного обслуговування — 10%;

в) екологія — 20%;

г) спосіб життя — 50%.

8. Мозковий штурм.

Учитель пропонує закінчити речення «Щоб зберегти здоров'я своєї дитини, я...»

Усі думки записуються як рішення зборів.

9. Підбиття підсумків батьківських зборів.

— Чи виправдалися ваші очікування?

— Яку корисну інформацію ви отримали?

— Що вас вразило, викликало роздуми?

Учитель роздає пам'ятки батькам.

Пам'ятка для батьків

Здоров'я дітей починається з родини. Прагніть виробити у своєї дитини звички, необхідні для збереження її здоров'я. Але не забувайте про особистий приклад.

1. Зранку, не встаючи з ліжка, дитина робить кілька вправ, потягується.
2. Далі приймає ранковий душ або обливається водою.
3. Снідає. Привчіть дитину не снідати на ходу.
4. Слідкуйте, щоб шкільна сумка дитини не була надто важкою, оскільки це шкідливо впливає на хребет.

5. У неділю бажано проводити ранковий крос, гуляти з дитиною.

Тож нехай ваші діти зростають здоровими! Пам'ятайте, їм буде набагато приємніше і цікавіше загартовуватися разом із вами.

6 клас

Збори-практикум «Учимося спілкуванню»

Підготовчий етап

І. Робота з батьками.

Анкета «Як ми спілкуємося»

1. Чи є у вашій сім'ї взаєморозуміння?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
2. Чи є у вас із дитиною спільні заняття?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
3. Чи розповідає вам дитина про свої справи?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
4. Чи цікавиться дитина вашою роботою, справами?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
5. Чи розумієте ви проблеми дитини?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
6. Чи важлива для вас думка дитини?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
7. Чи знаєте ви друзів своєї дитини?
   а) так;
   б) ні;
   в) не всіх.

8. Чи бувають вони у вашому домі?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
9. Чи бере участь ваша дитина у домашніх справах?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
10. Чи допомагаєте ви дитині виконувати домашні завдання?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
11. Чи бере участь ваша дитина у підготовці сімейних свят?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
12. Чи бажає ваша дитина, щоб ви ходили з нею на дитячі свята?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
13. Чи обговорюєте ви книги?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
14. Чи обговорюєте ви разом виставки, концерти, кінофільми, що відали?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.
15. Чи бувають у вас спільні прогулянки, походи?
   а) так;
   б) ні;
   в) інколи.

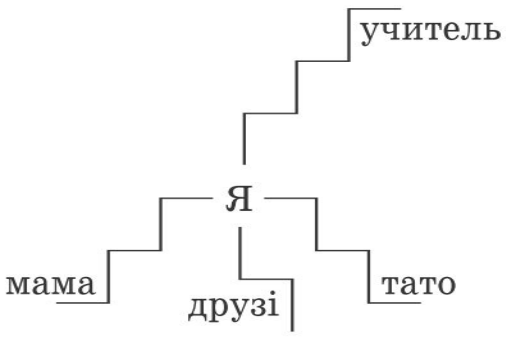
2. Робота з учнями.

Тест «Коло мого спілкування»

а) Закінчіть речення:
«Я люблю своїх батьків тому, що ...»
«Мої батько та мати ...»
«У нас удома ...»
«Увечері наша сім'я ...»

б) Намалюйте стільки сходинок, скільки треба докласти зусиль, щоб поспілкуватися з мамою, вчителем, батьком, друзями.

Наприклад:

3. Виготовлення плакатів.

4. Організація виставки «Атрибути нашого спілкування».

Діти приносять з дому шахи, самовар, книжки, фотографії, роблять під ними підписи-пояснення.

Хід батьківських зборів

1. Оголошення теми зборів.

2. Мозковий штурм.

Учитель. Давайте спробуємо доповнити речення «Спілкування — це...»

Батьки по черзі пропонують кінець фрази. Усі варіанти записуються.

3. Тест «Коло спілкування».

На окремих аркушах батьки малюють коло та розділяють його на сектори відповідно до того, скільки часу вони витрачають на спілкування з родиною, друзями, дитиною, колегами тощо.

Висновки: найбільше часу у батьків припадає на спілкування з колегами, дитина найчастіше стоїть не на першому місці.

4. Слово вчителя.

Дитина з перших років свого життя спілкується з навколишнім світом. У сім'ї малюк знайомиться з першими нормами спілкування. Йому хочеться тепла, ласки, доброго слова, а головне — повного розуміння. Але чи знаходить це дитина у своїй сім'ї? Найчастіше батьки працюють і не мають змоги достатньо спілкуватися зі своїм малюком. Далі вчитель підбиває підсумки анкетування. (Можна запросити психолога.)

Правила професійної етики при проведенні анкетування

1. Перш ніж проводити анкетування, необхідно підготувати учнів (батьків), створити необхідну довірливу атмосферу.
2. Якщо ви передаєте анкету батькам через дітей, то заздалегідь обговоріть це з ними.
3. Не забудьте визначити мету анкетування, попередити, що результати не будуть використані проти нього.
4. Більшість анкет є анонімними, крім випадків індивідуальної діагностики.
5. Учнів (батьків) слід ознайомити з висновками, зробленими педагогами за результатами анкетування.
6. Треба стежити, щоб ніхто з педагогів не використав інформацію проти дитини.
7. Не можна розголошувати результати анкетування, краще дати конкретні рекомендації та поради.
8. До речі, висновки необхідно перевірити шляхом педагогічних спостережень за дитиною, її поведінкою та навчанням, прислухаючись до думок інших батьків.
9. Дану інформацію про дитину варто врахувати при підготовці до уроків та позашкільної роботи.

Після знайомства з висновками анкетування вчитель звертає увагу на те, що багато батьків мало спілкуються з дитиною через напружений графік роботи. Але навіть цей мінімальний проміжок часу, коли батьки і діти зустрічаються, можна зробити приємним, яскравим, щоб дитина зростала в атмосфері емоціонального позитиву.

5. Рольова гра «Ситуація».

Класний керівник розподіляє батьків на 3—4 групи. Кожна отримує у конвертах опис ситуації та розігрує її.

Паралельно обираються члени експертної комісії — 3 особи.

а) Матері шестикласника зателефонував класний керівник та повідомив, що її сина сьогодні бачили у колі курців. Син нещодавно повернувся додому. Як у цьому випадку мусить діяти мати?

б) Донька пішла прогулятися, попередивши, що повернеться за годину. Сказала, що гулятиме з Олею. За дві години батьки зателефонували Олі, з'ясувалося, що дівчина хворіє. Про що слід поговорити з донькою після її повернення додому?

в) Син прийшов зі школи і відразу сів до комп'ютера. За дві години батьки нагадали про виконання домашнього завдання. Що в цій ситуації слід змінити, виправити?

Групи презентують роботи, експерти оцінюють поведінку батьків.
— Що ви почували, коли виконували роль?
— Що, на ваш погляд, ви зробили не так?
— Чи хотіли б ви на цей момент бути дитиною?

6. Вправа «Що турбує наших дітей».

Учитель розбиває батьків на дві групи. Перша група складає перелік проблем сучасних дітей. Друга — пригадує себе у віці шестикласників, записує проблеми, які були актуальними на той час.

Після завершення роботи класний керівник зачитує переліки проблем, відзначаючи, що варто враховувати технічний прогрес (мрія про велосипед у 19... році дорівнює мрії про комп'ютер, мобільний телефон сьогодні).

Учитель. Отже, наші діти нічим не відрізняються від нас. Головне — навчитися їх слухати та розуміти.

7. Слово вчителя (або психолога).

Спілкування — дуже складний та неоднозначний процес. На нього впливає досвід людини, соціальне оточення, вік. Ви часто не розумієте значення окремих слів, якими користується ваша дитина.

Обов'язковою умовою спілкування є вміння СЛУХАТИ. Відсутність навичок слухати призводить до різних непорозумінь, конфліктів, робить спілкування неефективним. Що ж заважає нам чути співрозмовника? Найчастіше — особисті думки відволікають увагу.

Активне слухання — не просто мовчання, це активна реакція на повідомлення, інтерес до слів співрозмовника.

Існує кілька варіантів реакції на слова співрозмовника.

Простий. Слухач вставляє у монолог співрозмовника лише окремі слова, репліки: «О Боже», «Так», «Не може бути...» або повторює його ж фрази.

Ускладнений. Слухач ставить різні запитання, перепитує з метою поповнення інформації: «Якщо я правильно тебе зрозумів, то...» або «Ти хочеш сказати, що...».

Оцінний. Слухач розвиває ідеї або думки співрозмовника: «Я радий, що ти розповіла мені...», «Я ціную те, що...».

Отже, наше спілкування залежить від багатьох факторів, а також від суб'єктів спілкування — співрозмовників. Уміння вести бесіду лежить в основі ефективного спілкування.

8. Вправа «Слухай та рахуй».

Батьки розбиваються на пари. Протягом 2 хв один зі співрозмовників розповідає іншому про свою дитину, той — слухає. Після закінчення розповіді слухач переказує все, що почув (2 хв). Далі співрозмовники міняються ролями, й обговорюють виконану вправу.

— Які почуття виникли у вас під час виконання завдання?
— Чи встигли ви розповісти все, що хотіли?
— Чи змогли переказати почуте? Які були відчуття?
— Що легше — слухати чи переказувати?
— Що вам допомагало у роботі? (Жести, міміка, інтонація.)

9. Вправа «Невербальні засоби спілкування».

Учитель. Ви звернули увагу, що при виконанні попередньої вправи вам допомагали жести, міміка, рухи тіла та інше? Ми спілкуємося за допомогою слова, тобто використовуємо мовлення. Поряд із цим існує система знаків, які надають спілкуванню ексцентричності: жести, міміка, вираз очей, рухи рук, голови та тіла.

Є також засоби безсловесного спілкування: зітхання, сміх, кахикання, плач, а також певна дистанція під час спілкування.

Пропоную згадати, як ви користуєтеся названими засобами, та виконати невербальні етюди.

Можлива, наприклад така тематика етюдів.

1. «Зустріч ваша і дитини з класним керівником».
2. «Розмова з дитиною».
3. «Приїзд дідуся і бабусі» та інші.

Інші групи намагаються відгадати, яка ситуація розігрується.

10. Підбиття підсумків батьківських зборів та складання «Пам'яток спілкування».

Збори у формі свята «Сімейні традиції»

Підготовчий етап

1. Анкетування батьків

(Анкети заповнюються вдома, за три тижні до проведення зборів, результати використовуються на зборах.)

Анкета «Батьківські збори»

1. Що змушує вас не пропускати збори?
2. Що ви чекаєте від батьківських зборів?
3. Яку інформацію ви хотіли б отримати під час зустрічі?
4. Що, на ваш погляд, не треба обговорювати на зборах?

5. Які проблеми ви хочете обговорити на зборах?
6. Що ви можете розповісти на зборах про себе або про вашу дитину?
7. Які зі зборів вам запам'яталися?

Анкета для батьків «Сімейні традиції»

I. Дайте відповіді на запитання.

1. Як часто ваша сім'я збирається разом?
2. Чим ви займаєтеся разом? (Ходите до кінотеатру, у похід, виїжджаєте на дачу, читаєте книги, розв'язуєте кросворди, співаєте, гуляєте містом тощо.)
3. Які традиції є у вашій сім'ї? Хто їх започаткував?
4. Чи є у вас фото- та відеоспогади? Чи систематично ви їх збираєте?
5. Як ваша дитина ставиться до сімейних традицій?

II. Підкресліть або допишіть необхідне.

1. Ваша сім'я — це ….
2. До ваших сімейних традицій належать:
   а) дні народження;
   б) загальновідомі свята (Новий рік, Перше травня, Восьме березня тощо);
   в) відвідування шкільних свят;
   г) гостини у родичів;
   д) виготовлення необхідних для сім'ї речей;
   е) ведення фотоальбомів;
   ж) проведення Дня сім'ї;
   з) недільні обіди;
   и) сімейна рада;
   і) інше _____.
3. Захоплення членів сім'ї:
   а) домашні тварини;
   б) квіти;
   в) рибальство;
   г) садівництво;
   д) шиття;
   е) в'язання;
   ж)вишивання;
   з) колекціонування;
   и) співи;
   і) ігри в шахи;
   к) малювання;
   л) відвідування концертів;

м) гра на музичних інструментах;
н) інше _____.

4. Яке із захоплень підтримує ваша дитина?
5. Що з домашніх справ ви виконуєте разом?
   а) прибирання квартири;
   б) роботу на дачі;
   в) догляд за тваринами;
   г) інше _____.
6. Чи збираєтеся ви на сімейні ради?
7. Чи готуєте ви поздоровлення іншим членам родини?

2. Виготовлення запрошень на збори.

Спробуйте залучити фантазію, вигадку, творчі або технічні можливості (комп'ютерний набір, аплікація, роботи учнів).

У запрошенні слід зазначити:

1. Ім'я та по батькові.
2. Точну дату, час і місце проведення.
3. Тривалість зборів (1.20—1.30).
4. Тему або питання, які розглядатимуться.

3. Створення виставки.

Виставку можна створити на одну із заданих тем «Сімейні реліквії», «Сімейні фотографії», «Свято у нашій родині», «Моя матуся», «Моя сім'я», «Я захоплююся своїм татком».

У цю роботу обов'язково слід залучити дітей. Вони можуть створити малюнки, зібрати фотографії чи принести необхідний матеріал для виставки. Можна також напередодні провести конкурс на виготовлення альбому, газети, журналу на одну із зазначених тем, а потім використати цей матеріал у виставці.

4. Написання плакатів за темою зборів.

У плакатах можна використати такі вислови: «Який кущ, така й калина, яка мати, така і дитина», «Яка хата, такий і тин, який батько, такий і син» тощо.

Хід батьківських зборів

1. Вступне слово вчителя.

Класний керівник оголошує тему зборів, дякує батькам за можливість з ними спілкуватися.

2. Мозковий штурм.

Батькам пропонується закінчити речення: «Сімейні традиції — це...». Усі думки приймаються без оцінки.

Залучаються більшість учасників зборів. Не варто наполягати, якщо помітна нерішучість батьків. Твердження можуть збігатися.

3. Слово вчителя.

Сьогодні на наших зборах ми поговоримо про сімейні традиції, поділимося досвідом. Як ви зараз побачили, сімейні традиції — це не тільки свято, а й пісня, яку співає вся сім'я; фільм, який збираються дивитися і дорослі, і малі; поїздка до бабусі, сімейний обід з улюбленого посуду та інше.

Традиція — це те, що успадковалося від попередніх поколінь, сталий порядок у поведінці та побуті. І якщо у вашій сім'ї кожної весни виготовляються шпаківні, а щосуботи ввечері звучить українська пісня або розв'язуються кросворди, це дуже гарно й важливо. Зачитується твір-розповідь учениці про те, як сім'я гостює у бабусі, збирає врожай картоплі. Збираються члени родини і починається свято (учитель може самостійно написати таку розповідь, якщо ніхто з учнів не підготує матеріал). Класний керівник обов'язково розповідає і про свої сімейні традиції. Це зближує батьків та вчителя.

4. Виконання пісні членами сім'ї одного з учнів. (Виступ готується заздалегідь.)

5. Групова робота.

Батькам пропонується об'єднатися у групи і створити (письмово) оповідання на тему «Як традиції допомагають у вихованні дітей».

Групи презентують свої роботи, зачитують те, що підготували.

Класний керівник може розповісти про традиції національного українського виховання, наприклад про звичай вишивати рушник для сина, який іде у військо.

6. Робота з таблицею «Емоції батьків та дітей».

Уявіть, що у вас сімейне свято: родинна вечеря, похід до кінотеатру тощо. Які емоції, почуття виникають у вас та дітей. Запишіть свої думки у таблицю. (Батьки отримують картки з таблицями та заповнюють їх. Роботу також можна організувати за групами — у такому разі кожна група батьків отримує окремі картки: «Емоції дітей», «Емоції, спільні для батьків та дітей», «Емоції батьків».)

Емоції дітей	Емоції, спільні для батьків та дітей	Емоції батьків

Отже, дуже важливо підтримувати сімейні традиції. Вони створюють особливий настрій. Крім того, в наш час, коли батьки не мають достатньо часу, це ще й нагода розвинути тісні та дуже теплі стосунки у сім'ї.

7. Підбиття підсумків батьківських зборів.

Анкета «Зворотний зв'язок»

1. Що змусило вас прийти на збори? (Цікава тема, звичка, повага до класного керівника, прохання дитини, особиста участь у підготовці, інше.)
2. Як ви вважаєте, хто має відвідувати збори? (Батько, мати, уся родина.)
3. Що вам сподобалося під час підготовки до зборів?
4. Що сподобалося на зборах?
5. Які емоції викликали ці збори у вашої дитини?

Класний керівник пропонує створити енциклопедію «Традиції наших сімей», провести конкурс на кращий сценарій домашнього свята. Наприкінці батьківських зборів учитель роздає батькам пам'ятки.

Пам'ятка «Поради батькам»

Разом із дитиною збирайте домашні реліквії. Зробіть для цього спеціальну скриньку. Кладіть туди речі, які є пам'ятними для вашої сім'ї: табелі успішності, старі іграшки, фотографії, малюнки тощо. Раз на рік влаштовуйте «Вечори спогадів», на яких гуртом переглядайте зібрані реліквії.

Нагадуємо, що, за статистичними даними, батьки в середньому витрачають 14,5 хвилини на день для спілкування з дитиною, із них 12,5 хвилини — на критику та зауваження. Знайдіть більше часу на спілкування з вашою дитиною, не забувайте її хвалити. Нехай вона почуває себе повноцінним членом родини.

Інші форми роботи з батьками

Крім батьківських зборів, класний керівник може залучити й інші форми роботи. Наприклад, індивідуальні колективні та тематичні консультації, свята, дні відкритих дверей (батьки можуть завітати на уроки, позакласні заходи), зустрічі з психологом, лікарем, учителями; практичні заняття для невеликих груп батьків; телефон довіри, у визначений день та час батьки можуть телефонувати з метою обговорення виявлених проблем виховання дитини; педагогічний лекторій для батьків (до проведення занять лекторію

необхідно залучати спеціалістів). Нетрадиційною, але дуже активною формою роботи з батьками є проведення свят.

З усього цього випливають завдання взаємодії класного керівника та батьків:

- формування активної педагогічної позиції батьків;
- надання батькам педагогічних знань та умінь;
- активна участь батьків у вихованні дітей.

Орієнтовна тематика педагогічного лекторію

5 клас

«Особливості адаптації п'ятикласників до школи II ступеня».

«Взаємозв'язок сім'ї та школи».

«Правове виховання у сім'ї».

«Роль сім'ї у розвитку здібностей дитини».

«Виховання самостійності учнів у навчальному процесі».

«Роль сімейних традицій у вихованні дітей».

«Дитяча нервозність: її попередження та лікування».

«Книга у житті школяра. Про проміжну атестацію учнів та підготовку до неї».

«Організація дозвілля дітей. Естетичне виховання у сім'ї».

6 клас

«Проблеми шестикласників».

«Спілкування батьків із дітьми-підлітками».

«Заохочення та покарання у сім'ї. За що карають дитину».

«Здоровий спосіб життя — основа життєдіяльності людини».

«Типи сімейного виховання».

«Виховання працелюбства та дбайливості».

«Стимулювання пізнавальної активності дітей».

«Права дитини».

«Травматизм дітей».

ПОЗАКЛАСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Види позакласної діяльності

Організація позакласної діяльності — важлива сфера у роботі класного керівника. Заняття з учнями поза уроками, спілкування в інших умовах має вирішальне значення у їхньому вихованні, оскільки допомагає зблизиться з дітьми, відкрити для себе нові риси вчителя. Щоб робота була плідною та ефективною, приносила задоволення і педагогу, і дітям, треба знати, як її організувати. Виділяється п'ять видів позакласної діяльності.

Пізнавальна діяльність спрямована на розвиток пізнавальних інтересів, формування здібностей учнів, накопичення ними знань. Найчастіше організовується в таких формах: екскурсії (переважно навчальні, рідше виховні), олімпіади, конкурси, тижні книги, зустрічі, лекторії, турніри тощо.

Ціннісно-орієнтована діяльність охоплює формування переконань, поглядів, засвоєння моральних норм життя. Проходить у процесі бесід зі школярами, класних зборів, дискусій, диспутів, зустрічей, годин спілкування, усних журналів, «живих» газет, уроків культури тощо.

Суспільна діяльність передбачає участь учнів в органах управління, різних об'єднаннях, шефській роботі. Це такі форми, як самообслуговування, прибирання подвір'я школи, засідання, вечори, свята і т. д.

Естетична діяльність розвиває художній смак, інтереси, культуру, здібності дітей. Проводиться у вигляді конкурсів, інсценувань, концертів, виставок, фестивалів, екскурсій (переважно виховних, рідше навчальних), свят, годин поезії, музичних виставок, художніх постановок тощо.

Діяльність на дозвіллі означає організацію змістовного відпочинку дітей шляхом проведення ігор, свят, змагань, вечорів відпочинку, днів народження, прогулянок, походів, екскурсій, спартакіад тощо.

Форми виховної роботи

Форму виховної роботи визначають як спосіб організації діяльності учнів у школі під керівництвом дорослих. Існує кілька класифікацій форми виховної роботи. Ми пропонуємо одну з них, в основі якої — головні засоби (методи) виховного впливу (слово, переживання, діяльність, гра, психологічні вправи). Звідси і п'ять форм виховної роботи: словесно-логічна, образно-художня, трудова, ігрова, психологічна.

Словесно-логічна. Головним засобом впливу є слово, яке викликає емоції. До цієї форми належать бесіди, дискусії, збори, години спілкування, конференції, лекції. Приорітетними тут є обмін інформацією, повідомлення, обговорення проблем.

Образно-художня. Головним засобом впливу є естетичне переживання (концерти, вистави, свята, дискотеки, конкурси, вікторини і т. ін.).

Трудова форма. Основний засіб впливу — різні види діяльності у школі: упорядкування території, організація ферми, кооперативу, інформаційного центру, проведення конкурсів майстрів.

Ігрова форма або **робота на дозвіллі.** Це ігри, спільний відпочинок, розваги, конкурси, випуски газет тощо.

Психологічна. Основний засіб впливу — елементи психологічних тренінгів, методи практичної психології, індивідуальної та групової психотерапії, лекції, бесіди, дискусії, вправи, консультації.

Для успішної роботи класний керівник має уміло використовувати всі форми виховної роботи. Треба пам'ятати, вони передбачають і гру, і працю, а також вплив і слова, і переживання.

Година спілкування

Година спілкування — одна з поширених форм виховної роботи. Це не урок, тому тут неприйнятні академізм та повчальний тон. При її підготовці важливо використовувати як групові, так й індивідуальні форми діяльності. Година спілкування — це час для роботи класного керівника з класом: гри, читання, вікторини, тренінгу. Не збирайте дітей лише для того, щоб вирішувати організаційні питання та сварити «порушників». Рекомендуємо проводити її не частіше, ніж двічі на місяць.

Під час підготовки та проведення години спілкування можна вирішувати наступні завдання:

- розширення знань про суспільство, природу, техніку, людину;

- формування у дітей навичок активної розумової та практичної роботи;
- розвиток емоцій, почуттів та ціннісно-змістового сприйняття світу;
- сприяння становлення індивідуальності учня, його творчих здібностей;
- формування класного колективу.

Орієнтовна тематика годин спілкування

5 клас

1. «Історія Державного Герба України».
2. «Історія поширення тютюну. Шкідливість паління».
3. «Я товаришую з Наталею. Проблеми спілкування хлопчиків та дівчаток».
4. «Моя школа».
5. «Збережи мене...» (екологічна проблематика).
6. «Сімейне свято».
7. «У нашому класі день народження».
8. «Світ професій».
9. «Розпорядок дня».

6 клас

1. «Навчання — основна діяльність учня».
2. «Бути патріотом, бути громадянином».
3. «Вільна година — час для набуття досвіду».
4. «Книга — джерело знань».
5. «Місто, в якому ми живемо».
6. «Дорогами війни».
7. «У світі прекрасного».
8. «Ринг професій».
9. «Моя школа».

Година спілкування «Сімейне свято»

Мета: *освітня* — учити дітей творчо підходити до підготовки заходів;

виховна — прищеплювати певні художні смаки; згуртовувати класний колектив; розвивати ініціативу, самостійність, творчість учнів; сприяти формуванню позитивної позиції родичів у життєдіяльності класу.

Обладнання: фотовиставка «А ми ось які», фото із сімейного альбому, виставка робіт учнів та батьків «Наші захоплення», газета з творами «Моя родина», малюнки «Весела сімейка», невеличкі кінострічки (за можливістю); виставка книжок із проблем виховання; магнітофон, відео, телевізор, реквізит до виступів, сувеніри.

Хід години спілкування

Класний керівник поділяє учнів та батьків на групи, кожна із них готує виступи, після чого проводяться конкурси.

1. Виступи учнівських груп.
   - Музичний.
     Необхідно представити свою групу, використовуючи фотографії, відеофільми, пісні.
   - Творчий.
     За кілька хвилин із пластикової пляшки та іншого підручного матеріалу необхідно зробити виріб, іграшку тощо.
2. Конкурсна програма.
   - «Будьмо галантними».
     Групи отримують завдання якнайкраще сказати одна одній компліменти.
   - «Незвичайні художники».
     Команди малюють самі себе у шаржовому стилі.
   - «Смакота».
     Групи готують страви з однакових продуктів.
3. Підбиття висновків години спілкування.
   Після години спілкування випускається газета-звіт.

Година спілкування «У нашому класі день народження»

Мета: *освітня* — розвивати творчі здібності учнів;

виховна — сприяти згуртованості класного колективу; формувати традиції класу, позитивне ставлення до оточуючих, розвивати самостійність, ініціативу, творчі здібності учнів.

Обладнання: повітряні кульки, газети, вітальні листівки, святковий торт, свічки, сувеніри.

Хід години спілкування

Цей захід можна проводити двічі на рік — для учнів, у яких день народження влітку, і ще один для народжених взимку і восени (або так, як вам зручно).

Столи розставлені буквою П, праворуч і ліворуч розсаджені групи дітей разом із рідними.

Усі діти, окрім іменинників, і батьки у класі, вони чекають, коли зайдуть іменинники. Звучить музика «Пісня Крокодила Гени», з'являються іменинники і займають відведені для них місця за столом (у центрі). Музика стихає. Усі підводяться і виконують для іменинників пісню на мотив «Happy Birthday».

З днем народження вас,
З днем народження вас,
З днем народження вас
Вітає наш клас.

Ведуча *(виходить зі зв'язкою повітряних кульок, їх кількість відповідає кількості іменинників)*. Вітаю, дорогі друзі. Я рада, що ви змогли прийти до нас на День народження. Ми від усієї душі поздоровляємо тих, у кого день народження уже минув, але кого ми ще не поздоровили. День народження — одне із головних свят кожної людини, у цей день вона з'явилася на світ, виникло нове життя.

Ведучий. Діти, а тепер хай кожен побажає нашим учням щонебудь гарне. *(Звучать побажання учнів.)*

Ведуча. Друзі, я щойно отримала телеграму із поздоровленням, але від кого вона — не можу зрозуміти. Допоможіть мені, давайте відгадаємо разом.

«Дорогі друзі! Поздоровляю з Днем народження! Прилетіти до вас не зможу, бо зламався пропелер на Дні народження у Малюка». (Карлсон.)

Ведучий. Це свято — найкраще, тому що в День народження обов'язково бувають торт і чай із варенням. Чай у нас буде, але пізніше. А зараз пригадаймо, які ще приємні речі бувають на Дні народження. Я починаю: танці... *(Учні продовжують: пісні, концерт, ігри.)* Отже, спочатку ігри.

Гра «Найспритніший»

У коло ставлять стільці (на один менше, ніж учнів).

Починає звучати музика, гравці ідуть навколо стільців. Як тільки музика закінчилася, учні мають сісти, а той, хто не встиг — вибуває. Якщо це хтось з іменинників, можна вручити будь-який втішний приз. Поступово з вибуванням учнів необхідно прибирати і стільці. Переможцю вручається сувенір.

Ведуча. Ми бачимо, що грати ви любите, а чи любите ви розгадувати загадки?

Давайте перевіримо вашу кмітливість.

1. По чому ходять, але не їздять? (По сходах у приміщеннях.)
2. На що схожа половина яблука? (На другу половину.)
3. Коли дурень розумним буває? (Коли мовчить.)
4. Без чого людина не може жити? (Без імені.)
5. Що станеться 30 лютого? (Нічого: у лютому 30 днів не буває.)
6. Що необхідно зробити, щоб 4 хлопці залишилися в одному чоботі? (Зняти з кожного по одному чоботу.)
7. Чи може страус назвати себе птахом? (Ні, він не вміє розмовляти.)
8. Де знаходиться Поле Чудес? (У Країні Дурнів.)

Ведуча. Молодці, друзі, ви не тільки веселі, а й розумні. Але нам надійшла ще одна телеграма. Як ви гадаєте, від кого вона? «Цілую, обнімаю, вітаю усіх іменинників. Мій довгий ніс прищемило важкими дверима, чекаю на допомогу друзів». (Буратіно.)

А тепер ми з вами пограємо ще в одну гру. Заспіваймо «Happy Birthday», цокаючи язиком, кахикаючи тощо. *(Учні змагаються в оригінальності виконання пісні.)*

Ведучий. А у мене ще одна телеграма: «Поздоровляю з Днем народження! Ну, іменинник, постривай!» Як ви вважаєте, хто міг привітати у такий спосіб? (Вовк.)

Ведуча. А зараз потанцюймо. Запрошуємо всіх у коло.

Ти котись, веселий бубон,
Через весь великий клас,
У кого веселий бубон —
Хай станцює той для нас.

(*Звучить танцювальна музика — і той, у кого залишився бубон, танцює. Гра триває доти, поки усі діти не потанцюють.*)

Настав найприємніший час для наших іменинників — вручення подарунків. *(Учням вручають подарунки.)* І останній традиційний подарунок — це — торт. Запрошуємо усіх на чаювання.

Підбиття підсумків години спілкування.

Година спілкування «Світ професій»

Мета: *освітня* — розширити знання учнів про світ професій;
виховна — з'ясувати зміст мотивів вибору професії.

Обладнання: виставка малюнків на тему «Професія і час».

Хід години спілкування

Напередодні класний керівник пропонує учням написати твір «Ким бути?» за наведеним планом.

1. Яку професію я хочу обрати?
2. Чому мені подобається ця професія?
3. Яку роботу виконують представники цієї професії?
4. Які риси характеру необхідні людині цієї професії?
5. Чи я маю такі риси характеру?
6. Як я збираюся гартувати власний характер, щоб у майбутньому працювати за обраною професією та досягнути значних успіхів?

Анкета для учнів «Коло інтересів»

Дайте відповідь «так», «ні» чи «іноді» або допишіть необхідне.

1. Я хочу відвідувати гурток ….
2. Мені подобаються такі ігри, де ….
3. Якщо я залишаюся вдома, я займаюся ….
4. Мені подобається займатися технікою.
5. Я люблю майструвати ….
6. Мені подобається планувати свою роботу самостійно.
7. Мені подобається складати різні схеми, таблиці.
8. У мене багато ідей, і я хочу їх реалізувати.
9. Мені подобається копіювати малюнки, моделі.
10. Я ніколи не роблю того, що в мене не виходить.
11. У мене вдома багато квітів, я доглядаю за ними.
12. Мені подобається музика, театр.
13. Я поважаю людей за їх професіоналізм.
14. Мені подобається вести щоденник, записи подій.
15. Люблю працювати на комп'ютері.
16. Беру активну участь у домашніх ремонтах.
17. Домашнє завдання виконую за одну-дві години.
18. Мені подобається оформляти свої роботи та виготовляти стіннівки.
19. Я завжди допомагаю товаришам.
20. Люблю допомагати мамі вести розрахунки, збирати класні кошти.

21. Люблю переписувати тексти.
22. У мене виходить лікувати тварин.
23. Хотів би керувати великим вантажним автомобілем.
24. Умію рекламувати різні речі.
25. Люблю брати участь у шкільних концертах, святах.

1. Мозковий штурм.

Учитель пропонує дати відповідь на питання «Для чого люди працюють?» Діти по черзі висловлюються, учитель фіксує на дошці відповіді дітей, робить підсумок: усе, що нас оточує, зроблено руками людини, праця людини — це справа її честі.

2. Гра «Професія і час».

Із розвитком суспільства деякі професії відмирають. Наприклад, у сучасному суспільстві немає візників, які б перевозили пасажирів у кареті. Пропоную вам погратися. Я називатиму давню професію, а ви маєте знайти і назвати її сучасну заміну. Наприклад, сажотрус — слюсар-сантехнік, землекоп — машиніст екскаватора та інше.

3. Гра «Світ професій».

Професій існує більш ніж 50 тисяч, але всі їх можна об'єднати у групи за ознакою того, з чим працює людина (природою, технікою, людиною, знаковою системою чи художнім образом).

Спробуйте розподілити наведені професії за цією ознакою: учитель, водій, лікар, садівник і т. д. (Класний керівник може продовжити перелік.) Наприклад, учитель працює з учнями, тобто професія передбачає контакт людина — людина.

4. Бесіда.

— Ким ви прагнете стати у майбутньому? Які якості необхідні представнику цієї професії?

— Навіщо лікарю, вчителю терпіння?

— Що таке чуйність? Яким професіям вона потрібна?

— Які якості потрібні міліціонеру?

— Чим лікує лікар?

— Чому перукаря та швачку порівнюють з художником?

— Чи може продавець, офіціант, бібліотекар, секретар впливати на настрій людини?

5. Зустріч із представником певної професії.

(Проходить у формі невимушеного спілкування.)

— Як виникла професія … (лікаря, кухаря, машиніста тощо)?

— Чи існувала вона раніше?

— Яку користь приносить зараз?

— Яка є можливість для розвитку цієї професії? Чим користуються її представники?

— До якого типу професій належить?

— Що є продуктом праці?

— Чим мусить бути обладнане робоче місце?

— Що треба знати та вміти, для того щоб працювати … (назва професії)?

— Які риси характеру найбільш притаманні предстаникам професії?

— Що може завадити гарній роботі?

Запропонуйте дітям придумати питання для спілкування: стежте під час зустрічі за загальною атмосферою в класі.

6. Підбиття підсумків години спілкування.

Створення словника тлумачення професій.

Година спілкування «Розпорядок дня»

Мета: *освітня* — допомогти учням скласти розпорядок дня; вчити учнів цінувати кожну хвилину часу.

виховна — формувати вміння та навички самостійно планувати свій час.

Обладнання: плакат «Розпорядок дня».

Хід години спілкування

1. Слово вчителя.

Як ми використовуємо свій час? Давайте проаналізуємо разом. Часто час гається через лінощі. Коли ви беретеся виконувати домашнє завдання, ваша увага час від часу розвіюється через утому, необхідність переключитися з предмета на предмет, зрозуміти конкретні завдання. За рік ви виконуєте близько 5 тисяч завдань з усіх предметів і втрачаєте близько 5 тисяч хвилин. За цей час можна прочитати приблизно 2—2,5 тис. сторінок художньої літератури. Це зовсім не мало. Гайнувати щонайменше часу допоможе розпорядок дня.

2. Робота в групах.

Давайте розділимося на групи по 3—5 учнів і підготуємо рекомендації, як найкраще організувати свій час удома, в школі, відпочити, не забути про самопідготовку тощо.

(Після опрацювання в групах матеріал узагальнюється і записується.)

Можливий розпорядок дня (з коментарем)

Підйом, зарядка, водні процедури (7^{00}—7^{30})

Вставайте одразу, як прокинулися. В іншому разі вас охоплять лінощі і в'ялість. Перед тим як робити зарядку, необхідно відчинити кватирку. Зарядку краще виконати під музику. А потім добре прийняти душ.

Сніданок (7^{30}—8^{00})

Уранці необхідно снідати добре, бо попереду цілий день. Їжте повільно, користуйтесь столовими приборами. Приберіть зі столу, помийте посуд.

Дорога до школи (8^{00}—8^{15})

Дорогою до школи ідіть повільно, дотримуйтеся правил дорожнього руху.

Заняття у школі (8^{15}—14^{30})

У клас приходьте заздалегідь, перегляньте підручники, згадайте домашнє завдання. Під час уроку слухайте відповіді своїх однокласників, будьте готові проаналізувати власні знання. Основні положення з пояснень матеріалу учителем занотовуйте (для себе). Незрозуміле слово або вислів запишіть, щоб потім з'ясувати його зміст. Відповідаючи перед класом, користуйтеся такими правилами:

1. Говоріть просто і зрозуміло.
2. Закінчуйте відповідь стислим узагальненням.
3. На зауваження і доповнення товаришів не реагуйте занадто бурхливо.
4. Пам'ятайте: відповідь перед класом — це форма розвитку ваших ораторських умінь.

Повернення зі школи (14^{30}—15^{00})

Перш ніж піти із класу, наведіть порядок на робочому місті. Дорогою додому намагайтеся йти швидко, дихайте на повні груди.

Обід (15^{00}—15^{30})

Якщо мама накриває на стіл, допоможіть їй. Поївши, приберіть після себе зі столу.

Вільна година (15^{30}—17^{00})

Цей час варто використати для того, щоб прибрати квартиру, допомогти батькам, поспілкуватися з друзями, зайнятися спортом.

Самопідготовка (17^{00}—20^{00})

Розкладіть на столі все необхідне для виконання уроків. Вирішіть, з якого предмета почнете виконання уроків. Стежте за поставою. Одяг має бути вільний, температура в кімнаті не більше за 18° С.

Вечеря (20^{20}—20^{20})

Вільна година (20^{20}—22^{00})

Цей час можна використовувати на свій розсуд, але не забудьте перед сном ще раз повторити складний матеріал і погуляти на свіжому повітрі не менше за 30 хвилин.

Підготовка до сну. Вечірній туалет (22^{00}—22^{15})

3. Інсценізація режиму дня учнями під музичний супровід.

До інсценізації можна залучити групу дітей, кожень учень може показувати окремий етап розпорядку дня або ж усі учні разом показують, як потрібно умиватися, чистити зуби, робити зарядку, снідати тощо.

Особливо подобається дітям, коли під час інсценізації пропонуються два варіанти — правильний і неправильний. Наприклад виконання домашніх завдань можна показати у двох сценках-мініатюрах. У першій — дитина ретельно готує робоче місце, зберігає правильну поставу, сидячи за робочим столом, тощо. У другій — учень поряд із підручниками ставить чашку кави, іграшкову машину, сидить зігнутий. Діти-глядачі мають відгадати, який із показаних варіантів є правильним.

4. Підбиття підсумків години спілкування.

Учитель дякує активним учасникам заходу. Пропонує як підсумок провести конкурс на кращий малюнок за темою «Мій режим дня».

Година спілкування «Ринг професій»

Мета: *освітня* — поповнити знання дітей про ту чи іншу професію, соціальну значимість професій;

виховна — звернути увагу дітей на риси характеру, необхідні спеціалістам різних професій.

Обладнання: гонг.

Підготовчий етап

1. Написання творів на тему «Ким бути» або «Моя майбутня професія».

2. Проведення анкетування.

Анкета «Усі професії цікаві»

1. Про які професії ти знаєш?
2. Ким ти хочеш стати?

3. Які дії виконують люди обраної тобою професії?
4. Яку користь приносить обрана тобою професія?
5. Які риси характеру потрібні людині цієї професії?

На підставі анкетування класний керівник групує учнів, деякі учні можуть готуватися індивідуально. У кожній групі обирається представник, який буде виступати на ринзі, відстоювати честь обраної професії. Назвемо його умовно «боксер». Інші — консультанти (тренери).

Групи готують афіши-реклами для обраних професій.

3. Виготовлення запрошень для батьків, друзів.

4. Виготовлення гонгу або предмету, що його імітує.

5. Оформлення класу у вигляді «рингу», з кутом для «боксера» та «тренерів», місцями для груп підтримки.

6. Вибір суддів та їх підготовка (це можуть бути вчителі, завуч, класний керівник, батьки).

Хід години спілкування

1. Знайомство з гравцями.

У центрі рингу з'являється ведучий (учень класу).

Ведучий. Сьогодні на нашому ринзі незвичайна і дуже відповідальна зустріч — зустріч захисників професій. У червоному куті... *(прізвище та ім'я представника від групи)*. Він представляє професію лікаря, його консультативна група *(назвати дітей)*.

У жовтому куті ... *(опонент)*. Захищає професію водія. Група його консультантів ... *(назвати дітей)*.

І так далі усі чотири кути.

Інформація для вчителя. Проводьте презентацію різних професій у кілька етапів, адже затягнута гра, велика кількість розповідей про різноманітні професії відразу не надасть очікуваного результату. Перш за все можна обрати найбільш популярні професії. Учні, що вийдуть на ринг, вибираються за результатом проведеної підготовчої роботи.

2. Перший раунд «Презентація».

Дайте коротку інформацію про обрану вами професію.

(Претенденти по черзі розповідають про можливий період виникнення професії, її попередницю (якщо така існувала), особливості умов праці тощо. Судді оцінюють і рефері підіймає руку переможця або переможців. На табло з'являється рахунок.)

3. Другий раунд «Таких не беруть у космонавти».

— Яка людина може стати лікарем, водієм... Що для цього необхідно, які риси характеру притаманні представникам цієї професії? *(Раунд триває 5 хвилин.)*

Претендент разом із консультантами на спеціальних аркушах записують риси характеру, розташовуючи їх від більш до менш важливих. Перемагає та група, яка виконує завдання швидше. Претенденту надається право розповісти про необхідність певної риси характеру.

4. Третій раунд «Бліц-турнір».

— До якого типу професій належить обрана вами професія? (1 бал)

— Що є головним атрибутом професії? (1 бал)

— Назвіть відомих представників професії. (1 бал)

— Де вчаться на (лікаря/водія)? (1 бал)

— Де можна зустріти представників цієї професії? (1 бал)

— Чи є пісні, прислів'я про цю професію? (1 бал)

Перемагають ті, хто швидше дає відповідь на запитання.

5. Четвертий раунд «Експертиза».

(На великому столі викладається певна кількість речей — атрибутів різних професій.) Знайдіть речі, що необхідні представникам обраної вами професії. Зробіть пояснення. (Перемагає той, хто першим упорається із завданням.)

6. П'ятий раунд «Реклама професій».

Учень розповідає, що він робитиме у житті, щоб стати лікарем: які риси виховуватиме, де і як навчатиметься. Перемагає той, чия розповідь буде повнішою та переконливішою.

7. Підбиття підсумків години спілкування

Сьогодні ми не вирішували, яка професія краща, важливіша; не оцінювали, наскільки правильно ви обрали майбутню професію. Проте добре попрацювали.

Усі учасники гарно підготувалися, дослідили багато матеріалу, усім було цікаво. Дякуємо особливо активним учням, проте, я гадаю, якби на їхньому місці опинився будь-хто з вас, то ми все одно побачили б непогану гру, можливо, навіть ще цікавішу. І я пропоную оформити наш матеріал в енциклопедію. Назвати її, наприклад, «100 різних професій». Над нею варто продовжити працювати, адже світ професій вивчати цікаво. А потім, коли енциклопедія буле готова, ми подаруємо її шкільній бібліотеці.

Година спілкування «Моя школа»

Мета: *освітня* — викликати почуття зацікавленості до історії своєї школи, її теперішнього та майбутнього;

виховна — розвивати учнівське самоврядування; залучати учнів до творчої, колективної праці; виховувати повагу до школи та вчителів;

Обладнання: стіннівки.

Підготовчий етап

1. Проведення мозкового штурму.

Разом з учнями класний керівник обирає та обговорює певну тему, що стосується шкільного життя, наприклад «Що я хочу знати про школу, в якій навчаюся?» Учитель може сформувати групи по 5—6 учнів у кожній. Протягом п'яти хвилин учні обмінюються враженнями, думками, запитаннями. Після обговорення пропонують свої ідеї стосовно обраної тематики, які фіксуються на дошці.

1. Робота в групах.

Завдання першій групі. Зібрати інформацію про своїх учителів (скільки років працюють, чому викладають цей предмет, чи мають нагороди, де вчилися тощо).

Можна використати метод інтерв'ювання — це засіб одержання достовірної інформації з даної проблеми.

План інтерв'ювання

1. Скласти список тих, у кого необхідно взяти інтерв'ю, продумати питання.
2. Повідомити людину, з якою хочеться поспілкуватися, про інтерв'ю, ознайомити з темою, питаннями.
3. Обговорити час і місце проведення інтерв'ю.
4. Підготувати техніку (якщо є) для проведення інтерв'ю.
5. Оформити зібрану інформацію в газету, додаток до заходу тощо.

Завдання другій групі. Провести анкетування серед учнів класу.

Анкета «Моє ставлення до школи та самого себе»

І варіант

1. Чому ти ходиш до школи?
   а) подобається вчиться;
   б) тому, що всі люди мають учитися;
   в) хочу розвивати свої навички;

г) хочу одержувати нову інформацію;
д) цього вимагають батьки;
е) тому, що тут учаться мої друзі;
ж) подобається одержувати гарні оцінки;
з) тому, що від цього залежить моє майбутнє.

2. Що тобі не подобається у школі?
а) домашні завдання;
б) нецікаві уроки;
в) ставлення вчителів;
г) ставлення класу;
д) відсутність можливості бути самостійним;
е) непотрібні предмети;
ж) нецікава позакласна робота.

3. Що тобі заважає вчитися?
а) Відсутність практичних завдань;
б) терпіння;
в) часу;
г) умов для роботи.

4. Як ти оцінюєш своє ставлення до навчання?
а) Відмінно;
б) добре;
в) задовільно;
г) незадовільно;

II варіант

1. Чи цікаво тобі вчитися?
а) Так;
б) ні;
в) не дуже.

2. Що тобі подобається у школі?
а) Навчання;
б) свята;
в) години спілкування;
г) туристичні походи;
д) спортивні змагання;
е) секції та гуртки;
ж) культпоходи до театру;
з) участь в олімпіадах.

3. Які шкільні гуртки ти відвідуєш?

4. Чим тебе зацікавили ці гуртки?
а) Їх відвідують мої друзі;
б) мене примушують (батьки, класний керівник тощо);

в) відвідую, щоб згаяти час;
г) хочу чогось навчитися;
д) інша відповідь.

1. Які події (заходи), справи школи, класу тобі найбільше запам'яталися?

(Важливо провести аналіз анкетування.)

Завдання третій групі. Зібрати розповіді про випускників школи, матеріали з історії школи (використовуючи метод інтерв'ювання (учителі, директор, випускники, учні) та роботу з архівним матеріалом (накази про випуски учнів, фотографії, статті в газетах)).

Завдання четвертій групі. Випуск стіннівки «Наш клас та школа», «Досягнення та успіхи», «Гідна зміна».

Кожний кореспондент готує терміновий матеріал на важливу тему. Редактор газети — організує роботу редколегії; розподіляє обов'язки; підбирає тематику; обговорює матеріал з класним керівником та класом; працює над оформленням газети.

Хід години спілкування

1. Історична довідка.

Учень. Історія нашої школи розпочинається 1 вересня 19..., коли у двері нової будівлі увійшли перші учні. Вони були такі ж, як і ми. Їм дуже подобалася наша школа. В інтерв'ю колишня першокласниця говорить: «Я була така горда від того, що починаю вчитися в новій школі. Школа, як і я, йшла у свій перший клас».

Перших учнів зустріли ... *(кількість учителів на перший рік функціонування школи)* вчителі з різних предметів. Деякі з них працюють і досі. Серед них ... *(перелік учителів)*.

Запрошуємо сказати кілька слів про нашу школу вчительку історії. (Виступ учителя.)

Учень. За ці роки нашу школу закінчили ... випускників. Деякі прославляють школу своїм життям та досягненнями (*розповіді про досягнення випускників*). У нас у гостях ... *(прізвище, ім'я, по батькові гостя — колишнього випускника школи)*.

Давайте візьмемо у нього інтерв'ю.

2. Інтерв'ю.

— Що вам допомогло досягти таких успіхів у житті?

— Кому з учителів ви вдячні?

— Який урок був для вас найцікавішим?

Дякуємо за цікаву розповідь.

3. Бліц-вікторина «Найкращий знавець школи».

Запитання для вікторини.

— Де розташовується кабінет директора?

— Скільки кабінетів у школі?

— Скільки парт у нашому класі?

— Яка повна назва школи?

— Номер кабінету, де знаходиться бібліотека?

— Скільки хвилин продовжується велика перерва?

— Скільки вчителів працює у нашому класі?

Бліц-вікторина проводиться у швидкому темпі, за кожну відповідь видається відзнака (трикутничок, пташка, квіточка тощо). Переможець одержує маленький приз або медаль «Знавець школи».

4. Підбиття підсумків години спілкування.

Діти та гості по черзі та за бажанням розповідають про свої враження від виконаної роботи.

Бесіда

Звернімося до такої форми роботи, як бесіда на різноманітні виховні теми. Передусім, слід нагадати, що бесіда не повинна перетворюватися на персональні, індивідуальні зауваження порушникам. Бесіда — це форма обговорення певної теми. Не треба її викреслювати з «багажу» виховних заходів, адже учні завжди активно реагують на обговорення важливих життєвих тем. Тематика бесід може бути різноманітною. Класний керівник має ретельно готуватися до спілкування з дітьми, а також знати методику проведення бесід. Вони будуються, з одного боку, за правилами уроку, а з іншого — як неформальна розмова, обмін думками.

Основною умовою проведення бесіди є виявлення вчителем щирої зацікавленості учнівською точкою зору. Необхідно вміти вислухати, не перебиваючи; не поспішати з висновками.

Періодичність бесід класний керівник установлює сам. Пропонуємо можливий план бесіди «Національна символіка», «Відкритий лист».

Орієнтовна тематика бесід

5 клас

1. «Шкідливі та корисні звички».
2. «Дерево роздумів: навіщо ми ходимо до школи».
3. «Сам собі допоможу. Як вивчити свій характер».

4. «Я вмію вибирати».
5. «Знай та будь обережний. З профілактики ВІЛ (СНІДу)».
6. «Зупинися та подумай. Проблеми екології».

6 клас

1. «Що таке дружба».
2. «Як навчитися мислити».
3. «До чого може призвести порушення закону».
4. «Легальні та нелегальні наркотики. Куріння чи здоровий спосіб життя»
5. «Стосунки в сім'ї».
6. «Якщо в тебе проблема — куди звернутися?»

Бесіда «Національна символіка»

Мета: формувати громадянську освіту учнів.

1. Яка пісня є Державним Гімном України? («Ще не вмерла України...»)
2. Яка стаття Конституції визначає державні символи України? (Ст. 20)
3. Хто є автором слів Гімну України? (Павло Чубинський)
4. Ким написана музика? (Михайлом Вербицьким)
5. Що означають кольори Державного Прапору? (Синій — небо, жовтий — пшеничне поле)
6. Назвіть український національний Герб. (Тризуб)
7. Коли було прийнято Постанову про Державний Прапор України? (28.01.1991 р.)
8. Коли було прийнято Постанову про Державний Герб України? (19.02.1992 р.)

Бесіда «Відкритий лист»

Мета: обговорити з учнями значення дружби та обов'язку перед суспільством.

Учитель пропонує дітям поміркувати над листом дівчинки.

«Мене звати Катерина. Я маю подружку Оксану. Вона чуйна, доброзичлива та справедлива дівчина. Багато знає. Мені з нею гарно, завжди є про що поговорити. Але вчора, коли класний керівник почала з'ясовувати, хто прогуляв урок, Оксана (вона — староста) назвала всіх. Деякі хлопці дуже розсердилися на неї. Тепер із нею у класі ніхто не розмовляє. Що мені робити? Я хочу продовжувати

спілкуватися з Оксаною, адже вона — моя найкраща подруга, але, з ішого боку, боюся втратити прихильність решти однокласників.

Катерина»

1. Як ви ставитеся до того, що зробила Оксана?
2. Чому хлопці на неї розсердилися?
3. Як бути Катерині?
4. Що важливо у дружбі?
5. Чи може Катерина чимось допомогти подрузі?
6. Що, на вашу думку, має зробити Катерина?

Газета

Однією з поширених форм виховної роботи є випуск великих класних газет. Випуск газет не має бути формальним. Газета буде цікавою, якщо її випускати за всіма правилами: брати інтерв'ю, писати репортажі, складати вірші. Треба організувати редакцію, знайти можливість працювати на комп'ютері.

У вашого класу може бути своя газета. Зразу варто вирішити, коли вона буде з'являтися, яка тематика залучатиметься до номерів.

Газети за своєю формою можуть бути тематичними та оглядовими. **Тематичні газети** знайомлять учнів із певними проблемами, їх аналізом і ставленням до них різних верств населення, професіоналів тощо. **Оглядові газети** охоплюють поточні події світу, країни, міста, школи, класу.

При підготовці газети треба враховувати наступні правила.

1. Газетні статті мають бути актуальними та своєчасними, цікавими та ненав'язливими.
2. Інформація, запропонована до уваги читачів, мусить бути оперативною та невідомою класу. Учитель мусить заздалегідь поспілкуватися з учнями сам на сам, щоб з'ясувати їх інтереси.
3. Газетні статті мають бути неупереджені. Учні повинні уникати політично спрямованих висловлювань.
4. Газета мусить розвивати інтелектуальні здібності учнів: уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, самостійно робити висновки.

Походи

Походи у різні місця дуже подобаються дітям. Вони згуртовують їх, виявляють їхні індивідуальні якості.

Похід батьків та дітей «Відпочиваємо разом» (6 клас)

Підготовчий етап

І. Анкетування сімей.

Анкета для батьків

1. Чи ходите ви з дитиною у походи?
2. Як обираєте маршрут?
3. У якому складі вирушаєте у похід?
4. Чи бере участь дитина у підготовці?
5. Чи складає план дій?
6. Чим займаєтеся у поході (на природі)?
7. Які навички, необхідні у поході, є у вас?
8. Які навички, необхідні у поході, є у вашої дитини?
9. Як ви вважаєте, чи може бути корисним колективний похід дітей та батьків нашого класу?
10. Чим ви хотіли б зайнятися у поході? (Спортивними змаганнями, інтелектуальними іграми, пішим переходом.)
11. Яку допомогу ви готові надати класу при підготовці до такого виду відпочинку?
12. Чи маєте ви якесь спорядження?

Обробка даних дає можливість обрати оптимальний варіант проведення зборів. Анкетування рекомендуємо провести за місяць до дня батьківських зборів.

2. Зустріч із батьківським комітетом для вирішення організаційних питань та складання плану-сценарію.

3. Робота учнів у групах.

Перша група створює пам'ятку «Речі, необхідні в поході» і знайомить з нею увесь клас. Роботу групи перевіряє класний керівник і ділить клас на дві команди. На столі знаходяться різні речі, серед них — і потрібні в поході. Завдання гравців — спорядити свою команду для походу (кожен бере лише одну річ).

Друга група створює пам'ятку «Правила поведінки у поході», а також питання для вікторини «Небезпека травмуватися у поході». Вікторина проводиться на перерві.

Третя група створює пам'ятку «Ми і довкілля». Проводить конкурс на кращий твір «Послання людям Землі».

Четверта група готує карту маршруту. Пропонує, як можна розбити похід (якщо він тривалий) на кілька переходів.

4. Виготовлення дітьми запрошень.

5. Підготовка призів.

Хід походу

1. Організаційний етап.

Класний керівник, учні та батьки збираються коло школи. Проводиться інструктаж із правил безпеки. Клас розподіляється на групи, у кожній призначається керівник. Заздалегідь визначається місце збору груп.

2. Конкурсна програма (проводиться після збору груп на місці).

«Організована сім'я»

Умови конкурсу — виконати команди ведучого. Кожна сім'я утворює умовне коло. Можливі команди: «шикуйся за зростом, за довжиною волосся» тощо.

Сім'я-переможець отримує символічний приз.

«Емблема сім'ї»

Для виконання завдання дається 20 хвилин. Сім'ї збирають природний матеріал та виготовляють свою емблему.

Презентація емблем.

«Готуємо домівку»

Сім'ї виставляють намети та прикріплюють на них емблему. Перемагає та сім'я, яка перша виконає завдання.

«Театр, де грають тато й мама»

Татам пропонується стати ліворуч, мамам — праворуч. Пропонується зіграти сцену зустрічі Ромео та Джульєтти відомої трагедії Шекспіра. Ромео та Джульєтта не зустрічалися деякий час, і ось вони зустрілися. З окликами «О, Ромео!», «О, Джульєтто!» кидаються назустріч один одному. Ромео бере Джульєтту на руки і танцює. Перемагає та сім'я, де тато найвитриваліший.

«На коня»

Сім'я обирає з-поміж себе коня, на якому дістанеться до заздалегідь визначеного місця.

«Реклама»

Сім'ї готують рекламу «Родзинка сім'ї». Рекламувати можна захоплення, страву, традиції, уміння тощо.

Презентація реклам.

3. Спільний обід.

Під час обіду можна запропонувати зайняти місця за алфавітом (імена, а не прізвища). Таким чином, з'явиться загальне коло без поділу на сім'ї.

Увага! Ще до походу нагадайте батькам, що вони відпочивають разом із дітьми. Тому на столі не повинно бути «дорослих» напоїв.

4. Пошукова гра «Пильне око».

Усі вирушають на пошуки предметів, якими засмічене навколишнє середовище (30 хв). Групи демонструють свої знахідки після повернення, розповідають про шкоду, яку ці предмети завдали природі, та пропонують способи їх знищення.

5. Бесіда біля вогнища.

Розпалюється багаття, усі стають навколо нього.

Учитель. Сьогодні ми з вами познайомилися ближче і ще раз переконалися, що ми — одна дружна сім'я. Пропоную кожному одним словом спробувати охарактеризувати наш клас. А тепер назвіть те, що заважає жити у мирі та злагоді. (Варіанти відповідей: сварки, конфлікти, бійки) А що лежить в основі конфліктів? Найчастіше — образа. Вона заходить у людину, як колючка, як скалка. Як же її можна здолати? (Заслуховування пропозицій.) Давайте спалимо наші образи на вогнищі. (Батьки виготовляють паперові зображення Образи, потім по черзі кожен записує свої образи навколо зображення. Після цього все спалюється.)

6. Підбиття підсумків походу.

Гра «Струм»

Усі стають в коло, беруться за руки, заплющують очі. Учитель передає «розряд струму»: злегка правою рукою стискає ліву руку того, хто стоїть поруч. Сигнал передається далі і повертається у ліву руку вчителя. Вправа повторюється із збільшенням швидкості.

Екскурсії

Екскурсії плануються класним керівником заздалегідь: визначається місце, час, тема екскурсії. Учні починають готуватися до неї за кілька днів. (Рекомендується вивісити у класному куточку опис місця, куди планується екскурсія.) Розрізняють два види екскурсій: предметні та виховні. Предметні екскурсії забезпечують розширення та поглиблення знань учнів з навчальних предметів. Їх проводить учитель-предметник. Виховні екскурсії проводять-

ся з метою різнопланового розвитку учнів. На підготовчому етапі формулюється проблема, визначається необхідне для проведення екскурсії обладнання, розподіляються завдання. Під час безпосереднього проведення екскурсії класний керівник організує різноманітну діяльність. Після екскурсії проводиться робота, пов'язана з оформленням зібраного матеріалу (доповіді, колекції, щоденникові записи, схеми).

Аукціон ідей «Ідемо на екскурсію»

Клас необхідно поділити на групи. Для цього класний керівник роздає розрізані на п'ять частин поштові листівки. Групи формуються у процесі складання листівок.

1. Створення реклами акційного лоту.

Кожна сформована група обирає місце, куди хотілося б сходити на екскурсію, та виготовляє «рекламу» для обраного місця. Її можна оформити у вигляді фотовиставки, газети, рекламних листівок тощо. Групи готують рекламний малюнок акційного лоту. До нього також треба додати рекламне гасло, докази про користь екскурсії.

2. Організаційний етап.

Клас обирає ведучого аукціону. На одній із годин спілкування учні виготовляють «умовні гроші» та таблички, необхідні для проведення аукціону ідей.

3. Проведення аукціону.

Ведучий по черзі подає лоти для розгляду. Усі учні мають однакову суму «грошей»і прагнуть купити за неї найцікавішу ідею. Таким чином, клас обирає екскурсію.

Методика організації колективного творчого заходу

Деякі форми виховної роботи особливо цікаві для дітей. Це стосується спектаклів, виставок та конкурсів. Тут усе має бути як у дорослих: оргкомітет, критерії оцінок, заявки, запрошення, книга відгуків, преміальний фонд, журі, церемонія відкриття тощо.

Етапи організації

1. Створення Ради заходу. Її завдання — організувати весь захід, залучити до нього всіх учнів.
2. Розробка сценарію заходу. Її здійснює Рада заходу, використовуючи метод «мозкового штурму». Класний керівник

мусить докласти максимальних зусиль, щоб розбудити фантазію, ініціативу, творчість учнів.

3. Складання списку завдань та розподіл їх між учнями. Завдання класного керівника — залучити до роботи всіх.
4. Робоча підготовка до заходу. На цьому етапі доцільно залучити дорослих.
5. Безпосереднє проведення заходу.
6. Заключне засідання Ради заходу. Рада з'ясовує, що вдалося, що — ні, приймає рішення та слідкує за їх виконанням.

Я візьму той рушник

ДІЙОВІ ОСОБИ

Три читці

Мати, батько, молодий, молода, сватки, свекруха, дівчата-свашки

Зал прикрашений: великими рушниками, іконою Божої Матері, хлібом-сіллю на рушнику. На плакатах вислови: «Хата без рушників, що родина без дітей», «Рушник на кілочку — хата у віночку».

Сцена перша

Три читці, дівчата

Звучить «Пісня про рушник» (Сл. Андрія Малишка, муз. Платона Майбороди)

Рідна мати моя, ти ночей недоспала,
І водила мене у поля край села,
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя дала.
І в дорогу далеку ти мене на зорі проводжала,
І рушник вишиваний на щастя, на долю дала.

Хай на ньому цвіте росяниста доріжка,
І зелені луги, й солов'їні гаї,
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші твої.
І твоя незрадлива материнська ласкава усмішка,
І засмучені очі хороші блакитні твої.

Я візьму той рушник, простелю, наче долю,
В тихім шелесті трав, в щебетанні дібров.
І на тім рушникові оживе все знайоме до болю —
І дитинство, й розлука, і вірна любов.
І на тім рушникові оживе все знайоме до болю —
І дитинство, й розлука, й твоя материнська любов.

Перший читець

Ой різними та нитками
Мережані рушники.
На них лягли, простяглися
Наші думи та гадки.

Другий читець

Скільки себе пам'ятаю,
Завжди сяяли мені
Вікна в задумі розмаю
І рушники на стіні.

Третій читець. Рушник на стіні — це давній наш звичай. Не було в Україні хати, яку не прикрашали б рушники. Хоч би як убогого судилося жити сім'ї, але хата палахкотіла багатством кольорів на рушниках. У народі казали «Хата без рушників, що родина без дітей». Скромно оздоблений рушник висів у кожній сільський хаті біля порогу на кілочку (кілковий рушник). По-різному називали колись рушники у різних районах України: утирач (для рук та обличчя), стирок (для посуду, столу, лави), покутник (ним обвішували стіну, портрети), плечовий (обрядовий, весільний) тощо.

Перший читець. Український рушник. На ньому вишита доля мого народу. Багатством відтінків на ньому переплелися і радість, і біль, і щастя, і горе. Рушник супроводжував людину все життя: від народження і до смерті.

Виходять дівчата на сцену, у кожної свій вид рушника: уповивач, кілковий (утирач), обрус, завивач, рушник долі (для дівчини — вишитий калиною, для хлопчика — дубовими листочками).

Другий читець *(з рушником долі у руках).* Приходила людина в життя, зустрічали її рушником. Мати готувала ще до народження дитини рушник долі. Для хлопчика вишивала на ньому дубові листочки, щоб син був сильним і мужнім, а для дівчинки — калину, щоб гарною була. Цей рушничок після народження мати клала дитині під подушку. З ним несли дитину хрестити, на ньому благословляла мати сина чи доньку на одруження. Цей рушник берегли все життя і клали у домовину, коли людина помирала.

Сцена друга

Три читці, молодий, молода, свати, батько, мати

Третій читець. Рушники використовувалися й у весільному церемоніалі. За давнім звичаєм, якщо в родині підростала дівчина, мати заздалегідь турбувалася про рушники. До їх виготов-

лення привчали ще з юного віку. Довгими зимовими вечорами дівчата мережили узори. Від того, якими виходили візерунки, скільки встигала дівчина вишити рушників, складалася думка про її працьовитість, вдачу. У кожній родині, коли підростала дівчина, скриня мала повнитися рушниками, ними хизувалися перед гостями, сусідами.

Перший читець. Кожній матері хотілося, щоб про її доньку пішла добра слава. Дівчина, діждавши сватів, висловлювала подяку обрядовою піснею.

Заходять свати, батько, мати, дівчина-наречена.

Дівчина

Та спасибі тобі, моя ненько,
Що будила мене раненько,
А я слухала, вставала
Та рушнички пряла.

Перший читець. Найпершою ознакою згоди на одруження, коли приходили свати, було «давати рушники». Якщо дівчина і її батьки того хотіли, вони пов'язували сватів і молодого рушниками.

Дівчина

Ой ти, мати, порадниця в хаті,
Порадь мені, що людям сказати.
А чи мені рушники давати,
А чи мені іншого чекати?

Дівчина пов'язує сватів рушниками.
Батько й мати благословляють молодих.

Перший читець. Вважалося за велику образу, якщо дівчина, пов'язавши сватів, опісля відмовлялася від шлюбу чи, навпаки, «взявши рушники», хлопець пускав погану славу про дівчину, тобто розривав заручення.

Дати рушник — означало готуватися до весілля. Після сватання дівчина вишивала рушник, на який мали ставати молодята, та рушник, яким при шлюбі зв'язували руки, щоб жили у парі дружно, і була міцною сім'я. У народі кажуть: «На рушничок стати — разом долі поєднати», «На рушничок стати — разом діточок ростити».

На весільному рушникові вишивали дерево життя та голубочків як символ любові і вірності.

Батько

Тож, ставайте молодята,
На доріженьку життя,

Щоб усе у вас велося,
Щастя річкою лилося,

Мати

Хай сонце світить вам завжди,
Щоб не знали ви біди,
Щоб в радості літа минали,
В добрі жили ви й проживали.

Другий читець. Після шлюбу молоді поверталися до хати молодого через ворітця, які також робили із вишиваних рушників.

Третій читець. Коли приходили до хати молодої, свашки співали *(виходять дівчата і співають)*.

Свашки

Ой свате, свате, впусти до хати
Світлицю дивиться,
Чи твоя дочка, чи твоя дочка
В невістки годиться.
Якщо рушників навишивала
Різними нитками,
Буде дівчина, буде дівчина
В нерідної мати.
Якщо рушники білі-біленькі,
Вишиті рівненько,
Будуть молоді, будуть молоді
Та й жити любенько.

Перший читець. На другий день весілля молода прибирала хату своїми рушниками, кажучи: «Хай, мамо, ваші вже спочивають, а мої до роботи стають».

Другий читець. Рушники використовувалися і в інших випадках життя. Наприклад, при зведенні житла ними застилали підвалини, а ті рушники, якими піднімали сволоки, потім дарували майстрам. Навесні, коли зеленіли жита, люди виходили в поле і родиною тричі обходили лан, несучи на руках хліб-сіль.

Рушниками скріплювали купівлю-продаж свійських тварин.

Третій читець. Стверджують, що саме слово «рушник» походить від слова «рушати». Мати, проводжаючи сина в дорогу, замотувала хлібину у шматок білого полотна і промовляла: «Рушай щасливо, хай благословить тебе Бог!» Той шматок полотна, витканий руками матері, оберігав людину від зла, від нещастя, нагадував про тепло рідної домівки, кликав з далеких доріг до отчого порогу.

Мати *(дарує рушник синові)*

Ой прийми, синочку, рушничок від мене,
Від зла, від спокуси хай береже тебе.
Його вишивала різними нитками,
Стиха поливала дрібними сльозами.
У цій вишиванці всі мої старання.
На тебе, мій сину, усі сподівання.
Ой іди, синочку, та скоро вертайся,
Дарунка від мами, сину, не цурайся.
Додому вертайся скоренько-скоренько,
Бо болить у мене за тобою серденько.
Я буду за тебе та й Бога молити,
Щоб могла щасливо ще тебе зустріти.

Звучить пісня «Два кольори» на слова Д. Павличка.

Перший читець

Хай сторона моя багата,
Красива квітами й людьми,
Найкраща в світі рідна хата
Під ясеновими крильми.
У ній тепло і очі мами,
І доброта її руки.
А над смутними образами
Горять барвисті рушники.

Другий читець

Тут батьків труд і труд матусі,
Поліття чисте та рясне,
А хліб домашній на обрусі,
Неначе сонце весняне.

Виходять дві дівчини в українських костюмах
із хлібом та сіллю на рушнику.

Перша дівчина. Хліб і рушник — одвічні людські символи. Хліб і сіль на вишитому рушникові — то ознака гостинності українського народу.

Друга дівчина

На рушник розшитий
Хліб кладемо з сіллю,
Щоб легкі дороги
Славили Вкраїну.
Щоб у нашій праці
І в гучнім весіллі

Шанували в світі
Над усе людину.

Дівчата підносять хліб і сіль гостям свята.

Завіса

Добра книга — гарний друг

ДІЙОВІ ОСОБИ
Ведучий
Ведуча
Книга
Учні
Дівчинка Оленка

Сцена перша

Ведучий, ведуча, далі Книга

Ведучий. Сьогодні ми зібралися з вами, щоб вшанувати нашого найкращого друга — книгу. Дружба з книгою — це свято, бо саме вона, наша мудра порадниця, веде нас у дивовижний і чудовий світ, знайомить з різними людьми. Читаючи книги, ми стаємо мудрішими, добрішими, світлішими, довідуємося багато цікавого про сучасність і давно минулий час. Люди завжди поважали книгу як велике джерело знань, тому і склали про неї безліч прислів'їв та приказок. Давайте пригадаємо їх.

Проводиться конкурс прислів'їв та приказок про книгу.
Переможець отримує подарунок — книгу.

Можливі приказки та прислів'я

- Книга — твій друг, без неї, як без рук.
- Книга вчить, як на світі жить.
- Хто багато читає, той багато знає.
- Золото добувають із землі, а знання — з книги.
- Книга допоможе у труді, виручить у біді.
- Мовчить, а сто дурнів навчить.
- Читання — ось найкраще навчання.

Ведучий. Ось бачите, як багато прислів'їв ви знаєте! І всі вони говорять нам про велике значення книги у житті людини.

Ведуча. А колись давно на землі не було книг, бо люди не вміли їх робити, бо не було тоді ані паперу, ані олівців.

Ведучий. Сторінками давніх книжок були стіни печер, каміння, щити, листя та кора дерев, шкіра тварин, папірус тощо.

Ведуча. Пізніше люди навчилися писати на глині. Її розкочували, робили з неї невеличкі пластини і по вогкій поверхні писали спеціальною паличкою. Такі книжки були дуже важкі і незручні.

Ведучий. А в Африці люди писали на сухих стеблах болотної рослини — папірусі. Такі книги швидко ламалися і розсипалися.

Ведуча. Наші предки — жителі Київської Русі — використовували для написання книг берест (зрізану тонким шаром березову кору), кістяними стержнями наносили літери. Звичайно, ці книги теж із часом ламалися й розсипалися.

Ведучий. Справжній папір винайшли дві тисячі років тому в Китаї. Ось тоді й почали на ньому писати. Книги на той час були рукописними, і одну книжку іноді писали кілька років.

Ведуча. В історії людства сталися дві надзвичайні події — це винайдення алфавіту та поліграфії. А чи пам'ятаєте ви, хто винайшов першу слов'янську азбуку? *(Відповіді дітей.)*

Так, це був болгарський монах Кирило, який разом зі своїм братом Мефодієм у 863 році переклав із грецької на слов'янську мову церковні книги.

Зовсім інше життя почалося у книги з 1450 року, коли німецький майстер Йоганн Готенберг винайшов друкарський верстат. Друковані книги були дешевшими та зручнішими у використанні. А 1574 року у Львові вийшла перша українська друкована книга «Азбука».

Ведучий. Вклонімося книзі мудрості, вклонімося цьому вічному світочу. Читаймо, думаймо, творімо.

Ведуча

Великий труд — книжкове діло,
Прекрасних книг немало в нас,
І завжди книзі я радію —
Бо це багатство без прикрас!

Виходить Книга.

Книга

Знаю вас із ранніх літ
І веду в незнаний світ,
Я показую країну,
Нашу неньку Україну.
Як краплин у Дніпрі,
Як зірок угорі,
Як плодів на гіллі —
Стільки нас на землі!

Є великі й малі,
Є легкі, є важкі,
На полицях, столі —
Ваші друзі, книжки!

А чи можу я назвати вас своїми друзями? Чи всі присутні мене поважають?

Ведуча. Так, пані Книго, всі наші діти товаришують з книгами, уміють охайно поводитися з ними. Діти, давайте доведемо нашій гості, що це справді так.

Сцена друга

Учні, Книга, дівчинка Оленка, далі ведучі

Учень 1. Ми завжди беремо книги чистими руками.

Учень 2. І не читаємо, снідаючи, обідаючи або вечеряючи.

Учень 3. А також не згинаємо книги, щоб не пошкодити їх, не розірвати, не розгубити сторінки.

Учень 4. Ми не використовуємо як закладки олівці, ручки та інші предмети, якими можна пошарпати чи «травмувати» книгу.

Учень 5. У кожного з нас є паперова закладка, адже загинати сторінки — це безжально!

Учень 6. До того ж, щоб книга прожила довге й плідне життя ми користуємося обгортками.

Книга. Дуже добре. Бачу, й справді ви умієте обережно ставитися до нас, книжок. Діти, а чи всім вам подобається читати? Чи багато книг пройшло через ваші руки у цьому році? *(Проходить конкурс читацьких формулярів. Книга нагороджує дітей-переможців збірками книг.)*

Дівчинка Оленка

Коли умієш сам читати —
Не треба мамі докучати,
Не треба до бабусі йти:
«Ну почитай — мовляв — хоч ти».
Сестру просити теж не треба,
Щоб почитала щось для тебе.
Ані благати,
Ні чекати,
А просто — взяти
Й прочитати!

Книга. У мене до вас є ще кілька запитань.

— Хто познайомив вас із першою книгою?

— Хто читав вам, коли ви ще не вміли цього робити самостійно?

Діти по черзі розповідають про людину, яка читала їм першу книгу. Напередодні можна провести конкурс творів-мініатюр на цю тему, в такому разі учні просто зачитують їх.

Я бачу, що сьогодні до вашого класу завітали бабусі. Давайте запитаємо в них, чи пам'ятають вони свою першу книжку? *(Розповідь однієї-двох бабусь.)*

Дівчинка Оленка *(тримає у руці книжку «Українські народні казки»)*

В мене книжка невеличка,
В ній живе руда лисичка,
Та колючий їжачок,
І солом'яний бичок,
І зайчисько-вуханець,
І цвіркунчик-співунець.

Книга. Що ж, якраз час з'ясувати, чи пам'ятають казки наші шановні батьки.

Вікторина для батьків

1. У якому предметі знаходиться життєва сила одного казкового персонажа? (У яйці.)

2. За допомогою цього предмета персонаж міг побачити найбілішу й наймилішу. (Дзеркало.)

3. Один із цих предметів зцілює рани, другий — оживляє мертвих. (Мертва та жива вода.)

4. За допомогою чого можна стати невидимим? (За допомогою шапки-невидимки.)

5. У цьому предметі холодної зимової пори оселилося багато лісових звірів. (Рукавичка.)

6. Що в казках використовують для швидкого пересування? (Мітла, чоботи-швидкоходи, килим-літак.)

7. А цей предмет був загублений на балу, а потім допоміг казковій героїні щасливо одружитися. (Кришталевий черевичок.)

Книга. З усього видно, що наші батьки також люблять читати і добре знають книги.

Знаю, я потрібна всім:
І дорослим, і малим,
Всіх я розуму учу,
Хоч сама завжди мовчу.

Ведучий. Дякуємо тобі, Книго, за всі знання, які завдяки тобі надбало людство. Ти потрібна, як повітря, вода чи світло. З тобою життя стає змістовнішим і цікавішим. Низький тобі за це уклін.

Учасники заходу виходять на сцену, вклоняються.

Завіса

Використана література

1. Абетка класного керівника / Упоряд. І. Рожнятовська, В. Зоц. — К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003.
2. Афанасьев С. П., Комарин С. В. Триста творческих конкурсов. — Кострома: МЦ «Вариант», 2000.
3. Безпалько О. В. Савич Ж. В. Спілкуємось та діємо: Навч.-метод. посібник — К.: Навч. книга, 2002.
4. Безпалько О. В. Савич Ж. В. Твоє життя — твій вибір: Навч.-метод. посібник — К.: Навч. книга, 2002.
5. Бушелева Б. В. Поговорим о воспитанности: Книга для учащихся. — М.: Просвещение, 1989.
6. В Дни Татьяны и Валентина / Ред.-сост. Л. И. Жук. — Минск: ООО «Красико-Принт», 2000.
7. Виховні системи освітніх закладів; досвід та проблеми: Метод. посібник / Уклад: Л. Архипенко, Л. Ларіна — Дніпропетровськ: Промінь, 2000.
8. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры, дискуссии — Рига: НЦП «Эксперимент», 1995.
9. Маленкова Л. И. Человековедение: программа и методические материалы для школьного педагога. — М.: Педагогическое общество России, 2000.
10. Воспитание личности в коллективе / Я. Г. Плинер, В. А. Бухвалов — М.: Центр «Педагогический поиск», 2000.
11. Вудвуд Л. Ф. Відкривай духовні острови. Українське народознавство / За заг. ред. А. П. Загнітка. — Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998.
12. Вудвуд Л. Ф., Вудвуд І. М. З родини йде життя людини. Народознавство. — Донецьк: Центр підготовки абітурієнтів, 1998.
13. Гавриленко Л. А. Джерело: Посібник з українського народознавства. — Запоріжжя: Просвіта, 2001.
14. Грибова Л. А. О культуре поведения. — К.: Рад. шк., 1993.
15. Данилов С. В. Млюшин Л. С. Праздники длиною в учебный год. — СПб: Каро, 2003.
16. Катасонова І. В. Аналіз виховної роботи / Класний керівник — 2003 — № 4.
17. Класний керівник у сучасній школі: Метод. посібник / В. М. Оржеховський, О. І. Пилипенко та ін. — К.: Інститут змісту і методів навчання, 1996.
18. Колесов Д. В., Мягков И. Ф. Учителю о психологии и физиологии подростка. — М.: Просвещение, 1986.
19. Криниця: Посібник з українського народознавства (2-й рік навчання). — Запоріжжя: Просвіта, 2001.
20. Натанзон Э. Ш. Трудный школьник и педагогический коллектив: Пособие для учителя. — М.: Просвещение, 1984.

21. Невский И. А. Трудный успех (без трудных работать можно): Из опыта работы. — М.: Просвещение, 1981.
22. Паламарчук В. Ф., Орлов С. И. НОТ школьника — путь к творчеству: Книга для учащихся. — К.: Рад. шк., 1988.
23. Планирование воспитательной работы в классе. Методическое пособие / Под ред. Е. Н. Степанова. — М.: ТЦ. «Сфера», 2000.
24. Плевицька А. П. Свята в школі. Сценарії. — Донецьк: Академія, 1998.
25. Побединская Л. А. Праздник для друзей. — М.: Творческий центр, 2000.
26. Побединская Л. А. Праздник для друзей. Сборник сценариев.— М.: ТЦ «Сфера», 2000.
27. Поляков С. Д. Вікові проблеми та класний вихователь / Класний керівник — 2002 — № 7.
28. Поляков С. Д. Психопедагогика воспитания. — М.: Владос, 1996.
29. Психологический аспект деятельности учителя и классного руководителя. — М.: Центр «Педагогический поиск», 2001.
30. 50 сценариев классних часов. — М.: Центр «Педагогический поиск», 2000.
31. Сергеева В. П. Классный руководитель в современной школе. — М.: Народное образование, 2001.
32. Спутник классного руководителя. — М.: Центр «Педагогический поиск, 2001.
33. Сьогодні свято! Сценарій свят у початковій школі: Посібник для вчителя. — Ч. 1. / Упор. Г. У. Могорита. — Тернопіль: Мандрівець, 1998.
34. Сьогодні свято! Сценарії свят у початковій школі. Ч. 2. Посібник для вчителів / Упор. О. В. Лабащук, Я. Ф. Морська, О. В. Скіпакевич. — Тернопіль: Мандрівець, 1998.
35. Технологія виховної діяльності класних керівників 5—6 класів (практичний посібник). — Рівне, 2000.
36. Українські народні пісні та думи. — К.: Товариство «Знання» України, 1992.
37. Це треба знати всім: Навчальний посібник / Упоряд. Г. Навроцькі. — К.: Дошкільник, 1998.
38. Цимбалюк Н. Тобі, класному керівнику: поради, настанови, правила // Шкільний світ. — Вересень. № 33.
39. Шкільні свята та розваги. — Тернопіль: СМГ «Астон», 1998.

«Довідник класного керівника» — незамінний порадник для вчителя.

- **Формування особистості вчителя:** сучасний учитель сьогодні.
- **Спілкування зі школярами:** у чому запорука успіху.
- **Організація навчально-виховного процесу:** вчимося вчитися.
- **Співпраця з батьками:** заохотити, зацікавити, залучити.
- **Навчально-виховні та позашкільні заходи:** нехай квітнуть таланти.

А також розробки годин спілкування, батьківських зборів, екскурсій та сценарії свят.

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

КНИЖКОВИЙ КЛУБ ВИДАВНИЦТВА «РАНОК»
«ЗОЛОТА СЕРЕДИНА»

Бажаєте постійно поповнювати домашню бібліотеку новими цікавими книжками? Найкраща дитяча та навчальна література, розвивальні ігри, енциклопедії, література для батьків, детективи, фантастика — всі ці книжки за цінами видавництва чекають на вас у нашому Клубі. Замовити безкоштовний каталог можна за адресою:

А/С 3355, ХАРКІВ 61045

☎ (057) 717-74-55 ✉ pochta@ranok.kharkov.ua

ISBN 966-08-1142-X